

Lelekipásztor

Evangelikus Lelekeszi Szakfolyóirat



67

1992/10

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázatok magatokra és az egész nyájra...

Szükségem van rád! – Szükségem van rátok! –
H. K. 313

Tanuljuk Krisztust!

D. Aimo T. Nikolainen: A kétélű kard kovácsolása – Előadás a Budai LKM ülésen 314

Dilemma – Tegez Lajos, a Református Egyház fel-
elős szerkesztője 315

Evangélikusok a nagyvilágban

Pátkai Róbert (Anglia): Az Evangélikus Egyház a
magyarság életében – A Magyarok Világszö-
vetségének III. Kongresszusán elhangzott elő-
adás 318

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi Világhíradó – D. dr. Nagy Gyula 320

A Krisztusról szóló bizonyágtétel egy történelmi
jelentőségű órában – Villi Sartorius (Svájc),
az Európai Evangéliumi Aliánsz elnöke 323

Püspökváltás Dániában – Szilas Attila 325

Lelkészszemmel

Blázy Árpád: Megelevenedett a Szentírás – Egy
hét a Szentföldön 326

Az evangéliumi gyónás és feloldozás kérdése –
Csepregi Béla 327

Tanít az egyháztörténet

Németh Károly esperes szolgálata – Szebik Imre . 330

Szenvedélyek hangzavarában vigaszt adó, gyógyí-
tó szó – Lehel Ferenczel beszélget Benczúr
László az eisenachi Bonhoeffer-konferencia
kapcsán 332

A genfi Faszor Egyesület ismertetése – Dr. Irányi
Béla 335

A teológia szomszédságában

Szociológia

Bagdy Gábor – Mészáros József: Szegénység és
a kereszténydemokrata társadalompolitika . . 336

Irodalom

Gömöry József: Ádám és Faust a Biblia mérlegén 339

Pszichológia

Ribár János: Miként vigasztalunk mi? (Folytatás) . 341

Fórum

Hiszem az „ember” feltámadását – Háló Sándor 344

Elavult hittankönyv – Hafenscher Károly 345

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap – Fe-
renczy Erzsébet 346

Reformáció ünnepe – Csepregi András 347

Halottak napja közelében – Rédey Pál 347

Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnap –
Missura Tibor 349

Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap – Sza-
bó Vilmos Béla 349

Gyülekezeti szolgálat — lelkeszi közélet

† Petor János – Schulz Jenő 351

† Csengödy Lászlóra emlékezünk – Takács József 351

Igehirdetés a miskolci evangélikus templomban,
1992. május 17-én (Rádiós-istentisztelet) –
Sárkány Tibor Borító III.

Lapzárta után érkezett Borító IV.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta.

Felelős szerkesztő: Dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.

Tel.: 137-8966.

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült a TIPICO KFT. Nyomdájában, 233—92.

Előfizetési díj: havi 100 Ft, fél évre: 600 Ft, egy évre: 1100 Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 8 DM.

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Szükségem van rád! — Szükségem van rátok!

Nincs szükségem rád! — Nincs szükségem rátok! — hányszor mondtuk már dacosan, haragosan öntudatosan az egy testen belül, ahol sok a tag, de egy a test. Pál is tapasztalta ezt s felhasználva az ókorban ismert mesét, kérdezte: mondhatja-e a szem a kéznek, fej a lábnak... egyes számban, többesszámban „Nincs szükségem rád. — Nincs szükségem rátok...” Mai vitákat, ellenségeskedéseket, csoportosulások ismérve, aktuálisnak érzem az apostol figyelmeztetését (1Kor 12,21): Nem mondhatja a szem a kéznek, a fej a lábnak... mert ahogyan a test egy, bár sok tagja van... ugyaúgy a Krisztus is (1Kor 12,12 v.)

Tudjuk: egyedül nem élhetünk! Szükségünk van egymásra. Legalább is jól nem élhetünk egyedül. Nem jó az embernek egyedül és ez nem csupán a házasságra érvényes. Mielőtt e számot végig olvasnánk, meditatáljunk végig ezt a gondolatot a Szentírásal kezünkben!

Szükségem van Rád: Házastársam! Feleségem, férjem. Recseg-ropog a házasság intézménye, vélik sokan. Ezer rossz példát tudunk magunk is. Mégis a házasság ma is egyszerű lehetőség, isteni mandátummal és valósítható boldogsággal. Nem szabad egyik félnek sem azt mondani: Nincs szükségem rád...

Szükségem van rátok: Szüleim! Ha éltek még — s ha már elmentetek a minden halandók útján... Lehet, hogy Kosztolányi gyöttrődését átélük sokan ma is „s kérdelem magamtól, miért nem érti gyümölcs a törzsét?”, lehet, hogy előbbieknél élesebben gyöttrődik a nemzedékproblémában ma mindkét oldal és szenved mindkét a korosztály, de a **szülők iránti tisztelet és szeretet**, a káték lutheri magyarázata szerint, mindenkire érvényes. Tisztelet szeretet nélkül féltelmetes, ijesztő. Szeretet tisztelet nélkül pajtáskodás, szereptévesztés. Egyik a másik nélkül kevésnek bizonyul, a kettő egymást kiegészíti és gazdagítja. Ki mondhatja jogosan: Nem volt, vagy nincs szükségem Rátok?

Szükségem van Rátok: Gyermekeim! Nem anyagiilag, nem fizikailag csupán — lehet olyan élethelyzet, amikor így is — de mindenestől. Tanítva tanulunk Tőletek. Áldásnak tekintünk Titeket, egoizmusunkból, önmagunk körül forgástól Ti szabadítottatok meg!

Szükségem van Rátok: Munkatársaim! Az egyház nem én vagyok egyedül. Színes, sokféle, széles skálájú a magyar evangélikus lelkészi kar. Többpapos gyülekezetben és távol a legközelebbi kollégától, de a Lelkészi Munkaközösségben, átélve a koinoniát, máskor olvasva a lelkészárs írását lapunkban, tapasztalom — valóban szükségem van Rátok.

Szükségem van Rád: Presbitérium. Rátok egyháztanácsai tagok. Nem a **paritás** sokszor csak joginak minősített kérdése ez. Elpaposodik, klerikalizálódik egyházunk, ha „egyszemélyi mutatványra” válik (one-man-show) az egyházi élet a mi korunkban.

Szükségem van Rád: Barátom! Szegény, akinek nincs barátja. Megértő, meghallgató, bírálni is tudó, gyöngeségeim ellenére is elfogadó, szerető jóbarát — nagy kincs. Vigyázzunk a barátságra. Ne tekintsük természetesen, hogy kiveszõben vannak rohanó százdunkban a barátságok. Senki sem mondhatja, nincs szükségem rád...

Szükségem van Rád: ellenségem, ellenfelem, hogy türelmemet, hosszútűrésemet, szeretetemet próbára tedd. Könnyű jóakaróimat szeretni, de nem egyszerű

azt, aki akarva-akaratlanul ellenségemnek bizonyul...

Szükségem van Rád: más felekezetű Testvér! **Orthodox Testvér,** hogy az első évezredet komolyabban vegyem, mint az ún. nyugati kereszténység. **Római Katolikus Testvér,** hogy tanulhassak Tőled egyházszereket, tradícióhoz ragaszkodást, engedelmességet... **Református Testvér!** hiszen Tőled tanulok puritán életvitelt, zsolttáros kegyességet, az Ószövetség megbecsülését, a presbiteri rendszer komolyan vételét, **Baptista és Methodista Testvér!** Tőled tanulom a megtérés komolyanvételét, a személyes hit fontosságát, a buzgó éneklést, a közösségi imádságot, az egyesekért megmutatókozó felelősséget. **Mi lenne velem, ha csak evangélikusokat ismernék, nagyon szeretett egyházam tagjait?**

A sor folytatható, de a tanulás egyértelmű: nem mondhatja senki: Nincs rád, nincs rátok szükségem, megvagyok én magamban is. Azt is észre kell vennem, hogy **másnak meg rám van szüksége.** Nem vagyok fölösleges, haszontalan, kihagyható. Szem kell hozzá, hogy észrevegyem... Mindez parancsnak, szabálynak, törvénynek is felfogható, ha nem említeném az alapot: **Isten szeretetét.** Anthropomorf képei vannak ebben a vonatkozásban is a Szentírásnak. **Ne szégyelljük!** Istennek hiányzik az ember, ha nincs Vele. Ezért a kérdés: Ádám hol vagy? Ezért a tékozló fiú apjának mozdulata, élébe futó szeretete (gratia praeveniens = keresztség is!) Istennek szüksége van, volt, lesz az emberre. Szeretete nem bírta a magányt. A **Teremtő** Isten az emberben partnert teremtett, csak az embert szólította meg és tette felelőssé teremtésményei között — vallják a Genézis magyarázói. — **Jézusnak** szüksége volt tanítványaira, kezükre, fejükre, lábukra, szájukra. Sok csalódás, több tagadás, értelenség után is újra őket választja. Érthetetlen, de így van velünk kapcsolatban is. A **Szent Lélek Istennek** szüksége van ránk, hogy szállást vehessen, hogy temploma legyünk. Minden **vocatio** ez: Szükségem van rád, szól az Isten. Minden **mandatum** ez: szükségem van rád! Minden **ordinatio** ez: szükségem van rád, hogy küldhessek valakit. Minden **mai kihívás** ez: szükségem van rád, hogy megfelelhessen embereknek emberi módon.

Magányos, vagy elmagányosodó Testvérek, Lelkésztestvérek és Olvasók, sohase mondjátok: Nincs szükségem rád, rátok... Ez egyszerűen nem igaz. Sohase mondjátok: senkinek sincs szüksége rám, mert hála Istennek, ez sem igaz. — Anders Nygrennek van egy kis, de több nyelvre lefordított könyve **Krisztus och hans kyrka** — Krisztus és az Ő egyháza. Ebben az egyházban lehet átélni ezt a kölcsönös egymásra utaltságot. Hagyjunk hát fel mi is, ma is az akár kesergő, akár büszke módon fogalmazott ostoba (Isten nélküli) mondattal: Nincs szükségem Rád, Rátok és senkinek sincs szüksége rám. **Az ellenkezője az igaz! (H.K.)**

EMLÉKEZTETŐÜL

... „nem jön az álom, az enyhet adó, mert nem tudok én meghalni sem, élni sem nélküléd...” írja Radnóti a haláltáborban rémhírek és férgék között hitveséhez.

... két szárny vagyunk, de fenn a fellegekben nem szállhatunk csak mind a ketten szívverésnyire pontos egy ütemben.

Szállj hát velem

egy rezdülésű szárnyacsapással.

Hullongó tollak voltunk egyedül —

szárnyak lettünk egymással... — így fejezi ki ugyanezt Váci Mihály Két szárny című versében. Így tartozik össze két ember, s összetartozásukat dinamikus együttmózással zseniálisan egyszerűen mutatja be.

D. AIMO T. NIKOLAINEN:

A kétélű kard kovácsolása

Előadás a Budai LMK ülésén, 1992. szeptember 16-án

A Zsidókhoz írott levél mondja Isten ígéjéről, hogy az élesebb, mint a kétélű kard. Ehhez a képes beszédhez kapcsolódva mondom a bibliafordítást a kétélű kard kovácsolásának. A biblia fordítása valamely nép nyelvére két kérdést vet fel. Fordítani a biblia eredeti nyelvről kell: héberről, arámról és görögrol, és nem más időkből származó bibliafordításokból. Másrészt a nép mai általános nyelvére kell fordítani, s nem valamely különleges „biblianyelvre”. Úgy vélem, hogy éppen az a bizottság, amelyben dolgozom, s amelyet a finn egyház zsinata hozott létre legutóbb januárban, tudatosan törekedett mindkét követelmény betöltésére. Hogy mennyire éles ez a „kétélű kard” most, erről többféleképpen vélekednek.

AGRIKOLA MIHÁLY ÜTTÖRŐ MUNKÁJA

A Biblia finn nyelvre fordítását közismerten Agrikola Mihály kezdte meg. Nem csak az Új Testamentumot fordította le, de az Ótestamentom egy részét is. Írásával Agrikola Mihály megalapította a finn irodalmi nyelvet. Őelőtte a finnek „füstös kunyhóikban” csak finn tájszólást beszéltek. A Biblia fordítása által egyaránt jelentős volt az a tett, hogy Agrikola maradandóan megalapította a finn vallásos szóhasználatot. Természetesen a szóbeli prédikációkban és tanításban már őelőtte is használatos volt sok finn szó; mégis csodálni való, hogy mindazok a szavak, megjelölések és fogalmak, mind megtalálhatók Agrikola szóhasználatában és írásaiban. Ilyenek, mint kegyelem, kegyelmezés, üdvösség és kárhozat, keresztség és úrvacsora, angyal és bálvány, hitelenség, kormányzás, pokol és kegyesség, örök és mindennapi, istentisztelet, felebarát és lelkiismeret, megtérés és jámborság, megváltás, kibékülés és szabadság, keresztyénség és gyülekezet és feltámadás, és még sok más. Minden további nélkül világos, hogy a bizottságnak, amelynek munkáját jóváhagyták, mint az új fordítás hivatalos szövegét, semmi oka nem volt elterni Agrikola szóhasználatától, ahol a szavak megmaradtak eredeti értelem-tartalmuknál. Ha viszont valamely vallásos kifejezés a mai finn nyelvben valami új tartalmat kapott, el kellett térni Agrikola üttörő vallásos nyelvezetétől.

Agrikola bibliafordításának azonban van egy gyengéje. Nem a helyesírásra gondolok, amely csak lassanként állandósul. Agrikola ugyanazt a szót olykor háromféleképpen írja. Agrikola a Bibliát nem az eredeti nyelvekből fordította. Tudott latinul, németül és svédül, sőt görögül is, de a finn nyelvre fordításhoz a német és a svéd nyelvet választotta.

Amikor én 1937-ben a teológiai doktori értekezéshez vizsgáltam az Új Testamentom görög „közel lévő”, „közeli” jelentésű szavakat, csodálkoztam, hogy ez finnül „legközelebbit”, „felebarátot” jelent. Ebből tudtam, hogy Agrikola a német és a svéd fordítások döntéseit követte („der Nächste”, „den nästa”). Ám honnan vették ezek a bibliafordítások ezeket a superlativus formákat? Természetesen a latinnyelvű Vulgata-fordításból (proximus).

A TELJES FINN BIBLIA HÁROMSZÁZÖTVEN ÉVE

Ebben az évben ünnepeljük az első finn teljes Biblia megjelenésének évét, 1642-t. Ennek a hatalmas műnek a születéstörténete nem eléggé ismert előttünk. Már Agrikola és Erik Sorolainen püspök is fordítottak részeket az Ótestamentomból finnre. Az a csoda, hogy egy négytagú bizottság csupán négy év alatt finnre fordította az egész Bibliát, azzal magyarázható nagyrészt, hogy ennek a bizottságnak tagjai használhatták a német és a svéd fordításokat, s még az ő rendelkezésükre is állt a latin Vulgata fordítás. Ezt ezek az első fordítók el is ismerték, s ezt tudták a régebbi finn bibliafordítások kutatói is. Mivel pedig a finn nyelv kutatók nem voltak ugyanakkor a Biblia eredeti nyelveinek ismerői, nem tudták felismerni, mennyi és milyen mértékű Luther német és a svéd hivatalos egyházi bibliafordítás nyelvezetének hatása a finn megfelelő fordítás meghatározására. Meg kell azonban állapítanunk a dolgok előnyére, hogy a német és a svéd bibliafordítások a finn bibliafordítások előtt születtek.

Az 1642-es Bibliának mérhetetlen hatása volt a finn nyelvre, kultúrára és keresztyénségre. Közel három évszázadon át meghatározta. Az összes többi Biblia-kiadások — a második finn hivatalos Egész Bibliáig — mind csak ennek a 350 éves régi Bibliának újabb kiadásai voltak. Ezekben csak a helyesírás s egyes újabb nyelvi kifejezések változtak, de nem volt új fordítás. Ez volt mind az 1685-ös Hadibiblia, mind az Antti Litzelius 1776-ban megjelent ún. Régi Egyházi Biblia. Ez az 1642-es, 1685-ös és 1776-os biblia kiadás együtt a „Finn Biblia”, amelynek stílusát ünnepeljük. Ez a Teljes Biblia, mind a tiszta tan korának, mind a pietizmusnak szent könyve. Ez tartalmazza az üdvösség alapjait. De ennek a bibliai finn nyelvre egyre jobban különbözik a beszélt finn nyelvtől.

AZ EREDETI NYELVEKBŐL FORDÍTOTT MÁSİK FINN EGYHÁZI BIBLIA

Amikor az 1850-es években igény támadt új finn bibliafordításra, különböző oldalokról megértették, hogy elérkezett az idő a Biblia teljesen új fordítására. Így Yliveteli káplánja, a későbbi Anders Wilhelm Ingman, aki 1856-ban azt a feladatot kapta, hogy „adja ki a javított Bibliát”, részben meg akarta szabadítani a finn nyelvet a svéd bilincseitől, másrészt legalábbis az Ótestamentom fontosabb könyveit az eredeti héber nyelvből törekedett lefordítani. Ám Ingman „próba Bibliáját” nem hagyták jóvá a Kalevala szerinti stílusa miatt. 1861-ben bizottságot hoztak létre, hogy készítsék el az új bibliafordítást. Ezt a próbálkozást is félreértették az egyes részletek nem egységes stílusa miatt. 1886-ban új bizottságot hívtak életre, amelynek munkája elhúzódott az 1912-i Újtestamentom fordításáig, bár ennek az összeállítására egész idő alatt módosult — leginkább az elhalálozások miatt. Amikor 1913-ban új bizottság alakult ismét, annak javaslatára az Ótestamentom fordítását 1933-ban jóváhagyták, s az Újtestamentomét 1938-

ban. Bár ennek a bizottságnak az összetétele is változott az elnökök elhalálása folytán, mégis megszületett a zsinat által jóváhagyott új Egyházi Biblia. Ennek az ötven éve használatban lévő Egyházi Bibliának két nagy érdeme van. Mindenekelőtt ezúttal a fordítást az eredeti nyelvek alapján készítették, amelyben a filológiai és exegetikai kutatások eredményeit figyelembe vették. Másrészt ennek a bizottságnak egyetemi tagjai keresztülvitték azt az alapelvet, hogy az Újtestamentomot annak a tudományos textus-gyűjteménynek az alapján kell fordítani, amelyik a legrégebb és leghitelesebb kéziratokon alapszik. Eddig nem így dolgoztak.

Ennek az egyházi bibliának két gyengesége volt. A bizottság tulságosan kötődött a régi bibliafordítási szöveghez, amelyik önmagában német—svéd alapú finn nyelv, mind szerkezetében, szórendjében, mind egyes szavaiban. A bizottság másrészt az előregedett módon a szóról—szóra fordítás rendjét használta, ami nem a mondat értelmére épült, hanem a szavakra, mindig ugyanazt a kérdéses szót használva. A régi „bibliai nyelv” mégis megragadta a zsinatot, a jóváhagyást illetően.

AZ ÚJ, HARMADIK EGYHÁZI BIBLIA

1973-ban a zsinat új tiztagú „professzori bizottságot” hívott egybe, amelyik 1990 decemberéig befejezte munkáját. A tulajdonképpeni fordítói munka 1975 őszen kezdődött azok után, hogy a zsinat 1975 tavaszán jóváhagyta a fordítói munka alapelveit és célkitűzéseit. A bizottság elnökének az volt a feladata, hogy a bizottság tagjait az üléseken figyelmeztesse ezekre az alapelvekre s a megbeszélések alapján dönteni azon változatok közül, amelyeket a bizottság előterjeszt. Voltak ezen kívül szavazások, amelyeken részt vehettek a bizottság külső tagjai is, akik az Ortodox Egyházat és a Szabad közösségeket képviselték. A működés tehát világos volt. A fordítás a legrégebb, vagyis a lehető legeredetibb textus alapján készült, a Biblia íróinak saját elbeszélései, tanításai és költeményei alapján a mai köznyelven. A bizottság összetétele ennek megfelelő volt. A sémi és görög filológia, az Ó- és Újtestamentum exegetikai és dogmatikai képviselők mellett az egyéni fordítók és ellenőrző csoportok dolgoztak aktívan a finn nyelv- és irodalom képviselőivel együtt. Merek úgy vélekedni, hogy most megteremtődött a finn Biblia finn nyelvű javaslata, s oly szép finn nyelvet használva, hogy szinte kétlem, van-e az eredeti bibliai könyv, a régi, ugyanilyen jó. Mindenesetre a bizottság törekedett a biblia íróinak eredeti szövegének hűséges tolmácsolására. A „dinamikus megfelelés” nem jelentette a szabad fordítás alapelvét. Kicsi részletekben is törekedtek figyelembe venni azok után, amikor világossá lett a mondat fő gondolata. Valóban kovácsolták a kétélű kardot.

De az az Egyházi Biblia, amelyet most jóváhagytak új hivatalos finn Bibliának, nem a bizottságnak, hanem a zsinatnak az alkotása is. A zsinat bibliafordítói tanácsa kellő mértékben figyelembe vette azt a kritikát, amelyet a gyülekezetek és más hivatalos elemek, mindenekelőtt a püspöki Konferencia előterjesztettek nyilatkozataikban a bizottság javaslatának három könyvére vonatkozóan. A bizottságnak nem volt feladata a finn bibliafordítás tradícióinak figyelembe vétele, de azok a változatok, amelyeket a zsinat fordítói tanácsa, a zsinat teljes ülése előterjesztett, legnagyobb részben visszaterés volt az előző Egyházi Biblia némely meghonosodott kifejezésére. Ez az egy lépés visszafelé volt az ára annak, amit teljesíteni kellett, amit a bizottság tervezete —, amely három lépéssel előbb volt — a zsinat közel egyhangúlagos határozatától elszenvedett.

Jól megértem, hogy a „Krisztusban”, vagy az „Úr-

ban levés” minden jelentős részben visszatért az új Egyházi Bibliában. De azt is le kell zögeznem, hogy a bizottság jobb finn nyelvű változatai megmaradtak ugyancsak sok esetben a szövegben. A bizottság kezdettől fogva ezeket a páli kifejezéseket az Ótestamentum görög nyelvű fordításának egyoldalú sematizálásának tartotta. Mi finnek nem azt mondjuk örömmünkben, hogy „az Úrban” (Herrassa), hanem azt, hogy „az Urat” (Herrasta). Hibás értelmet kapott a szószerinti fordítás a „hit által” kifejezésben is, de ennél a zsinat mellőzte a bizottság javaslatát. Félig kompromisszum volt az is, hogy a zsinat elfogadta a tanács javaslatát a „megfordulás” (Umkehr, omvändelse) kifejezést finnül tíz esetben „megtérés” szóban (parannus). A bizottság nyelvtudományos javításai mégis szinte minden jelentős esetben megvalósultak. A „megtérés” (finnül parannus = magyarul javulást jelent. — Ford.) svédül „bättring”, s ez nem felel meg a héber és a görög megfelelő szónak, sőt a latin fordítása sem nagyon felel meg az eredeti szó értelmének. A zsinat meghagyta a „liha” (hús) kifejezést is a szószerinti fordításban, holott bár a héber szó eredeti értelme szerint, ez „embert” is jelent, „életben lévő” és „tűnőt”, „múlt” is jelent. A bizottság sokárnyalatú fordítása más esetekben is jellemezhető.

A legnagyobb részben elégedett vagyok a zsinatnak a bizottság javaslatait megváltoztató döntéseivel. Mindenekelőtt a zsinat — visszatérve egyes esetekben az előző Egyházi Biblia szóhasználatához — ugyanakkor meghagyta a bizottság javaslatát igen sok esetben. Még fontosabb ennél az, hogy ezeket az egyes változtatásokat a bizottság által fordított szakaszokon tették, s ezzel egyetlen könyvet sem fordítottak újra. A legrosszabb változtatást viszont abban látom, hogy a zsinat a Miatyánk fordításánál visszatért közel pontosan a régi szöveghez. Semmi újabb fordítás, gondolok az „Atyánk” kifejezésre, még a német Luther Biblia sem olyan régies. Az „ároni áldás” (4Móz 6,24-26) egy ponton újult csak meg reményeink szerint: „ragyogtasd fel arcodat” (kirkasta, a régies valista helyett). Annak példájául, hogy milyen nehéz megváltoztatni a régies képes nyelvet, bár az önmagában nem világos, és érthetővé tenni finnül, megemlítjük, hogy az a fordítási egyes szám nem jó javaslat: „Az Úr viseljen rád gondot és adjon neked békességet”, mégis a bizottságban jóváhagyásra került.

Finnből fordította D. Koren Emil

Dilemma

(Átvéve a református testvéregyházról)

Az igehirdető lelkész dilemmájáról lesz szó, arról, amit teológusdiák korunkban szinte mindannyian átélünk, amin át kell esnünk, mint a gyermekbetegségeken, amibe azonban nem szükséges belehalni. Nem egyformán kap el minket, nem egyforma gyötrelmmel vészeli át. Az egyik fogékonyabb, a másik érzékletlenebb. Talán azokat viseli meg a leginkább, akik fiatalon megtérve, a külső mellett nagyon erőteljes belső elhívást kaptak a lelkészi szolgálatra, s akik a tisztán hangzó szót engedelmesen követve, életüket, jövőjüket erre a szolgálatra, mint oltárra, áldozatul helyezték és az első szemesztert az Akadémián, szívükre szorított legnagyobb kincsükkel, a Bibliával kezdték el.

Aztán megkezdődött a komoly munka, s ők engedelmesen követve a kettős parancsot — ora et labora —, hozzáfogtak, hogy megismerjék a rájuk, mint sáfároknak bízandó kincs titkait.

Ez a fáradozás talán az orvosok felkészüléséhez hasonlítható legjobban, mert miként nekik fontos, hogy eljövendő hivatásuk — és „munkájuk” — tár-

gyát alaposan, minden részletében megismerjék, a belső összefüggéseket fölfedezzék, akként szükséges ismernie a leendő ígéhirdetőnek is a Biblia eredeti nyelvét, felépítését „szerkezetét”. Eközben éri a hallgatókat egy olyan sokk-hatás, mint érné — mondjuk — az orvosnövendéket, ha fölfedezné, hogy bonctan órán az asztalon a reggel még egészségesen otthon hagyott anyja fekszik, s a professzor, vagy a demonstrátor az ismerős testbe készül mélyeszteni a szikét.

Ne mondja senki, — akinek a Biblia ifjúságától kezdve utat mutató társa, jóban, rosszban mindennapos kísérője, magános gyónásának Isten utáni néma tanúja —, hogy semmiség az egész. Akinek szívéhez nem nőtt hozzá ez a fekete könyv, aki még egy sort sem húzott alá benne, hogy kiemelje a váratlanul egészen személyessé vált üzenetet hordozó szavakat, az nem érti, mit érez a diák, amikor szemé láttára, füle hallatára „trancsírozzák föl”, szedik ízeire a számára szentté lett szöveget. Aki ezt az érzést nem ismeri, az talán a Salamon előtt álló nem igazi anyához hasonlóan, vállát rándítva mondaná: csak vágjátok nyugodtan, nekem mindegy!

Bocsásson meg az Olvasó e szubjektív hangért, de ezt olyan személyesen éli át mindenki — aki és amikor átéli —, hogy erről személytelen tárgyilagossággal szólni talán nem is lehet. Innen nézve érthető és elképzelhető lenne, ha az előbbi példában szereplő orvosnövendék NEM-et kiáltva rohanna a bencsasztalhoz és hevesen tiltakozva lökné félre a szikét tartó kezét.

A minap fordítási kötelezettség szembesített ezzel a dilemmával. Németországban az egyházak, az egyetemi fakultások és az egyházban élő hitvalló közösségek küldöttjei tanácskoztak az írásmagyarítás kérdéseiről. Olvasva és szembesülvén végiggondolva problémájukat, ez a dilemma hirtelen meglevenedett.

Újra elém került mindaz, amit esetről-esetre én magam is átéltem, a kérdések, melyeket gyülekezeti, lelkeszi szolgálataim közben magamnak föltettem. Világossá vált előttem a németországi hitvalló közösségek aggodalma. Az egyetemek teológiai fakultásain tanuló, lelkeszi (egyházi!) szolgálatra készülő hallgatók mennyire válnak képessé arra, amire döntésükkel elkötelezték magukat, illetve, mit tudnak majd Igeként adni az élő vízre, a megszólító Igére szomjas gyülekezeteknek.

Miután e dilemmát a hallgatókban és a lelkeszekben a bibliai könyvek keletkezésével (izagógika) és az írásmagyarítással (exegézis) foglalkozó történetkritikai módszernek nevezett teológia váltja ki, kézenfekvő a kérdés: van-e ennek jogosultsága a teológus-képzésben? Vagy másféleképpen fogalmazva: van-e megoldás a Bibliájukat féltőn szerető lelkeszek számára e teológiai, hitbeli dilemmában?

Három lehetséges megoldási kísérletet veszek sorra:

A KÉNYELMES ÚT

Kényelmesnek azért nevezem, mert igyekszik elkerülni a konfrontálódást. Amikor szembesül a nem túl szimpatikus eredményekkel, akkor „behunyja szemét” és lenyeli — mint egy békát. Úgy véli, ez mint tananyag hozzátartozik a tanuláshoz, kötelező és kikerülhetetlen (ezt vitatják a német hitvalló közösségek!). Lenyelvén, talán éveket, vagy élete végéig emésztetlen marad és cinikusan hangoztatja, hogy a Bibliát maguk a teológiai tanárok teszik csupán be-magolandó tudománnyá. A vizsgákon lélektelenül adja vissza, amit a professzor kíván, s így lesz lassan a szent könyv számára csak szerszámmá, munkaeszközzé. Az a jövő titka, mennyire válik majd az így indult ember a rábízott gyülekezet pásztorává, az Ige

szolgálatává. Feltehetően becületesen végzi munkáját, de a kényelemből választott megoldás később hasonlóra inspirálhatja. Ez az út nem old meg semmit, elodázza a döntést — talán véglegesen. A dilemma pedig tudatalatti pincéjébe zárva, észrevétlenül mérgezheti a tudat földszintjén végzett szolgálatokat.

AZ ELUTASÍTÁS

Talán az egyik legtermészetesebb és emberileg leginkább érthető megoldás az, amikor az ember ezt az — érzése szerint a Bibliától — idegen utat, a történet-kritikai teológiát és annak egész módszertanát, eszközeivel együtt határozottan és kereken elutasítja.

Azért tartom természetesebbnek és érthetőnek, mert ha valakit természetével és szokásával ellentétes idegen étellel kínálnak, akkor benne undor támadhat és ezt a tiltakozás és elutasítás követi.

Aki az ígéhirdetésben, a bibliaolvasásban, mindennapi csendességében — megtérése nyomán — a Szentírással mint Isten Kijelentésével szembesül, annak a Könyv és annak mindig újra ismerős szövege olyan szent és megbecsült kincsé válik, hogy képtelen elviselni, ha más közönséges könyvként kezeli. S miként a szerelmes, szerelme tárgya iránt elfogult, olyan rajongó tisztelettel és szeretettel veszi körül az ilyen ember a Bibliát, hogy még arra is hajlamossá válhat, hogy az ígéhirdetőtől számon kéri, a revideált Károli szöveg -vén, -vén szövegződéseit és a **valákat**.

Illetéktelennek és tisztátalanak tartja a szövegbe „szikével” beavatkozó kezét, gőgösnek és magát Isten fölé emelőnek a kritizáló értelmet, méltatlannak és elveszettnek az Istenhez így közeledni akaró szívet.

Ez az elutasítás a szövegkritikai kutatásokkal a Szentírás ihletettségét szegezi szembe. Minden ilyen próbálkozás fölösleges, eredménye eleve megkérdőjelezhető, mert „a teljes Írás” — és ebben benne van minden egyes szó — Istentől ihletett. Nincs benne egyetlen részlet sem, amely fölött a történet-kritikai módszer vitázni jogosult volna. Mindaz, ami ezzel a módszerrel eredményként elérhető, azonnal kártyavárként omlik össze, mielőtt számba vesszük magának az Írásnak önmagáról adott bizonyágtételét. Pál kijelentését a 2Tim 3,16-ban, valamint Péterét a 2Pét 1,16-21 verseiben. Az igen régi egyházi hagyomány pedig eldönti és fölöslegessé teszi a bevezetéstán kérdéseit.

Mi ebben a megoldásban a szimpatikus és a megnyugtató?

A hagyomány-igazolva alaptétel föloldja az ellentmondásokat, mert azok csak látszólagosak. Amit most nem értünk, azt megértjük majd később (Jn 13,7), mint ahogy sok mindent jobban értünk ma már a Bibliával kapcsolatban, mint korábban. Aki türelemmel vár, az megtapasztalja majd, hogy a „Bibliának mégis igaza van”. Az ihletés alatt írt szöveg biztos „fundamentum” ahhoz, hogy tudjam, mihez kell tartani magam. Amennyiben vállalom, hogy Jézus Krisztus jó vitéze vagyok (2Tim 2,1-7), akkor a katonák legboldogabb és legkényelmesebb életét élhetem, mert nincs más dolgom, mint az abszolút biztos parancsot végrehajtanom.

Lelkészként a dolgom egyszerű. Azt kell prédikálnom, ami „meg van írva”. Csak föl kell nyitnom a Bibliát, kiolvasni belőle a megírt üzenetet és azt mondani tovább, mint „biztos” próféta beszédet (2Pét 1,19). A beszéd, a textus hitelességét elsősorban annak (szóról szóra érvényes) ihletettsége és ennél fogva tévedhetetlensége, illetve az adja, hogy tolmácsként ott áll a szöveg mögött Mózes, Dávid, Ézsaiás, a próféták, az evangelisták és az apostolok egészen Jánosig, a Jelenések könyve szerzőjéig.

A nehézség akkor kezdődik, amikor szembesülünk a valóságos történelemmel. Sajnos, a problémák az-

zsal nem oldódnak meg, na lesöpörjük az asztalról, aztán besöpörjük a szőnyeg alá. Számolnunk kell az- zal a lehetőséggel is, hogy a gyülekezet valamelyik tagja értesül a Bibliával kapcsolatos teológiai kutató- sok eredményeiről, s amikor lelkéséhez fordul, nem kap megnyugtató választ, mert az ezekről nem tud, nem olvasta, nem ismeri. Ha e kérdésekben já- ratlan vagyok, az a veszély fenyeget, hogy a nyáj mástól kap választ kérdéseire.

Az a szándék, ami a főntebb említett német nyilatkozatból kiséjlik, hogy az állami egyetem helyett olyan egyházi főiskolán képezzék ki a lelkészeket, melyért a gyülekezetek is felelősséget vállalnak, ná- lunk nem kérdés, mert akadémiánk egyházi tulaj- donban vannak. De már az az igény, hogy sokkal komolyabb lelki háttérre van szükség, mely a tanu- lás idején biztosítja a gyülekezeti gyakorlatot és szemmel kíséri a hallgatók lelki fejlődését, az már megfontolandó lenne nálunk is. Mert nemcsak az el- képzelhetetlen, hogy lélektani ismeretek nélkül kezd- jen hozzá valaki a lelkipásztori-lelkigondozói (tehát az emberi lélekkel foglalkozó) munkához — ugyan milyen orvos lesz az, aki diagnosztizálni nem tanult?! —, de az is lehetetlen, hogy egy lelkész ne ismerje tapasztalatból a hitben folytatott, Bibliát rendszere- sen olvasó, imádkozó lelki életet.

Az az igény azonban, amit a hitvalló közösségek megfogalmaztak, hogy adassék meg a tanulóknak az az alternatíva, hogy aki nem vállalja a tudományos (történet-kritikai) teológia tanulását, az e nélkül ké- szülhessen föl a prédikátori hivatásra, azt nehezen kivihetőnek tartom. Az igaz, sem Mózes, sem a pró- féták, még kevésbé az evangélisták mondhatók teo- lógiailag képzett „szakembernek”. Am amikor már megjelent az „írott Ige”, amikor a különféle „teoló- giák” (akkor még csak tévtanítások) egymásnak fe- szültek, amikor már az egyetemes zsinatokon teoló- giai és kánoni kérdésekben dönteni kellett, akkor már olyan „képzettségre” volt szükség, amit a Szent- lélek a bibliai tanítást jól megfogalmazó és összefog- laló hitvallások megszövegeztetéséhez felhasználhat- tott.

A FELDOLGOZÁS

Utoljára hagytam a harmadik lehetőséget, melyben az ember úgy „nyeli le” a teológiai kutatás eredmé- nyeit, hogy közben megemésztí, feldolgozza és átala- kítva, a szolgálatban felhasználja.

Sem az a megoldás nem jó, hogy nem veszek tu- domást arról, ami van, sem az, hogy félresöpöröm és elutasítom mindentől. Ez utóbbi különösen azért nem, mert a kérdések és a problémák ettől függetle- nül megmaradnak.

A verbális inspiráció azért nem jó, mert egyrészt maga a Biblia nem igazolja, másrészt azonnal nagy nehézségbe ütközünk.

A szó szerinti ihletettségénél az első kérdés ez: melyik szöveg az ihletett. A bevezetésben említett eset- ben, egy bibliaórán szemrehányást tett nekem vala- ki, hogy meghamisítottam Isten Igéjét, mert a revideált Károli szövegből felolvasás közben a -ván, -vén végződéseket és a valákat kihagytam. De tegyük fel a kérdést: melyik szöveg ihletett? Az eredeti Károli? A revideált? Az új fordítás? A revideált új? A kato- likus? A Békés—Dallos féle? A Héber Ószövetség? Annak görög fordítása? A Vulgata? Melyik újszövet- ségi kódex? Melyik szövegvariáns?

A kánonok közül melyik hiteles, ihletett? A Héber kánon, vagy a Septuagintáé? A református kánon, vagy a katolikusoké? A mai református kánon, vagy az eredeti Károlié?

Amikor az Egyház megpróbálta, hogy a sokféle változatot egységesítse, akkor se sikerült, mert há- rom szövegcsalád lett az eredménye. Abban a pilla-

natban, mihelyt valaki dönt valamelyik szövegálto- zat mellett, meg is kell indokolnia, miért határozott így, e véleménye pedig lényegében kritika az övétől eltérő vélemény és szöveg fölött. Tehát a kritikát senki sem takaríthatja meg. Ezzel a kritikával pedig beáll egy történelmi sorba és nemcsak a történet- kritikai módszer művelőit fogja maga mellett találni, hanem még másokat is. A szöveg- és stíluskritika nem a liberalizmussal kezdődött. Ha Origenesnél (185—254) ezt olvassuk: „Mindenki, aki képes meg- ítélni és megkülönböztetni a stílusokat, az elismer- heti, hogy az ún. Héber levél stílusa kifejezéseiben nem mutatja azt az ügyetlenséget, amiről az apostol maga tesz vallomást, amikor magát a beszédben ügyetlennek mondja, sőt a levél a maga nyelvi for- májában jobb görögséget igazol” (G.W. Kümmel, Das Neue Testament München. 1970, 5), akkor az törté- neti szemléletű stíluskritika. Amikor pedig Alexand- riai Dionysius (püspök: 247—265 között) így ír a Je- lenések könyvéről: „Mindkét írás (:az evangélium és a Jelenések — TL:) karaktere és a könyv teljes anya- gának stílusa alapján azt állapítom meg, hogy a két- tő szerzője nem ugyanaz. Mert az evangélista sosem nevezi néven magát és nem utal személyére, sem az evangéliumban, sem a levelekben. János tehát sosem említi a nevét sem első, sem harmadik személyben. A Jel szerzője azonban rögtön a kezdet csúcására helye- zi a nevét” (vö. Kümmel, i.m. 6—9. — a görög szö- veg: Kurt Aland, Synopsis quattuor evangeliorum Stuttgart 1985, 541), ez pedig — különösen a vége felé — szövegkritika. S vajon mi más lehetne az, mint kritikai bevezetés, amit Hieronymus írt a 4. szá- zadban az egyes bibliai könyvek elé, ezekben pedig így: „Scripsit (:ti. Péter:) duas epistolas, quae catho- licae nominantur; quarum secunda, a plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam = írt két levelet, melyeket egyetemesnek neveznek, közülük a másodikat a többség tagadja, hogy az övé lenne, a stílusnak az elsőtől való különbözősége mi- att” (Vulgata, Ratisbonae 1863. Praefationes XL).

Vajon elképzelhető-e, hogy a kánont megállapító zsinatok alapos „izagógikai és kritikai” vizsgálódás nélkül fogadták el annak idején az eléjük került javaslatokat, ha azt olvassuk, hogy már a 2Pét is bi- zonyos kritikával fogadja Pál leveleit (3,15-16)?

Egyébként sok tekintetben maga a Biblia állít minket kritikai vizsgálódást igénylő döntés elé, vagy egyszerűen lehetlenné teszi a döntést és összekeve- ri a dolgokat. Nevesíteni nem engedte magát a Mó- zest megbízó Úr, ezért adott név helyett mást: va- gyok, aki vagyok (leszek, aki leszek). Ezért van az is, hogy a legtöbb bibliai könyvnél bizonytalanok va- gyunk a szerző felől, mert a hagyományozott név nem igazolódik a könyvből. Olykor az elbeszélte ese- mények mondanak egymásnak ellent, amit vagy nem tudunk megmagyarázni, vagy csak nagyon is embe- ri magyarázat mellett van értelme.

Maga a Biblia sem támogatja a szó szerinti inspi- rációt. A 2Pét 1,16-21 csak annyit akar mondani, hogy a prófécia nem emberi akaratból származott, elindítója Isten. De ennyiben — s ezt a II. Helvét Hit- vallás is vallja —, minden ige hirdetés is Tőle van. A sokat hivatkozott 2Tím 3,16 fordítása pedig (Budai Gergely szerint és helyesen): „Minden Istentől ihle- tett írás hasznos a tanításra...” Minden olyan írás, melyet Isten Lelke ihletett, a bibliai iratok, ige hiru- tések, traktátusok stb. alkalmasak a tanításra, a hit- ben való nevelésre. Az a szöveg, ami a revideált Ká- roliban és az új fordításban olvasható, félrevezető. Mert, amikor ezt Pál írta, akkor az ószövetségi kánon még nem volt lezárva, az Újszövetségből pedig leg- feljebb Pál levelei léteztek.



PÁTKAI RÓBERT (Anglia):

„Az Evangélikus Egyház a magyarság életében”

A Magyarok Világszövetségének III. Kongresszusán elhangzott előadás

Mátyás király korán elhunyt pécsi püspöke, Janus Pannonius, családi nevén Csezmiczei János vált a magyar humanizmus legnagyobb költőjévé. A felvilágosodásig, illetőleg a reformációig egyetlen magyar költő sem vált annyira szabaddá a tételes vallás uralma alól, mint Jannus Pannonius. Itáliában a hitújítás előtti évszázadban élte át a katolikus bomlást, az egyház megdöbbenő elesettségét. A maga módján szembeszállt azzal. Olyan külső és belső igazságról merészelt szólni, amelyről majd csak egy kurta évszázad múlva a lutheri reformáció prédikátorai beszélnek Magyarországon. Nyilván túlzás lenne azt állítani, hogy Jannus Pannonius előkészítője lett volna a 16. század elejei magyarországi reformációnak. Ez csak annyiban lehet igaz, amennyiben a humanista eszmék és elvek jó előkészítő talajt jelentettek a magyar reformáció számára. Úgy, ahogyan Rotterdami Erasmus humanista kultúrája mögött is ott volt az egyházi reformtörekvés vágy, még akkor is, ha később vitapartnere és ellenfele lett Luther Mártonnak.

Azokon a szellemi, gazdasági és politikai folyamatokon keresztül, melyek Magyarországot a nyugati kultúrához kapcsolták, hazánkat már az 1520-as években elérték a reformáció hullámai. Az ország Mátyás óta gyors ütemben élte át a kontinens nagy szellemi áramlatait. A humanizmus nem kapott komoly ellenhatást, ezért a protestantizmus előbbi értelmű segítőjévé vált.

A wittenbergi reformáció alaptétele a hit által való megigazulás tanítása, annak christocentrikus értelmezése, hitkérdésben a Szentírás egyedüli mértékén való tájékozódás és az evangélium nép nyelvében való tanítása adott új, átformáló erőt a magyar kereszténységnek. Olyan korban, amikor a török- és német-dúlta országban százszámra hamvadtak el falvak, lettek üszkös romokká városok, terméketlen, mocsaras ingoványra az Alföld rónái. Lett hontalan a magyar a hazájában. A középkori magyar állam bukását tetézte az akkori katolicizmus összeroppanása. A 16. század első feléről beszélünk.

Valóban, a mohácsi vést követő rettenetes időkben nem volt nagyobb nemzeti feladat, mint a hitet erősíteni és a reménytelen csüggedéstől megóvni a magyarságot. Hogyan vállalta ezt az evangélikus reformáció? Úgy, hogy Isten színe elé állította nemzetünket. Ozorai Imre 1535-ben Krakkóban kiadott könyvecskéjében a bajok okát abban látja, hogy a kereszténységben nem volt kellő helye Isten igéjének, arra nem hallgattak, s folytatja azzal, hogy a bajok még szaporodni fognak, ha a magyar nép most sem hallgat arra az Igére, amely már hirdettetik neki. Isten igéje az az orvoslás, amelyet eleink nyújtottak a szenvedő népnek. Az pedig csodálatos, hogy a gyülekezetekben milyen igaz és őszinte volt az igény a hiteles teológiai információra, a mindennapi életet elérő isteni beszédre. Amint Sztárai Mihály írja, még a pórnép is aluvás nélkül hallgatta két-három órán keresztül a hitből való igazság jó hírét. Prédikátoraink a sok nyomorral és szenvedéssel küzdő magyar népük szolgálatában ismerték fel Istentől ka-

pott feladatukat. Az evangélium üzenetét az akkori ember számára hihetetlen korszerűséggel alkalmazták. Mindez eredményezte azt, hogy alig két évtized alatt a megmaradt Magyarország lakosságának döntő többsége (62%) az új hit, a lutheri reformáció követője lett.

Féja Géza világos egyszerűséggel ragadja meg a kor történelmi folyamatának lényegét, amikor a humanisták és a protestáns prédikátorok közötti különbséget fogalmazza meg: „Az emberi szabadság gondolatát életükkel megvalósították a humanisták, de az életelvi szellemi és vallási kötelezettségeit nem vonták le... E korban eltűnik a magányos cellájában ülő, másoló szerzetes, a középkor jellegzetes írója, s az udvar és a kastély légkörében sütkérező történetíró éppen úgy, mint a hatalom fényében fürdő humanista és reneszánsz-ember s helyükbe a harcos prédikátor lép. Eltűnik a tekintély iránt érzett alázat s a hatalommal szemben vallott lelkesült tisztelt, az író elsősorban új dolgok hírnöke és hitvallója. A nemzeti lélek egyszerre szélesedni és gazdagodni kezd, a műveltség a tömegek felé árad. S ez elsősorban a protestáns irodalom érdeme”.

A magyar protestantizmus eredő forrásánál vagyunk. Csak néhány név sorsába ágyazva és csupán a fő kontúrokra figyelve tekintünk arra a korra, amely meghatározóvá vált az Evangélikus Egyház jövőjére és tanulságul a jelenre nézve. A századra való visszaalálás azért is fontos lehet, mert — ahogyan Gombos Gyula joggal írja: „Újkori századunk közül a 16. század s a jelenlegi, a 20. század hozta ránk a legsúlyosabb csapásokat”. Az akkori válaszadások eligazítók lehetnek a mában.

Sylvester János a mohácsi vész évében, 1526-ban kezdte tanulmányait a humanista műveltségű „Visztula parti Athénben”, ahogy akkor Krakkót nevezték. Cox Lenárd angol, Krakkóban élő erasmista körében ismerkedett a humanista műveltség-eszményre. Cox hívta fel figyelmét Erasmus újonnan fordított Újtestamentumára. Valószínűleg ez is ösztönözte arra, hogy magyarra fordítsa az Újszövetséget. Figyelemre méltó, hogy ez az 1541-ben elkészült mű volt az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyv, egyben az első Újszövetség fordítás. Sylvester valószínűleg a fordítás korrektúrája közben jött rá arra, hogy egyes mondatai hexameter ritmúságúak. Így eszmélt fel arra, hogy a magyar nyelv is alkalmas a klasszikus mértékű verselésre. Könyvét nevezetessé teszi az is, hogy az evangéliumok tartalmát distichonokban foglalja össze. Ezzel magyar nyelven elsőként alkalmazta az időmértékes verselést.

Wittenbergi tanulmányai alatt (1529-től) mélyül evangélikus teológussá. Csendes, hűséges munkával dolgozik a bibliai igazság magyar nyelven való megszólaltatásáért. Véde a lutherizmus tételeit és szellemi birtokállományát, mégsem tekinthető harcos írónak. Írásából meggyőződés árad, igazának természetes hajtóerejében bízik.

Ez általában áll a kor, a részünkön való vallásos irodalomra és a lelkészek prédikációira is. Hiányzik

belülük a „furore theologicus”. Teológizálásuk mögött meggyőződés és nem fanatizmus áll. Ez utóbbi és az alig kibírható durva hangnem csak a század végén tör be a magyar egyházi irodalomba. Együtt a jezsuiták Habsburg irányítású ellenreformációs törekvésével. Ez az ellenreformáció a 16. század utolsó harmadával kezdődik és a 18. századra hatékony Habsburg hatalmi támogatással valósul meg. Egyértelmű volt a magyarság-irtással.

Az akkori katolicizmus nagy teherterhelésnek bizonyult, hogy történelmi okok miatt a főpapság hozzá volt kötve egy magyarságtól életidegen uralmi rendszerhez és társadalmi szervezethez. Ebből azonban kiemelendő Pázmány Péter esztergomi érsek ellenreformációja, aki a hit harcát ugyancsak szellemi fegyverekkel kívánta megvívni. Magyar hazafiasságához kétség nem férhetett. Ezen igazság felismerése mellett mégis helytálló marad az, hogy mind az evangélikusoknak, mind a később színrelépő más protestáns felekezeteknek harcolniuk kellett létükért és szabadságukért. Gyakorta a hitükért való kiállás nemzeti szabadságmozgalmat is jelentett. Mindinkább összefonódott a vallási függetlenség és a nemzeti önállóság kérdése. A magyarság ügye akkor hanyatlódott alá, amikor a magyar protestantizmus vereséget szenvedett, vagy fordítva, minden támadás, amely a magyarság ügyét ásta alá, a protestantizmusra nézve is veszedelmes volt. Itt elégséges a Bocskai, Bethlen, a két Rákóczi fejedelem legendás harcaira, a magyar élniakarás hősi küzdelmeire gondolni.

A reformáció korától fogva arra törekedett az evangélikus egyház, hogy művelt emberfőket képezzen, tagjai iskoláztak legyenek. A templom és az iskola szoros kapcsolatát jól jellemzi, hogy a legtöbb reformátor előbb, vagy egyúttal iskolai tanító is volt. Népművelők a szó teljes értelmében. Az alapítók egyikeként Dévai Bíró Mátyást említhetjük, akit a nép Magyar Luthernek nevezett, szeretetbe fogadott. Az evangélikus iskolák története paralelje az általános Habsburg irányítás alatt álló ellenreformációs mozgalomnak, melynek alapelve a „cuius regio, eius religio” — akié a hatalom, azé a vallás tétel volt. A hatalom ismételt, erőszakos és hathatós támogatásával a középkori szellemben folyó visszatérítés nyomán a nemesség, a főúri réteg rekatolizál, falvaik, alattvalóik népe őket követve tér vissza a római hitre. Ennek az időnek egy periódusa a gyászos évtized 1671 és 1681 között. Így nevezzük, mert ebben az időben élte át a hazai evangélikus kereszténység, tárgabban a protestantizmus a legsúlyosabb megpróbáltatást.

Heltai Gáspár a szász nemzetből származott, érett korában tanult meg magyarul s lett szépprózánk első tudatos, gonddal dolgozó mestere. A tiszta szabadságvágy tette magyarrá, példájául annak, hogy a nemzetet alkotó legfőbb tényezők: a népiesség, a társadalmi vállalás és az erkölcsi tudat. Szín pompás magyar beszéde nem árulja el a felnőtt korban született magyart. A kitűnő humorú prédikátor erkölcsi célzatosságán túl társadalmi szimbolikát is teremt, magyarázataiban pedig ítéletet alkot. Ő már nem az egész nemzetet teszi felelőssé az idegen elnyomás okának, hanem a felelősséget a társadalmi elite hárítja. Benne a társadalmi gondolat megelőzi korát. Kritikai bátorságában követője a századdal korábbi Janus Pannoniusnak. Nemzet- és történelemszemléletében a klasszikus Rómától a bibliai Jeruzsálem felé fordul. A nagy római történészekről a próféták felé, a magyar múlt megítélésének mércéjét Izrael történetéből veszi. Az Ószövetség tekintélyére támaszkodik, nyilván együtt prédikátor társaival, mert az ifjú protestantizmusnak a Biblia volt a legfőbb irodalmi forrása. A hivatkozási alapnak más oka is lehetett, nevezetesen az, hogy — az Ótestamentumi párhuz-

amban szentesítve, „igazolva” látta az általa kimondott igazságot.

Még Heltairól két dolgot fontos megemlíteni. Benne összegeződik a prédikátorok sokrétűsége. Nemcsak prédikátor és író, de könyvkiadó is. Első irodalmi kiadónk. Kolozsvári nyomdájából sorra jelennek meg hittudományi fejtegetések, zsoldároskönyv, bibliafordítás, katekizmus mellett meséskönyv, krónika, históriás énekek gyűjteménye. Papi, írói szolgálata az egész embert átfogja. A templomból kilépő egyház korai szolgája. A másik, ami emberi életében sajátos, az német háttere. Ám ez nem kerül összeütközésbe sem hitével, sem a magyarsággal. Amolyan egyszemélyes előképe a későbbi, máig húzódo evangélikus egyháznak, amelyben szlovákok és németek alkotják tagjainak nagy részét, de ennek ellenére sem vált nemzetiségi egyházzá. Az evangélikus egyház nem került olyan szintézisbe a magyarsággal, amelyben a felekezeti hit és nemzeti öntudat egybeolvadt, az nem volt, sohasem volt programjának része. A keresztény hit Krisztushoz kapcsolt önértelmezése tette mindig is nyitottá társadalmi és nemzeti kérdések iránt.

A 19. század első felében Magyarországon megerősödtek a reformmozgalmak s gyengült ebben a reformáció szerepe. Az elmondottakból már érthető, hogy a hitbeli és nemzeti megújulás korábban összefonódott. A 18. századot záró felvilágosodás, a francia forradalom s ennek hatása eleve szekulárisabb volt és a társadalmi tagozódás szerint a „szereposztás” bővült, illetve „szakosodott”. Míg korábban Wittenberg volt a szellemi hatás helyszíne, most a vigyázó szemeket Párizsra vetették. A nemzeti művelődésben való részvétel a „nemzet napszámásainak” mindennapos munkája lett. A 19. század szabadságmozgalmaiban részt vettek ugyan evangélikus lelkészek és hívők is, de ez egyéni jellegű volt, maga a függetlenségi szabadságküzdelem szekuláris volt. Később igyekeztek főként egyházi részről a szabadságharc nagyjait, Petőfit és Kossuthot, egyházi kapcsolataik felől is nézni. Ez annyiban védhető, amennyiben az Evangélikus Egyház két birodalomról való tanítása lehető fel, nevezetesen az a tanítás, hogy az egyházi hivatal Krisztust hirdető üzenete mellett, az egyház világi tagjait, vagy éppen a világi felsőbbeséget a közjó iránti felelősségre bátorítja.

Befejezésül: A Katolikus és Evangélikus egyház mai magyar kapcsolatában igen nagy jelentőségű az a kevéssé ismert nyilatkozat, amelyet 1967 vízkeresztjén Vajta Vilmos professor, evangélikus lelkész és Békés Gellért professor, bencés páter vezetésével fogadott el a Katolikus és Evangélikus Ökumenikus Bizottság Stuttgartban. Fontossága miatt e rövid áttekintés összefoglalásaként néhány kiragadott idézet:

„Isten iránti mélyeséges hálával gondolunk arra, hogy Szentlelke az egyház szétszakadásának évszázados mély sebének egység ügye iránt érzett felelősség fölébresztésével kezdi közöttünk is gyógyítani. A külföldi magyar katolicizmus és evangélikusság megbízottainak ez az ökumenikus találkozója, tudomásunk szerint, a magyar egyházak életében is első ilyen természetű esemény... Az egymás megértésének lényeges feltétele egymás megismerése és az egymás felőli téves információk gyökeres kiküszöbölése... A tiszta tárgyilagosság legyen eszköze annak, hogy a merőben helytelen értelmezésen alapuló válaszfalak ledőljenek és Krisztus igazságának hűséges keresése, az ő igazságához való hűségünk lelkiismereti parancsa legyen az egyetlen ok, ha nemet kell mondanunk testvérünknek. Ennek kifejezése azonban ne a fölényes elutasítás, hanem az emberi fájdalom és krisztusi szeretet hangján történjék”.

Kitekintés az ökumené világába

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

— 1992 augusztus —

NÉMET TEOLÓGIAI PROFESSZOR AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA ELÉN

Csaknem másfél évi előkészítés és egynapos vita után az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága a végül is két hivatalos jelölt közül augusztus 24-én megválasztotta új főtitkárát Emilio Castro utódjával, **Konrad Raiser** bochumi rendszeres teológus személyében. A tagegyházak 158 szavazatából 86 esett reá és 59 szavazat **Martin Conway** anglikán jelöltre. Januártól a közismert és tapasztalt európai ökumenikus teológus irányítja 320 protestáns, anglikán és ortodox egyház genfi ökumenikus központjának életét.

Konrad Raiser Magdeburgban született. A Württembergi Evangélikus Tartományi Egyházból jött. Tanulmányait Németországban, Svájcban és az amerikai Harvard Egyetemen végezte. Stuttgartban és Berlinben végzett lelkészi szolgálatot. Tizennégy éven át (1969—1983) Genfben először tanulmányi títikár, majd az EVT főtitkár-helyettese volt. Azóta Bochum egyetemén a rendszeres teológia és ökumenika tanszékének vezetője. Raiser az EVT első német főtitkára. Elődei: W. A. Visser't Hooft, 1948—66; E. C. Blake — USA, 1966—72; Ph. Potter — Jamaica, 1972—84; végül E. Castro — Uruguay, 1984—92.

„Minden szándékom az, hogy folytatom a megkezdett programokat” — mondotta Raiser a választás után. Ezzel az Egyházak Világtanácsa mai három program-

Az elmúlt nyár világszerte nagy érdeklődéssel várt eseménye volt az Egyházak Világtanácsa új főtitkárának megválasztása Genfben. Konrad Raiser professzor személyében, aki a jövő év elején veszi át hivatalát, először került német teológus az ökumenikus világszervezet élére. A nyáron újabb feszültség támadt a Vatikán és ezúttal a protestáns egyházak között, Ratzinger bíborosnak a világ római katolikus püspökeihez intézett levele miatt. Jugoszlávia felbomlása és véres tragédiája változatlanul súlyos kérdése most már a világ egyházainak is. A különböző országokból érkezett egyházi hírek után ezúttal egy neves svájci teológus életművéről emlékezünk meg. Az Egyházak Világtanácsa augusztusi tanácskozást követően szeptemberben a Lutheránus Világszövetség és az Európai Egyházak Konferenciája tartanak fontos találkozót az indiai Madrasban, illetve Prágában. Ezekről a következő világhírerdőben adunk beszámolót.

(A híryanag lezárása: augusztus 31.)

prioritására célzott. Ezek: az egyházak koinoniájára és végső egységére irányuló ökumenikus törekvések; a misszió és evangélizáció dinamikus megújítása az egyházakban; végül az igazságosságra, a békére és a teremtett világ megőrzésére irányuló, hármas együttes etikai cselekvés a keresztyének részéről (JPIC-program), amelynek egyik genfi elindítója és fő szervezője ő volt. A sokoldalú, összetett programok súlypontjainak megtalálása, az EVT új szervezetének kiépítése, az új munkatársak megkeresése és az EVT pénzügyi helyzetének megszilárdítása — ezek a nem könnyű feladatok várnak az új főtitkárra a harmadik évezred küszöbén.

A magasnövésű, arisztokratikus megjelenésű, teológiailag széleskörűen művelt és rendkívül sok ökumenikus tapasztalattal rendelkező új főtitkár tehát „hazamegy” Genf-be kilenc év után. Igazi „hídépítő”, nagy diplomáciai képességekkel. De nem kevesen tartanak is német professzori alaposágtól és határozott ál-

láfoglalásától a vitás kérdésekben. Canberrában például volt bátorsága szembeszállni a világyűlés többségével és saját egyháza delegációjával is az Irak elleni háború kérdésében. Közismert, hogy két „szívügye” van: a gyülekezetek, a „bázis” szintjén gyakorolt ökumenizmus és az egyházak közös erőfeszítése a nagyobb igazságosságért, a békéért és az ökológiai világcatasztrófa elhárításáért. Sokak véleménye az, hogy Raiser „a megfelelő ember a megfelelő időben a megfelelő helyen”. Akik közelebről ismerik, egyetértnek ezzel. És imádsággal kísérik szolgálatát, amelynek feladata az ökumenikus feladatok felismerése és véghezvitele a harmadik keresztyén évezred kapujában.

GENF — SORSDÖNTŐ KÉRDÉSEK AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA ÜLÉSÉN

Az új vezető megválasztása mellett elsősorban még három fő kér-

dés foglalkoztatta a világ 320 egyházának Genfben összegyűlt delegátusait augusztus második felében.

Az első a keresztyén egység kérdése és az ökumenikus mozgalom jövője volt. Castro főtitkár utolsó jelentésében szokatlanul éles hangon szólt Ratzinger kardinálnak, a Vatikán Hit Kongregációja vezetőjének, a világ római katolikus püspökeihez intézett júniusi leveléről. Castro szerint a Vatikán egyik legfőbb vezetője ebben gyakorlatilag megtagadja az egyház-jelleget a protestáns egyházaktól, mivel „nem érvényes eucharisztia-ünnepelésük és nem ismerik el az apostoli szukcessziót sem”. Ratzinger bíboros — mondta Castro főtitkár — ezzel semmibe veszi a legutóbbi fél évszázad ökumenikus fejlődését és valójában a Rómához való visszatérésben jelöli meg a keresztyén egység egyetlen lehetséges útját. Ez nincs összhangban a II. Vatikáni Zsinat szellemével sem, és meggátolja az egyházak egymással való kienkesztelődését.

Günter Gassmann, az Egyházak Világtanácsa teológiai igazgatója és az ökumenikus-teológiai osztály irányítója, ugyancsak „a Vatikán restriktív és leszűkítő magatartásáról” szólt a levéllel kapcsolatban. Kifejezte reményét, hogy a római katolikus egyház maga is megvitassa Ratzinger bíboros álláspontját és korrigálja annak ökumenikus vonatkozásait. **Konrad Raiser** megválasztott főtitkár is a levél tartalmának nyílt és őszinte megvitatására hívta fel a Vatikánt.

Gassmann hangsúlyozta jelentésében, hogy az

egyházak közötti különbségeket az egymás meggyőződése iránti megbecsüléssel kell megvitatni. A legfontosabb kérdés kétségtelenül az úrvacsora kérdése, mert a világ egyházainak és a hívőknek az Úr asztalánál kell Krisztussal és egymással találkozniuk. Csak ez lehet az egység útja! Javasolta, hogy a 2000-ik esztendőre hívják össze a világ minden egyházát egy „prekonciliáris tanácskozásra” a még meglévő különbségek testvéri megvitatására és az ökumenikus egység továbbépítésére.

A másik, ugyancsak sokat tárgyalt kérdésünk volt Genfben **világunk jövője**, ökológiai védelme és a gazdasági-nemzetközi igazságosság építése. Az Egyházak Világtanácsa elengedhetetlennek tartja az egyházak felelős részvételét a maguk kontextusában az emberi jogok védelmére és igazságosabb nemzetközi gazdasági-társadalmi viszonyok kiépítésére. Számos felszólaló követelte a szabad piaczgazdaság mai világrendjének erőteljes szabályozását az egyének és népek, a szegények és segítségre szorulóknak védelmében. A teremtett világ megőrzése és a szociális igazságosság érvényesítése mindenképpen elsődleges követelmény az önző egyéni és csoportérdekekkel, a korlátlan gazdasági növekedés és profit érdekeivel szemben — vallják annak a terjedelmes tanulmányi dokumentumnak a szerzői, amely az EVT napi-rendjére került.

A harmadik fő vitakérdés a **nacionalizmus** növekvő veszélye volt, főleg Európa keleti felében, elsősorban a jugoszláv utódállamok fokozódó krízisével összefüggésben.

AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA ÉS A JUGOSZLÁV POLGÁRHÁBORÚ

A nyáron a Szerb Ortodox Egyház sürgetésére először az Európai

Egyházak Konferenciája, majd az Egyházak Világtanácsa is felvetette, hogy a médiák és a nemzetközi szervezetek „csak a szerbek kegyetlen hadviseléséről beszélnek, de nem ítélik el ugyanilyen élesen a másik oldalon előforduló embertelenségeket”. Erre elsősorban a német egyházak köréből érkezett igen éles kritika. Most Genfben is folytatódott a vita. **Klaus Wilkens**, hannoveri egyházfőtanácsos, az EKD képviselője, felszólalásában kifogásolta, hogy az EVT és EEK nyilatkozata elhallgatja a támadó és a megtámadott közti különbséget, nem ítéli el a nagyszerb nacionalista törekvéseket, a szerbek nem szűnő kegyetlen hadviselését a polgári lakosság, gyermekek és betegek ellen, a nemzetközi hadviselési normák teljes semmibevételével. De kritizálta a szerb ortodox egyház részéről elhangzó nacionalista nyilatkozatokat is. Szükség esetén — mondta — az Egyházak Világtanácsának fel kell függesztenie a Szerb Ortodox Egyház tagságát, ki kell zárni az egyházak világszervezetéből, ha nem változtat magatartásán. Többen kritizálták az EVT nyilatkozat-tervezetét is, amely nem megy tovább „általános politikai nyilatkozatoknál”, de nem szól a nyílt népiirtás, az etnikai „tisztogatások” és az internálótáborok szörnyűségeiről. **Danilo** szerb ortodox püspök, aki egyháza megfigyelője volt a genfi ülésen, nem szólalhatott ugyan föl a plénumban, de a nemzetközi sajtó előtt hangoztatta a szerbek jogát Nagy-Szerbiára, és arra, hogy a „támadók ellen fegyverrel védekezzenek”. **Petar Pejovic** szerb delegátus a világháborús német kegyetlenségek vádjával vágott vissza és igen élesen támadta „a Vatikán egyoldalú vádjait és elfoglalt nyilatkozatait”. Mindketten visszautasították Wilkens felszólalását és arra szólították föl az Egyházak Világtanácsát, hogy „lépjen föl a szerbek befekettítése ellen Nyugaton”. A súlyos

vitának várhatóan folytatása lesz az európai egyházak szeptemberi, prágai nagygyűlésén is.

Végülis az EVT ülése a nemzetközi katonai beavatkozás ellen foglalt állást, de felszólított a fegyverszállítások teljes megszüntetésére, a nemzetközi gazdasági-politikai rendszabályok megtartására és az embertelen hadviselés megszüntetésére „mindegyik fél részéről”. Megemlíti az **EVT-határozat**, hogy a szerbek és bosnyák mohamedánok közötti harc súlyos következményekkel járhat a keresztyénység és az iszlám viszonyában világszerte.

Konrad Raiser megválasztott új főtitkár az újságírók előtt kérdésre állást foglalt a súlyos vitában. Fenntartotta ugyan múlt évi, világgyűlési háborúellenes állásfoglalását. De ugyanakkor a józan realizmusra is figyelmeztetett. „Én is meg vagyok győződve arról, hogy valamilyen formában **nemzetközi viszonylatban is rendfenntartó erőkre, rendőri erőre van szükség**, amely adott esetekben erőszak alkalmazásával is képes lesz bizonyos helyzetekben az emberi együttélés megőrzésére. Senki nem vonja kétségbe, hogy a rendőrségre szükség van. Ilyesminek léteznie kell nemzetközi vonatkozásban is. Csak azt kell megvitatnunk, katonai erők ilyen bevetése miben különbözik a katonai hadviselés mai módszereitől. Mert ez a megkülönböztetés alapvető!” Raiser szerint az ENSZ aligha kerülheti el az ilyen beavatkozást, bármennyire is felkészületlen még erre a mai helyzetben.

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Ötszáz évvel ezelőtt — 1492 október 12-én — érkezett meg **Kolumbusz** hajóival az Indiának vélt Amerika partjaihoz. A világtörténelmi évforduló értékelésében jelentős elteltekések vannak az **amerikai egyházak** között.

Az USA római katolikus püspökeinek nyilatkozata **Kolumbusz** tettében „Amerika evangélizálásának”, a keresztyénység térhódításának, nagy évfordulóját ünnepli. Az USA protestáns egyházainak jórésze nem ünnepel, hanem inkább bűnbánatra hív az évfordulón. Az USA Egyházainak Nemzeti Tanácsa, 32 protestáns és ortodox egyház közös szervezete mintegy 140 ezer gyülekezettel, nyilatkozatában arra figyelmeztet: Amerika „felfedezése” valójában invázió, idegenek hódító hadjárata volt, amiben sajnálatos módon egyházak is részt vettek. Kevés nemes és értékes eredménytől eltekintve, a „felfedezés” mérhetetlen sok szenvedést, halált hozott az indián őslakosság millióira, kultúrájuk szinte teljes elpusztításával. Több protestáns egyház arra hívta fel gyülekezeteit és híveit, hogy a bűnbánattal együtt álljanak a megmaradt, szegénységben élő mai indiánok mellé és segítsék őket egyenjogúságuk elnyerésében, szegényes rezervátumaik megtartásában.

★

A közeledő **elnökválasztásnak** érdekes egyházi vonatkozásai is vannak. **George Bush**, a konzervatív Radikális Párt tagja és az anglikán (episzkopális) egyházhoz tartozik. A liberális Demokrata Párt elnök- és alelnökjelöltjei, **Bill Clinton** és **Albert Gore**, a 15 milliós Déli Baptista Szövetség tagjai. Az eddigi amerikai elnökök — John F. Kennedy kivételével — anglikánok, presbiteriánusok, baptisták és metodisták voltak. A konzervatív déli baptisták azonban erősen megosztottak Clinton és Gore támogatása kérdésében. Clinton elnökjelölt ugyanis választási beszédeiben nyíltan a liberális nézetek mellett foglalt állást, így például a heves abortusz-vitában is. Így az amerikai elnökválasztásra is erősen hatnak azok a belső küzdelmek, amelyek az USA minden egyházának életében jelentkeznek a

konzervatív és a liberális irányzatok között.

*

Az **Amerikai Magyar Evangélikus Konferencia Buthy Dénes** esperes hálála után **Bernhardt Béla** clevelandi lelkészt választotta meg az esperesalelnöki tisztségre. A Konferencia elnöke továbbra is **D. Brachna Gábor** főesperes. **Kunos Jenő** lelkész-misszionáriust Floridába hívták meg h. lelkészi szolgálatra. **Tessényi Kornél** ny. lelkész most ünnepelte 80. születésnapját.

SVÉDORSZÁG

Új 95 tételt szegezett ki az uppsalai evangélikus dóm kapujára **Eskil Franck** és **Bo Larsson** lelkész-teológus. Ezekkel a vitára bocsátott tézisekkel kívánták egy uppsalai lelkészkonferencián a résztvevők figyelmét a Svéd Egyházban ma vitatott legfontosabb kérdésekre felhívni. Érdekes módon a tézisek fő témái: a kinyilatkoztatás és a teológia viszonya, az egyház és a gyülekezetek élete, az istentisztelet, a keresztség és az úrvacsora mai jelentősége, valamint az egyház feladatai a mai társadalomban, a szeretet konkrét gyakorlása ma, és állásfoglalás a mai szexuális kérdésekben.

CSEH ÉS SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG

A szövetségi állam kettéválási folyamata élénken foglalkoztatja az egyházakat is. Mind a római katolikus, mind a protestáns egyházak kifejezték készségüket az állam békés kettéválása és a két rokon nép együttélése támogatására a jövőben is. De míg a szlovák katolikus püspöki kar lelkesen üdvözölte az önállósodást, addig a cseh katolikusok, valamint a cseh és szlovák protestánsok jóval tartózkodóbbak. A cseh katolikusok fájlalják a szövetségi állam szétesését. A szlovák evangélikusok pedig — az első, kleriká-

lis szlovák állam szomoru végére emlékezve — a cseh testvérek egyházával együtt közös nyilatkozatban óvatosságra figyelmeztetnek: „Elég intő példa van arra, hová vezethet, ha a nacionalista szemlélet kerülne az első helyre”.

*

Az **abortusz-vita** a szövetségi köztársaságban is erős hullámokat ver a közvéleményben. A római katolikus többségű **Szlovákiában** — Lengyelországhoz hasonlóan — erőteljes törekvések vannak a kommunista államban kialakult liberális abortusz-gyakorlat teljes tilalmára. A köztársaságban eddig az első három hónapban minden további nélkül megengedték az abortuszt, sőt az első két hónapban a költségeket is az állam fizette. A 15 millió lakosra az elmúlt évben 150 ezer abortusz jutott. Ez a nyugateurópai átlag négyszerese. **Csehországban** a liberális nézetek az erősebbek. Ott nem az abortusz megtiltása a fő kérdés, hanem a költségek teljes áthárítása az állampolgárokra és a szexuális nevelés fokozása az iskolákban és a társadalomban.

OROSZORSZÁG

Szentpétervár német-ajkú evangélikus gyülekezete visszakapta a Szt. Anna templomot, amelyet 1936-ban vett el tőle az ateista szovjet hatalom. Mindkét akkori lelkészt börtönbe vetették. Egyikük ott halt mártírhálalt hitéért. A másik lelkész hosszú fogság után külföldre menekült. Az ünnepi hálaadó istentiszteleten, amelyet **Kalnins** püspök tartott, számos külföldi vendéggel együtt részt vett a gyülekezet 55 évvel ezelőtti lelkésze is.

IZRAEL ÁLLAM

A **Jerusalem Post** c. lap arról számol be, hogy izraeli és amerikai archeológusok kiásták a

Szentföld legrégebbi keresztény templomának romjait, az antik Caesarea Philippi, a mai Bannias területén. Ez a templom a háromszáz éves lelegejéről származik. Tehát régebről, mint az eddig legrégebbinek tartott Szent Sír templom Jeruzsálemben és a Szent Születés temploma Betlehemben. Mindkét ősi keresztény szentély Nagy Konstantinus császár keresztényen létele, 325 után épült.

*

Július végén beiktatták tisztségébe Jeruzsálemben **Izrael állam első női rabbiját, Naama Kalman** személyében. Kalman asszony családja az Egyesült Államokból vándorolt be Izraelbe. A 37 éves asszony a **Hebrew Union College** presbiteriánus jeruzsálemi teológiai főiskolán végezte teológiai tanulmányait. Nem gyülekezeti szolgálatot végez, hanem a reform-zsidóság mozgalmának nevelési tanácsadója Izraelben. Ősi rabbi-családból származik: családja tizenkét rabbi-generációra tekinthet vissza; apja, nagyapja és fivére is rabbi tisztséget viselt. A reform-zsidóság gyülekezeteiben ma a világon 195 női rabbi végez szolgálatot, legtöbben az Egyesült Államokban. Ez volt az első eset női rabbi megválasztására Izraelben.

KITEKINTÉS A TEOLÓGIA VILÁGÁBA

Zürichben 82 éves korában meghalt **Arthur Rich**, az egyetem Európa-szerte ismert teológiai professzora. A hírneves **Emil Brunner** tanítványaként tanított 1952 és 1975 között. Már nyugdíjas éveiben dolgozta ki és tette közzé teológiai szociálétikai életművének összefoglalását „**Wirtschaftsethik**” címmel (Gazdasági etika. 1. kötet, 1984.; 2. kötet: 1990.)

Arthur Rich egyszerű pékcsaládból származott; korán megismerte maga is az ipari munka nehéz világát. Amikor **Leonhard Ragaz** hatására a

teológia felé fordult, egy akkor még egészen új teológiai tudományág, a szociálétika, iránt kötelezte el magát egy életre. Mit jelent az Evangélium, a Krisztus-hit a modern gazdasági és politikai élet világában — ez a kérdés foglalkoztatta egész teológiai munkássága során.

Két legelső műve **Zwingli**, a svájci reformátor, teológiájának kezdetével (1949) és a mélyen hívó francia filozófus, **Pascal**, emberről szóló tanításával (1953) foglalkozott. Első, nagy felhívást keltő szociálétikai műve a „**Christliche Existenz in der industriellen Welt**” (Keresztény egzisztencia az ipari világban. 1957. 286 lap). Ezt vette hamarosan másik nagy műve: „**Glaube in politischer Entscheidung**” (A hit a politikai döntésben. 1962. 208 lap), amely ma is rendkívül időszerű tanulmányok sorozata a hit és a mai világ, az egyház és a demokrácia viszonyáról, a keresztény felelősségről az állam és a politika iránt, stb. Még két könyvét ajánljuk tanulmányozásra: „**Aufrisse — Vorarbeiten zum sozial-ethischen Denken** (Vázlatok — Előmunkálatok a szociálétikai gondolkodáshoz. 1970. 248. lap, 60. születésnapjára közölt tanulmányai) és „**Mitbestimmung in der Industrie**” (Részvétel az ipari döntésekben. 1973.). Az utóbbi munkája a munkásságnak az ipar irányításában való részvétele jogosságának ma is aktuális kérdésével foglalkozik.

Teológiai vonatkozásban **Rich** professzor nem igehelyek direkt etikai felhasználásának a metodikáját követi. Azt vallja: az evangélium teljes tartalmát a Krisztus-hitben magunkévá téve és a gazdasági-politikai élet bonyolult valóságának szakszerű megismerésével kell a konkrét etikai döntéshez szükséges keresztény kritériumok és etikai normák megismerésére belsőleg eljutnunk. (Luther, majd **Emil Brunner** is: hit és értelem, hit és szakszerű

ismeretek). Együttal gyökereig hatoló, teológiai Marx-kritikája is irányadó volt a totalitárius etikák gazdasági—politikai nézeteinek megítélésében.

Arthur Rich hívő, szeretetreméltó személyisége, a tudós végtelen szerénységére és vendégszerető zürichi otthonára, a „Societas Ethica”,

az európai teológiai etikai professzorok munkaközössége, munkájában közösen töltött évekre személy szerint is mély hálával gondolok vissza. Nagyon sok teológiai indítást és útmutatást köszönhetek neki. Legyen ez a pár sor tiszteletadás keresztyén személyisége és gazdag teológiai életműve előtt!

*
A Lutheránus Világszövetség Tanácsának szeptemberi, madrasi ülésén egynapos közös teológiai stúdiumot végeznek a világ evangélikus egyházainak képviselői a „megigazulás és igazságosság” (justification and justice) témáról. A Teológiai Osztály előkészítő anyagként angol-

nyelvű tanulmányi kötetet publikált erről a témáról, amely Genfben megrendelhető.

*
A Svéd Egyházban érdekes tanulmányi kötet jelent meg a következő címmel: „Igazságos Európa — Az egyházak válasza az új Európa kérdésére”.

D. Dr. Nagy Gyula

A Krisztusról szóló bizonyágtétel egy történelmi jelentőségű órában

Az Európai Aliánsz nemzeti szövetségeinek munkatársai vagyunk itt együtt. A következők elsősorban egész Európára értendők. A felvázolt fő irányvonalak azonban az egész világra vonatkoznak!

1. TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGŰ ÓRA

Ezt a kort az európai államok átfogó kapcsolatai jellemzik, amelyekkel az emberi társadalom minden területén együttműködésre törekszenek, valamint a szocialista—marxista uniós rendszerek széttröszölése és önálló nemzetek alakulása.

Az európai földrész új arculatának kidolgozása egy új, minden területre kiható világnézeti tan szerint történik. A nemzeti, gyakran az érzelmeiktől vezérelt újfajta tájékozódást tapasztalva látjuk, hogy ez a tan manapság gyakran katasztrófális következményeket idéz elő.

Európától világszerte új gazdasági létformát követelnek, amelyet már nem a saját gazdasági növekedés, hanem a megtermelt gazdaság igazságos elosztásának követelménye határoz meg!

1.1 Európában jelenleg történelmünk egyik legfeszültebb időszakát éljük: Egyrészt megvalósulóban van az Európai Közösség. Másrészt Kelet-Európában az eddigi a marxizmus vezette országok demokráciákká alakulnak, amelyekben a szabadversenyes piaccgazdaságra állnak át. Nyitott a kérdés, hogy vajon ezek az új, korábban részben önálló államok laza államszövetségeket alkotnak-e vagy sem.

Európa összes pozitív fejlődési áramlata között azonban nyilván látjuk a negatív gazdasági és politikai jellegű változásokat is: a növekvő munkanélküliséget, a hajléktalan problémát, az elszegényedést, a bűnözést és kábítószer-fogyasztást, amelyek mind figyelmeztető jelek, ha a jövőt tervezzük. Ehhez járulnak az új etnikai konfliktusok, amelyek polgárháborúkhoz, vagy esetleg a harmadik világháborúhoz vezethetnek. Feszültséget hordoz magában végül a zsidó, iszlám és közel-keleti vallások európai jelenlétének ténye is. Ezeknek a nem keresztyén vallásoknak a befolyása csak növekszik a nemzetek vándorlásával és a menekültáramlatok során!

Hogyan viszonyulnak a keresztyének ezekhez az embertársaikhoz? Milyen választ adnak kérdéseikre?

1.2 A világnézeti tan:

A teológiában megtalálható új áramlatok, amelyek szerint Isten minden vallásban munkálkodik, alássa a Jézus Krisztusba, mint egyetlen Úrba és Királyba vetett hitet és az Igéjéhez és küldetéséhez fűződő töretlen kapcsolatot! A következmények beláthatatlanok:

elbizonytalanodás, visszavonulás a tradíciókba, egyházi konferenciák és programok egyértelmű krisztocentrikus lényeg nélkül:

az univerzalista és szinkretista teológiai tévtanítások diktatúrája;

szakadások, új, állítólagos „Lélek szerinti egyházak” létrejötte;

az utolsó, még megmaradt egyházi és egyházközi pozíciók nagy vehemenciával történő védelmezése;

különböző segélyszervezetek tehetetlen és unalmas helybenjárása;

az evangélizáció és a misszió elhanyagolása;

sokan elmerülnek az egyházak egységéről alkotott rajongó álomban.

Mindezek csak néhány következményei annak, ha Jézus Krisztushoz, mint Úrhoz és Megváltóhoz, és küldetéséhez semmiféle kapcsolat sem fűz! Ez a tény egyrészt a világnézeti tannak, másrészt a spiritizmus, az okkult dolgok, az asztrológia és végül a sátánista csapda világának önző törekvését vezetőinek kedvez. Így tehát egyházi szektaszakértők szerint a nagyvárosi egyvelegben 350—500 vallási-világnézeti tan elcsúsztatására van lehetőség — „az A-tól mint asztrológia a Z-ig, a Zen Buddhizmusig” terjedően! Már nem „Jézus Krisztus egyedül!”, hanem „Krisztus és az összes többi igazság”, Krisztus és tsai. áll a hirdetőtáblán! A világvallások közti dialógust és együttműködést reklámozzák az emberiség javára történő utolsó és döntő segítségként, s mindezeket egyházi adókból fedezik! S közben elfelejtjük, hogy az ember, ha továbbra is a Megváltó Jézus Krisztus nélkül él, egyre inkább mindent tönkretévő bestiává alakul át, s mindez a tolerancia és az önmegvalósítás leple alatt történik: Ilyen életveszélyessé vált az élet egyházon belül és kívül egyaránt: Valóban a történelmi jelentőségű óra egyik jele ez!

2. A KRISZTUSRÓL SZÓLÓ BIZONYÁGTÉTEL

Mielőtt bizonyágot tennénk Krisztusról, bűnbánatot kell gyakorolnunk munkánk elégtelensége miatt. Nemzeti és Európai Aliánssként túl gyakran engedték, hogy személyes, egyházi és nemzeti érdekek szorítsanak háttérbe! Látómezőnkben végül is gyakran nem Jézus Krisztus és az Ő küldetése állt, hanem a saját felismeréseink és tapasztalataink, amelyekre közösen tettünk szert. A bűnbánat a Jézus Krisztushoz való újbóli odafordulás helye, ott lehet újból töretlen életközösségre jutni Vele! A Jézus Krisztussal és Igéjével való töretlen életközösség kifejeződését az evangélium hirdetésében és a keresztyén hit lehetőségének felkínálásában láthatjuk. Ezt hamisítatlanul, fel nem hígítva és lehetőség szerint konkrét módon szeretnénk megvalósítani!

Ez a bizonyosságtétel jelenti Jézus gyülekezetei számára a legnagyobb kihívást manapság! Hogy ezt vállalja-e vagy sem, ezen dől el, hogy a jövőben meg tudja-e tartani hitelét és létjogosultságát vagy sem!

A Jézus Krisztusról szóló bizonyosságtételt megelőzi az ember és környezetének megismerése, amibe élethelyzetének érzékeny megértése is beletartozik.

Az emberek a mai Európában, de világszerte is minden eddiginél jobban keresik a megmentést, új normákat, igazi reménységet, igaz, tartós békét, a megváltást és az őszinte közösséget. Sokan csalódtak: a politikai programokba, az együttélésben megtehető igazi előrelépésbe, a technika és a tudományba vett hitük megingott. Vezető egyéniségek hagyták magukra őket. A jövőtől való félelem nagy. Ezeket a helyeken a Jézus Krisztussal közösségben élő emberekhez szól a kérdés: Az Isten Igéjére alapozva nektek mi a mondanivalótok, ti hogyan éltek?

„Európa evangélikációjának feladata sürgető. Nem mintha a keresztyénység fennmaradását ezzel kellene biztosítani. Vagy mintha talán a népegyházak további fennmaradását kellene garantálni. Európa evangélikációjának feladata azért sürgető, mert Isten meg akarja menteni az embereket.

Sokszor megtapasztaltuk már Európában: ha az emberek hozzászoktatják magukat ahhoz, hogy Isten nélkül éljenek, akkor belül tönkremennek. Gyötrődnek. Szeretetük meghidegül. Pedig joguk van a hitre, Isten szeretetére, megbízható reménységre.” (Idézet a Lausanne-i Mozgalom Európai Ágának egyik dokumentumából.) Az evangélikáció akkor lesz hiteles, ha a keresztyének közösen munkálkodnak érte! S ez alatt az Európai és a Világ Aliánsznak a Lausanne-i Mozgalommal és az A.D. 2000-rel való együttműködésére gondolok!

2.1 Az egyes keresztyének személyes élete:

A történelmi jelentőségű órában Krisztusról szóló bizonyosságtétel az egyénnél kezdődik. Jézus összes tanítványa egész Európában az Isten szeretetének erőterében áll. Jézus Krisztus emberré válása, keresztye feltámadása, felmagasztaltatása, a Szent Lélek kitöltése és Jézus visszajövetele olyan tények, amelyek először az egyént szólítják meg. Az egyén attól a pillanattól válik Jézus tanítványává, amikor Urunk előtt beismeri az emberektől való félelmét, elkötelezettségét, hanyagságát, látszatkegyességét, Jézus Krisztus iránti engedetlenségét, és elfogadja a kegyelmet.

A teljes odaadás, amely Jézusnak eme ajándékára válaszul hálából megszületett, kihat hétköznapjainkra. Jézus Krisztus válik közelvalóvá abban, ahogyan élünk, dolgozunk, ahogy beszélünk, ahogy egymáshoz viszonyulunk. Az Isten Igéjének tanulmányozása, az imádság böjttel és bizonyosságtétellel társulva alkotják ennek az életnek alappilléreit!

2.2 A gyülekezet

A 90-es évek szekularizálódott társadalmában a Jézus gyülekezete csak akkor maradhat fenn, ha tagjainak és a gyülekezet egészének meggyőződése, hogy Jézus Krisztus személye és az Ő Igéje parancs (küldetés) és ígélet is: „A szent keresztyén egyház, melynek egyetlen feje Krisztus, Isten Igéjéből született; benne marad meg, és nem hallgat az idegen szóra.” (Az 1958-as berni Disputáció első tézise.)

„Jézus Krisztus, ahogyan a Szentírás bizonyágot tesz róla, Isten egyetlen Igéje, amelyet hallgatnunk kell, amelynek életünkben és halálunkban reménységgel és engedelmséggel tartozunk.” (Az 1934. május 31-i Barmeni/Németország Nyilatkozat bevezetője.)

Az ilyen gyülekezet élete és szolgálata kétféleképpen válik láthatóvá:

2.2.1. Mindenki számára láthatóan fénylik, mint a dombtetőre állított fény. Gyülekezetként a világban él, és mégis más, mint a világ. Igehirdetésével és

egész életével az evangélium világos fényét közvetíti. Feladata, hogy a Jézus Krisztushoz vezető utat megvilágítsa: Ő az egyedüli fény a sötétben.

2.2.2. Jézus gyülekezete ugyanakkor só is, amely kész háttérben maradni, sőt, meghalni is, csak hogy a társadalmat átjárhassa. Célja, hogy ezáltal az emberek Isten és egymás iránti kapcsolatai helyrejöjjenek az elvilágiasodás közepette! Jézus gyülekezete hatással van a környezetére azzal, hogy Isten Igéje felől szólítja meg őket: így állhat ellen a gonosz támadásának.

Ahhoz, hogy Jézus gyülekezete ilyen módon sóvá és fénné váljon, szüksége van a megújulásra. Isten Igéjének és az egyháztörténelem folyamán megmutatózó nagy isteni tetteknek a tanulmányozása fontos segítség ebben a munkában.

2.3. Képzés

A Jézus Krisztusról szóló bizonyosságtételre való felkészülés és bizonyosságtétel maga is a gyülekezet és a küldetés alapos tanulmányozása által történik. Itt elsősorban a Biblia mély, új megértéséről van szó. Sokan rendelkeznek valamiféle — sokszor hamis — ismerettel a Bibliáról, de a Biblia maga mégis egyre inkább a Nagy Ismeretlenné vált!

A továbbiakban konkrét témák tanulmányozását lehetne tervbe venni az Isten Igéje alapján.

Például ezeket a témákat:

- Jézus követésének formái, ha nem keresztyéneket akarunk elérni velük;
- az anyagi jólét adottságai között kutassuk és gyakoroljuk az egyszerű életstílust;
- Jézus gyülekezete és a betegség;
- Jézus gyülekezete és az okkult terhek alóli szabadulás;
- modern emberek a holnap társadalmában;
- az iszlám, a New Age-filozófia, a távol-keleti vallások kihívásai;
- a lelkészek, gyülekezeti vének, misszionáriusok képzésére vonatkozó új látás és terv;
- egyház és állam;
- a küldő gyülekezet, és a környezete iránti felelősség;
- független keresztyén társaságok viszonya a fennálló egyházakhoz;
- diakónia és evangélikáció/misszió.

2.4 Misszió/evangélikáció

Idézet a Lausanne-i Bizottság Európa-bizottságának 1988. szeptember 5—9. között Stuttgartban megtartott világevangelizációs munkakülésén megfogalmazott „Felhívás Európa újraevangelizációjáért”-ből:

„Ahogyan az Atya elküldte a Fiút, úgy küldi a Fiú a Lélekkel megajándékozott egyházát, amelynek Ő jogszerű Ura, a világba, Európát is beleértve. Krisztus megváltó műve alapján a misszióknak a következő példáját nyertük:

- Krisztus emberré léte meghatározza a misszió modelljét;
- Krisztus keresztye beszél arról, hogy a misszióknak ára van;
- Krisztus feltámadása ad teljhatalmat a misszióban;
- Krisztus felemeltetése indítéka a misszióknak;
- Krisztus a Lélek ajándéka által készít fel a misszióra;
- Krisztus visszajövetele ténye növeli a misszió sürgősségét.

Mivel a misszió az Írás és Krisztus szolgálatának központi mondanivalójához tartozik, fontos lenne, hogy ez minden keresztyén szívügye és minden keresztyén közösség felépítésének és cselekedeteinek középpontja legyen. Az egyház misszióértelmezésében az evangélikáció csupán lábjegyzetként szerepel vagy elfelejtették. Sokan ezért nem részesültek a Krisz-

tussal való új élet lehetőségeinek felkínálásában. Ennek pusztító hatása az egyház lelki életében, az emberi társadalom minőségében és a teremtettség megóvása tekintetében is megmutatkozott.”

Ez a következőket jelenti:

A misszió és evangélizáció indoka egyedül a megfeszített, feltámadott és visszatérő Jézus Krisztus maga.

A missziós igehirdetés egyik lényegi vonása a Jézus közeli visszajöveteléről szóló üzenet.

A missziós munka célját a visszatérő Úr Jézusra szegezett tekintet határozza meg, és az ezzel összefüggő világvége.

Látva ezt a királyi felhatalmazást, a következőkre hívom fel Önöket:

2.4.1. Nemzeti és népi aliánsz közösségekben és gyülekezeteikben, szolgálati területeiken tanítsanak újra a missziós küldetés sürgősségéről!

2.4.2. Létesítsenek lelki kapcsolatokat gyülekezeti vezetők és missziós társaságok között, hogy megbeszélésekre, kölcsönös bátorításra és felelősségvállalásra, közös tevékenységekre kerülhessen sor.

2.4.3. Tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy országuk teológiai főiskoláin a „Misszió és evangélizáció” tárgyát újból és felelősséggel tanítsák!

2.4.4. Egyházuk, közösségük, szolgálatuk tanulmányi programjába „Misszió/evangélizáció” tárgykörében megtartott rövid tanfolyam!

2.4.5. Ezeket a rövid tanfolyamokat más egyházakkal, közösségekkel, független keresztyén társaságokkal karöltve végezzék! A mi Urunk, Jézus Krisztusunknak szüksége van Önre gyülekezete összegyűjtésében. Ezért más egyházak, közösségek, független keresztyén társaságok tagjaival együtt gyűjtsenek elvezetteket! Jézus Krisztus minden feltételét megadta annak, hogy ezt a legfontosabb feladatot teljesíthesse! „A Krisztusban való egység ott lesz láthatóvá, ahol a keresztyének kezét nyújtanak egymásnak, hogy az evangélizáció és a misszió szolgálatában együtt munkálkodjanak.” (Ulrich Parzany)

2.4.6. Készítsék fel gyülekezeteiket és keresztyén társaságaikat az előttünk álló szenvedésekre!

2.4.7. Most még nappal van! „Mert eljön az éjszaka, amikor senki sem munkálkodhat.” (Ján 9,4). Ezért szabaduljon meg mindenfajta csüggedéstől, bizalmatlanságtól, viszálytól, a konzummal és az igéyekkel foglalkozó gondolatoktól!

2.5. Diakónia

Végül is a Krisztusról szóló bizonyágtétel csak akkor igaz, ha konkrét szolgálat szemlélteti. Így Jé-

zus minden szolgájának szól a felhívás, hogy önmagukat, és mindazt, amijük csak van, beleadják az egymás iránti szeretetbe és a közeli és távol lakó emberekkel kialakított kapcsolatba. Az „előrehaladásra bátorítás” ügye ez. A szolgálat sokoldalú, mert Isten szolgálatra adott ajándékai is sokoldalúak.

Ezt néhány vázlatpont jól szemlélteti:

- a médiákkal való mindenfajta együttműködés;
- a diakonissza-anyaként, mint Jézus hídfői;
- a vendégszeretet, mint a misszió modellje;
- menekültek, más országból vagy kontinensekről jövő bevándorlók;
- „részvények” rajzolása, hogy ezzel misszionáriusok kiküldését és fizetésüket lehetővé tegyék.

ÖSSZEFOGLALÁS

„A világ Isten szántóföldje.”

„A mai Európa nagy lehetőség minden keresztyén számára.”

Mindkét mondat ma még teljes értékű kijelentés. „A mai Európa nagy lehetőség minden keresztyén számára”: Nem a keresztyének és egyházuk és templomaik öndicsőítésére, hanem azért, hogy így Jézus Krisztusnak nyerjenek meg embereket! A ma Európájának nagy, és végül is utolsó esélye Jézus Krisztus maga, és az Ő Igéje! Róla teszünk bizonyágtételt! Órá hagyjuk teljes bizalommal szolgálatunk hatását: Ő növeli a gyümölcsöt: Rábizzuk, hogy a gyülekezet belenő az Ő Igéjének mélységébe és az ő küldetésének szélességébe! S ebben az Európai Aliánsz egyike az ő eszközeinek és edényeinek, amíg vissza nem jön, hogy a megkezdett munkát dicsőségesen bevégezze!

A svájci reformátor Huldrych Zwingli egy felhívásával zárom soraimat: „AZ ISTENRE KÉRLEK, TEGYETEK VALAMI BÁTROT!” Ez számunkra azt jelenti: TEGYÜNK BIZONYÁGTÉTelt KRISZTUSRÓL A TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGŰ ÓRÁBAN!

Mikor van ez az óra? Most van itt! És benne és felette ott van Mesterünk, Jézus Krisztus, és hív bennünket!

**Willi Sartorius lelkész, Klosters/Svájc,
az Európai Evangéliumi Aliánsz elnöke**

Elhangzott az Európai Evangéliumi Aliánsz tanácsülésén, 1991. október 20-án a spanyolországi SALOU-ban. A szöveget beküldte Széll Bulcsú lelkész, aki nem a MEE, hanem a Magyar Evangéliumi Aliánsz egyik vezetőségi képviselőjeként volt jelen.

PÜSPÖKVÁLTÁS DÁNIÁBAN

Az elmúlt év folyamán a tíz püspökség közül háromban is új püspököt választottak Dániában. Berthelsen koppenhágai püspök is nyugalomba vonult, s utódlásával kapcsolatban nagy volt az érdeklődés, részben azért, mert mint a fővárosban székelő püspök, ő az első az egyenlők között (Dániában nem nevezik érseknek, mint Svédországban), részben pedig azért, mert a jelöltek között volt egy női lelkész is, aki a városi nehezebb helyzetben élő lakosság körében nagy népszerűsége tett

szert. Th. Jörgensen teológiai professzor talán azért nem lett püspök, mert többször nyilatkozott kritikusan a passzív egyháztagsággal kapcsolatban és a népegyházi rend árnyékoldalairól is beszélt. Végül is Erik Normann Svendsen lelkész nyerte el a szavazatok többségét a koppenhágai püspökségben. Lelkészi pályafutása során sok értékes tapasztalata van a gyülekezeti munka szervezésében is, tehát minden esélye megvan arra, hogy a lelkészeknek jó munkatársa és lelkipásztora legyen.

Szilas Attila

Megelevenedett a Szentírás

— Egy hét a Szentföldön —

Még teológus koromban történt, hogy egyik évfolyamtársammal több száz szentföldi diaképet lemásoltunk. Mindezt azzal a céllal tettük, hogy majd jó hasznát vesszük a **hitoktatásban!** Egy-egy kép láttán rácsodálkoztunk Jézus országára, s rögtön arra gondoltunk, de jó lenne egyszer ide eljutni. Az akkor még megvalósíthatatlannak tűnő álomból azóta valóság lett! Néhány év óta újra szabad az út abba az országba, ahol egykor az ósatyák éltek, s ahol közel kétezer esztendeje az Ige testté lett. Sok könyvet írtak már Jézus országáról. Az utóbbi években magyarul is egy sor ezzel foglalkozó kiadvány látott napvilágot. Ha egy mondatban kellene összefoglalnom az ott látottakat és tapasztaltakat, ezt mondanám: **megelevenedett a Szentírás!** Megpróbálok e néhány nap gazdag élménytárából azokat kiemelni, melyeken keresztül Isten Igéje valóban még érthetőbbé és elevenebbé vált.

Miután a repülőgép elhagyja a Földközi-tengert és Izrael fölé érkezik, szemünk elé tárul madártávlatból, amit eddig csak térképről ismertünk: Judea hegyes-völgyes vidéke, majd a Holt-tenger sólepárló medencéivel, ezt követi a nagy geológiai törés vonulatában a Jordán folyó, míg végül egy holdbéli tájon érezhetjük magunkat, miközben a Negev-sivatag kellős közepén landolunk. Mint egykor Mózes és a honfoglalásra készülő zsidó nép, mi is a pusztán keresztül indulunk ezt a Dunántúlnál nem nagyobb területű, ám annál változatosabb országot megismerni. Sehol egy fa, egy bokor, csak kő, por és pusztaság. Néha egy-egy oázis szakítja meg az egyhangúságot. Izrael fiai ezt mondták Mózesnek: „Nincs talán elég víz Egyiptomban, hogy a pusztába hoztál bennünket meghalni? Mit tettél velünk?” (Móz 14,11).

Megérkezve a Holt-tenger déli csücskéhez, változik a táj, nagy sóhegyeket pillanthatunk meg, melyek egy óriási földcsuszamlás következtében kerültek a felszínre. Hirdetve, ahogy arról a Szentírás is megemlékezik, hogy egykor „a víz egyre erősebben áradt a földön, és elborította a legmagasabb hegyeket is az ég alatt” (1Móz 7,19). Ugyanakkor eszünkbe jut egy másik történet, ahol ezt olvassuk: „Lót felesége azonban hátratekintett, és sóbálvánnyá lett” (1Móz 19,26), hiszen a kutatók szerint ezen a vidéken kell keresnünk a két bűnös várost, Sodomát és Gomorát. Megcsodálhatjuk Masszada fellegvárát,

melyet a véreskezű Nagy Heródes király emeltetett. Fürödhetünk a Föld legmélyebben fekvő tavában, mely rendkívül magas sótartalma miatt valóban halt tenger. Semmilyen élőlény nem található benne. Megtekintve az esszénusok lakhelyét, Qumránt, ezt követően pedig a világ legősibb városának Jerikónak maradványait, a „**genius loci**”, a hely szelleme az, amely megragadja az embert! Látva a több ezer éves város romjait, újra egy bibliai történetre gondolunk: „... meghallotta a nép a kürt szavát, hatalmas harci kiáltásban tört ki, és a kőfal leomlott”. (Józ 6,20). A ma is lakott Jerikó utcáin zöldellő pálmák és vadfügefák. Zákeus jut eszünkbe, akinél egykor Jézus Jeruzsálembe menetele előtt megszállt. (Lk 19,1-10).

Az evangélistáknál több helyen ezt olvassuk: Jézus **felment** Jeruzsálembe. Ezt a kijelentést az érti meg igazán, aki végigjárja azt a Jézus korabeli római utat, amely Jerikó oázisából vezet Jeruzsálembe. Igen, Jeruzsálembe nem lehet, csak **FELMENNİ**. Míg Jerikó a tengerszint alatt több száz méterrel fekszik, addig Jeruzsálem a tengerszint felett hétszázhatvan m-re. Kanyargós, folyton emelkedő, keskeny út vezet fel a szent városba. A domboldalokon kétoldalt újra meg újra beduin pásztorokat látni, amint nyájaikat legeltetik. „Jézus mondja: Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja a juhokért”. (Jn 10,11). Felérve az Olajfák-hegyének északi vonulatára, egyik pillanatról a másikra szemünk elé tárul a lemenő naptól aranyszínben úszó szent város: **Jeruzsálem**. Nincs még egy város a földön, melyet annyiszor fel ne dúltak és le ne romboltak volna, mint éppen Dávid városát. A világ egyik legnagyobb csodája, hogy ez a város ennek ellenére máig megmaradt és mindig újjáépült. Sőt, azt se feledjük, hogy talán nincs még egy alkalmatlanabb magaslat egész Izraelben, ahová emberi meggondolás alapján ennél értelmetlenebb lenne egy várost telepíteni. Jeruzsálem mégis mindig újjáépült, és ma három világvallás hívei úgy tekintenek rá, mint a világ legszentebb városa. Jeruzsálemben sem annyira a látvány, mint inkább újra a „**genius loci**” az, ami megragadja a zarándokot!

Nem túlságosan nehezett kért Jézus tanítványaitól akkor, amikor kettőt elküldött, hogy hozzanak neki egy szamarat. Jeruzsálemben és környékén máig sokan járnak szamarháton. (Mk 11,1-2). A jeruzsá-

lemi éttermekben az étkezés előétellel kezdődik. Két-három fajta különleges ízű mártást és zsidó kenyeret, „pitát” tálnak fel az asztalra. A barátság kifejezése, ha a pitából tört falatot bemártva a mártásba az egy asztalnál ülők egymásnak adják! (Jn 13,26!). A századok folyamán megőrizték a helyet, ahol nagycsütörtökön Jézus az utolsó vacsorára összegyűlt tanítványával. Körbe lehet sétálni a Gecsemáné-kertben, ahol Krisztus-korabeli, ma is virágzó olajfák sorakoznak. Belépve a mellé épített Népek templomába, mindannyiunk szíve hevesebben kezd verni, hiszen egy másik magyar csoport éppen áhitatot tart lelkészük vezetésével.

Csak a történelemkönyvekből és számos falmaradványból tudjuk, hogy egykor miként védtek a városokat. Jeruzsálemet mindmáig zárt városfal veszi körül. Hét kapun keresztül lehet bejutni az ó-városba. Belépve a Damaszkuszi-kapun, az arab bazárosok színes forgatagában találjuk magunkat. Hasonló helyen és környezetben végezhetette a zsidók által lenézett munkáját Galilea egyik városkájában Lévi, a vámszedő, akiből Jézus tanítványa lett. (Mt 9,9). Sokan vonták kétségbe a Jn 5-ben leírt Betesda tavi csöda hitelességét. Kétségbe vonták, mert Jeruzsálemben a hatvanas évekig semmi nyomát nem találták ennek a fürdőnek. Ám hála a régészeknek és az ásásoknak, ma már bárki megcsodálhatja, azonosíthatja a kiásott, tornácós fürdőt, ahol kétezer esztendővel előzőtt Jézus gyógygyította a harmincnyolc éve bénán fekvő embert. Hasonló módon került napvilágra a Via Dolorosa az a terem, melyet János „Márványkövezetnek” nevez. (Jn 19,13). A kőpadozaton több helyen mértani formájú véset látszik, amely a malom vagy sakkjáték antik elődjére emlékeztet. Ezzel az ókorban szerfelett kedvelt ún. király-játékkal hozható összefüggésbe az evangélista következő megjegyzése: „A katonák tövisből koronát fontak, a fejére tették, és bíborruhát adtak rá; oda járultak hozzá, és ezt mondták: „Üdvözlégy, zsidók királya! — és az arcába vágta”. (Jn 19,2-3). Nem lehetett gond elkészíteni a töviskoronát sem. Úton-útfélen látni olyan tövisbokrokat, melyeknek három-négy cm-es, kemény tülevelei vannak! Pilátus három nyelvű feliratot készíttetett: Ez volt rá írva: „A Názáreti Jézus a zsidók királya. A zsidók közül sokan olvasták ezt a feliratot, amely héberül, látiin és görögül volt írva.” (Jn 19,19-20). Közel kétezer évvel később az

ó-város feliratai, utcanevei, szintén három nyelven olvashatók! Igaz a latint és a görögöt felváltotta az arab és az angol. Sokat vitáztak teológusok és bibliakritikusok a Szent Sír Bazilikát, azaz a Golgota helyét illetően. A meggyőzőnek tűnő érv így hangzott: **kivégzés és temetés mindig a városfalon kívül történt!** Hogy lehetne akkor a Szent Sír Bazilika az egykori Golgota és Jézus sírja helyén, amikor az a városfalon belül található? Ma már tudjuk, hogy a jelenlegi városfalat Nagy Szulejman török császár építtette 1528–1540 között. Sétálva az ó-városban, több helyen jól látható, hogy az első század Jeruzsálema és annak fala sokkal kisebb területet foglalt magába, mint a jelenlegi. Sőt, az is tény ma már, hogy a Jézus korabeli városfalon kívül helyezkedett el a Koponyák hegye, azaz a ráépült bazilika.

Bibliaolvasó ember számára felejtethetetlen élmény a jeruzsálemi **Síratófal!** Sem szóban, sem írásban nem lehet azt az atmoszférát visszaadni, mely ennél a zsidó szent helynél uralkodik. Járkálva az ott könyörgő kegyes zsidók között, hallgatva különböző hangnemtű, stílusú imáikat, újra csak Jézus szava jut eszünkbe: „Minden cselekedetüket csak azért teszik, hogy feltűnjenek az embereknek: megszésítik imaszíjjaikat, és megnagyobbítják ruhájuk bojtjait. Jaj nektek, képmutatók írástudók és farizeusok, ... mert színlelésből hosszasan imádkoztok” (Mt 23,5-14). A Kötél mellett a kápolnában le lehet nézni tizenöt méterrel a földszint alá. Az ott látható alapkövek a régészek

szerint a salomoni templom fundamentumai. Ami a Nagy Heródes által újjáépített harmadik szentélyből sem maradt sokkal több, mint ahogy azt Jézus megmondta: „Jönnek olyan napok, amikor ezekből, amiket itt láttok, nem marad kövön, amit le ne rombolnának” (Lk 21,6). A Síratófalnál fül- és szemtanúi lehetünk az ún. „Bármicvó” avatásnak. Ide kíséri el ugyanis a zsidó család az éppen tizenkétéves fiú gyermekét, hogy az először életében felolvasson a Tórából és a család férfitagjává avassák. Talán éppen ezért említi Lukács a tizenkét éves Jézus történetét! (Lk 2,41-51). Szombaton egész Izraelben leáll a tömegközlekedés. Idegenvezetőnkől hallottuk, hogy a sabbat napján a zsidó negyedbe autóval nem ajánlatos behajtani, mert esetleg kövel meghajlítják (Mt 12,10).

Krisztus születése után 326-ban kezdték el Betlehemben felépíteni Konstantin császár parancsára a hagyomány szerinti születés-barlangja fölé a Születés Bazilikáját. E templom belseje ma is eredeti állapotában áll! Utunkat a puszta-ban kezdtük és Galilea virágzó, gyümölcsfákkal teli lankáin fejezzük be. Ez tulajdonképpen Jézus hazája. Elég csak a térképre tekintenünk: Názáret, Kána, Nain, Tábor-hegye, Magdala, Kapernaum, Genezáret-tava, Gadara stb. A halászközpont éppen úgy végzik munkájukat, mint annak idején Péter és András vagy Jakab és János. A mezők liliomai ugyanúgy nyílnak és virágoznak a Boldogság-hegyén, mint ahogyan arról a Mester be-

szélt. (Mt 6,28). Kapernaum város jó alkalmat adott a bibliakritikusoknak. Sokáig nem tudták azonosítani a helyét, s így megkérdőjeleztek minden vele kapcsolatos feljegyzést. Ám ez csak addig tartott, míg néhány évtizeddel ezelőtt ki nem ásták a történelem folyamán eltűnt és feledésbe merült várost.

Talán e néhány gondolattal sikerült érzékeltetni valamit abból, hogy miért foglalnám össze úgy egy mondatban az ott látottakat, tapasztaltakat, hogy: megelevenedett a Szentírás! E néhány nap után fogalmazódott meg bennem újra élesen a kérdés: Hogyan lehetett évtizedeken keresztül iskolákban, gimnáziumokban és egyetemeken a Bibliát annyival elintézni, hogy „irodalmi alkotás, mesék és mondák, kitalált történetek gyűjteménye!” Mivel korábban lehetetlen volt, hogy valaki elutazzon Bethlehembe, Názáretbe vagy éppen Jeruzsálemba, ezért meg lehetett próbálni több generációval elhitetni, hogy az egész bibliai híradás, mese és monda!?

Ugyanakkor csak most értettem meg igazán, hogy miért tartják már évek óta oly fontosnak a német teológiai fakultásokon, hogy a leendő lelkészek szemináriumi vagy évfolyam kirándulás keretében eljussanak Izraelbe! Tudom, ma már szebbnél szebb képeskönyvek kaphatók a Szentföldről. A „genius loci-t” még sem adhatja vissza semmi! Egész más ezen szép kiadványok beszámolóit elolvasni, mint ugyanazt hálás szívvel, szemtanúként látni, hallani és tapasztalni!

Az evangéliumi gyónás és feloldozás kérdése

Előadás Tahiban, az evangélikai munkakonferencián

Az év elején (jan. 7.—febr. 3.) Finnországban jártam egy csoportutazás keretében. Az ott töltött idő alatt három vsárrnap volt, mindegyiken prédikáltam. Az utolsón Jn 12,35-36 volt az előírt alapige. A viláosságban járásra hívásként különösen is ezt a részletet emeltem ki: „*Amíg a viláosság veletek van, higgyetek a viláosságban, hogy a viláosság fiait legyetek!*” Illusztrációként egy történetet mondtam el *Charles de Foucauld*-ról.

1886 októberében, egy esős, nyirkos őszi reggelen, Párizsban, egy jól öltözött férfi didergősen összébbhúzza magán finom szabású felöltőjét, átvág az úttesten és egy lombjavesztett fákkal keretezett tér felé kanyarodik. Lépései lelassulnak. Mélyen ülő barna szemében bizonytalanság tükröződik. Szorosan a fák mentén halad, mintha azokba akarna kapaszkodni... Harang kondul... felrezen gondolataiból, lépéseit a kongások üteméhez igazítja. Elhagyja a dermedt fák biztos vonalát és katonásan kimért léptekkel a hangforrás felé tart.

A Szent Ágoston templom sekrestyése éppen végez a járdasepréssel. Hátat fordít az ázott levélkupacnak, csoszogva tárja szélesre a bejárat nehéz kapuzárnyait. A templomban hideg, közömbös arccal álldogálnak a kőszentek, kopottan ásisznak az üres padok. A belépő férfi megáll az utolsó mellett; nem ül le, csak nekitámaszkodik... Szeme lehunyva, ajka alig észrevehetően mozog... Gyötrelmül az arcára, vágyódás, szenvedés. Kezével végigsimít homlokán, s eközben fölpillant. Jobbra bordó függönnyel keretezett gyóntatószéket lát. Középső ajtaja fölött kopott betűkkel: Huvelin abbé. Egy tíz év körüli gyermek lép ki a nehéz függöny mögül, letérdel a padban, nagy keresztet vet, és valami imafélébe kezd. A férfi nézi egy darabig, azután megindul jobbra. Odalép a fülke kis ablaka elé, kissé meghajolva beszél az ismert nevű papnak:

— Abbé úr, hajlandó lenne arra, hogy leckéket adjon nekem a katolikus vallásból? Keresem az igazságot, de nem sokra megyek.

— Térdeljen le és gyónjon meg Istennek! — hangzik belülről a válasz.

— Bocsásson meg Abbé úr, Ön félreértett. Nem gyónni jöttem. Nem hiszek. Csak bizonyos vallási felvilágosításokra lenne szükségem...

— Térdeljen le és gyónjon meg! Akkor hinni fog.

A pillanat magasfeszültsége vérhullámot csap a fiatal férfi arcába. Dermedten áll... „Gyónjon meg Istennek”?! Kiegyenesedik, majd lassan letérdel. Az imént látott módon keresztet vet: „Gyónom a mindentudó, mindenható Isten és az ő szolgálja előtt, hogy minden parancsolat ellen vétkeztem, teljesen egoista, hiú, vallástalan voltam. Csak a rossz érdekelt. Valóságos örült voltam...” S

következett hosszú sorban egy gazdag francia arisztokrata 28 évre terjedt életének minden kilengése, szégyene és csődje.

A pap csak az Istenre szomjazó embert látta benne, hirdette neki a feloldozást Jézus parancsa szerint, s mivel Foucauld még aznap nem evett, meg is áldoztatta. A templom megtelt fénnel és ragyogással s a vergődő szív hittel és békességgel.

„Mihelyt hittem, hogy van Isten, azonnal megértettem, hogy nem tehetek mást, mint hogy egészen érte éljek és neki szolgáljak...” — vallotta 1916-ban bekövetkezett haláláig.

Az istentisztelet után egy finn lelkész azt mondta: erre a prédikációra biztosan sokáig fognak emlékezni a hallgatók, különösen is az illusztráció miatt — számomra is az a hangsúlyos — mondtam —, hogy ez a valójában katolikus történet annyira evangélikáló, annyira lu-

theri. — „*És lelkigondozó!*” — mondta dr. Paavo Kettunen, aki éveken keresztül volt a finn egyetemi ifjúság lelkésze, hívogató, ébresztő és pásztoroló egyházi szolgálója. Valójában Kettunennek ezért a szaváért mondtam el az egész történetet. Ezzel is indokolva látom mostani konferenciánk fő törekvését: az evangelizálásnak és a lelkigondozásnak az összekapcsolását. Ebben az összefüggésben nyer jogosultságot a programba felvett és rámbízott probléma taglalása. Az evangéliumi gyónás és feloldozás kérdése.

Kinek kell megvallani bűneinket?

Amikor Dávid királynak szívére neheztedek bűnei, akkor így imádkozott Istenhez: „Könyörülj rajtam kegyelmeddel, Istenem, töröld el hűtlenségemet nagy irgalmaddal! Teljesen mosd le rólam bűnömet, és vétkeimtől tisztíts meg engem! Mert tudom, hogy hűtlen voltam, és vétkem mindig előttem van. Egyedül ellened vétkeztem, azt tettem, amit rossznak tartasz. Ezért igazad van, ha szólsz, és jogos az ítéleted.” Zsolt. 51,3-8.

Az igaz megtérés mindig azzal kezdődik, hogy Isten Igéje és Szentlelke által ráébredt bűneinkre, melyek megszerzőrítják az ő szívét miattunk. Az igazi megtérés kezdete mindig szívünk megrettenése *Isten előtt*. Amíg az ember bűnét emberek, földi törvények, önmaga elleni vétkeknek ismeri csak, addig nem jut el igazi bűnismertetre. Dávid felismerte Isten elleni vétkeiségét, ezért vallja: „Egyedül teellened vétkeztem.”

Isten elé kell kerülnünk, hogy megszülessen bennünk a 32. zsoltár vallomása: „Míg hallgattam, kiszáradtak csontjaim, egész nap jajgatnom kellett. Mert éjjel-nappal rámnehezedett kezed, erőm ellankadt, mint a nyári hőségben.” 3—4. v. Az Isten előtti gyöttrődés vezeti el aztán bűnvallásra és bocsánatért való könyörgésre a vétkest: „Megvallottam neked vétkeimet, bűnömet nem takargattam. Elhatároztam, hogy bevallom hamisságomat az Úrnak, és te megbocsátottad bűnömet, amit vétettem.” 5.v.

Mivel a bűn mindenek előtt Isten szent akarátának a megszegése, lázadás az ő uralma és szent felsége ellen, azért megalázkodással, bűnbánattal is először Isten elé kell járulnunk. E nélkül senki nem közeledhetik bocsánatért az Úrhoz. „Aki elfedezi az ő vétkeit, annak nem lesz jó dolga, aki pedig megvallja és elhagyja, az irgalmasságot nyer.” Pld. 28,13. „Ha megvalljuk bűneinket, hű és igaz az Isten, hogy megbocsássa bűneinket s megtisztítson minket minden hamisságtól”. 1Jn 1,9. Isten előtt való bűnvallásra nem azért van szükség, mintha Isten nem ismerné különben is vétkeinket. Ő sokkal jobban ismeri azokat nálunk is. De Isten látni akarja, hogy a bűnökét mi is bűnnek ismerjük, elvállaljuk és magunkat megalázva bocsánatért eseklünk.

A bűnök megvallását régi keresztyén szóhasználatlalt *gyónásnak* nevezzük. Luther az Isten előtti ilyen bűnvallást virágvasárnapú prédikációjában a *hit gyónásának* nevezi. „Ez a gyónás annyira szükséges, hogy ezt soha nem szabadna nélkülözni egyetlen keresztyénnek sem. A keresztyén ember életének egésze csak ilyen gyónásban telhetik. Hiszen a naponként imádkozott, Jézusztól tanult imádságban is ezt kérjük: „Bocsásd meg a mi vétkeinket...”

Ez az egyszerűnek tetsző imádság is *gyakran harcba kerül*. Egy bizonyosságtételből idézek:

„A budahegyvidéki evangelizáció sok áldása között nekem az volt a legjelentősebb, hogy Isten megérlelte bennem a magángyónás elhatározását. Mégis, amikor ott ültem a lelkibeszélgetésre várók között, hirtelen olyan jeges félelem járt át, hogy fogtam magam — és valamit motyogva: majd holnap visszajövök —, meg sem álltam hazáig. Ismerhettem volna magam, hogy erre képtelen leszek, — kár volt próbálkoznom. Ed-dig megvoltam nélküle, elleszek ezután is. Érjem be ezzel a felejthetetlen héttel, amely alatt vállatrázó sírás és mámoros öröm között hullámozó lélekkel közelebb kerültem Istenhez. Nem megyek többet.

Másnap mégis újra csengettem a lelkési hivatal ajtaján. Most nagyon sokan voltak. Mire éppen rám került volna a sor, letelt az idő, s nem kerülhettem be. Már csüggedni kezdtem: mi másnak vegyem ezt, mint Isten jelzésének: már késő! Nem kell már neki az én bűnbánó szívem. Többet nem próbálkozom.

A harmadik alkalommal, mint egy alvajáró vettem a kabátom és mentem újra. Nem volt villamos, kisiklott. Bántam is én, hogy ez jel vagy nem jel, neki-vágtam gyalog. Most nem voltak sokan, hamarosan előttem nyílt az ajtó. Egyszerre olyannak éreztem

magam, mint a kő. Bűnbánat, törelelem: Sehol! Bűnöm? Ugyan az csak nem bűn?!

De már becsuktam magam mögött az ajtót. Megfutamodnom többé nem lehetett. Nagy Isten, mi lesz eből?!

Valaki sóhajt a szobában: „Gyónni szeretnék.” Aztán eltűnnek a bútorok. Eltűnik az Ember.

Csak Krisztus sugárik felém, én pedig leroskadok: „Vétkeztem, — bánom! — Oh milyen kimondhatatlanul bánom! A Krisztus vérében való bocsánatot hirdető feloldozásra tudtam meg igazán, mi a kegyelem.”

Gyónás emberek előtt

A bűnvallás másik formája: emberek előtti megalázkodás. Isten iránti vétküink legtöbbször embereket is sért. Ezért a bocsánatkérésnek is ki kell terjednie emberekre is, akik ellen vétkezünk. Jézus sürgetőleg beszélt a haragosainkkal való megbékélésről is. Ha a bűnbánat Isten előtt igazi, becsületes, annak mindig az a következménye, hogy indítást érzünk a felebaráttól való bocsánatkérésre is, — legyen az akár hívő, akár hitetlen. Nem tudja magát Isten előtt igazán bűnösnek az, aki ne érezne szükségét annak, hogy a sokkal könnyebbet, a megsértett felebarát előtti bűnvallást és bocsánatkérést is meg ne tegye. Azok, akik csak Isten előtt vallják meg bűneiket, még soha nem jutottak el a szent és igaz Isten elé, hanem csak valami képzelt vagy betanult Isten előtt monologizáltak. Luther a felebarát előtti bűnvallást a *szerelem gyónásának* nevezi: „ez a gyónás épp annyira szükséges és Isten paransa szerinti, mint az előbbi, mert Isten nem akar könyörölni rajtad, és nem bocsátja meg a bűneidet, ha te sem bocsátasz meg a felebarátodnak. A hited sem lehet őszinte és igazi, ha nem termi ezt a gyümölcsöt, ti. hogy bocsánatot kérsz és megbocsátasz a felebarátodnak. E nélkül az ember ne is közeledjen Istenhez.”

Ez se mindig könnyű dolog.

Hadd hozok megint két példát az evangelizáció munkatereiről.

„Valakivel 1Jn 1,1-10 verseket olvastuk. Néhány percnyi elcsendesedés után megkérdeztem:

— Kedves bátyám, nincs-e valami mondanivalód imádkozás előtt?

— De igen, — volt a megfontolt válasz.

Aztán elmondta, hogy már nyolc hónapja vergődik egy kérdésével. Látja, hogy egy régi bűne akadályozza Jézussal való közösségét. Eddig nem volt bátorsága senkinek sem szólni erről. Most azonban úgy érzi, meg kell mondania. Nagyon küszködve, de a végén mégis, egészen halkán kimondta:

— Évekkel ezelőtt megcsaltam a feleségemet.

Nagy csend következett. Éreztem, hogy Jézus jelen van. Az első percben igen kínos hallgatás mind áldottabb lett, majd kértem, hogy imádkozzunk. Imádkoztunk. Imádság után meg kellett mondanom:

— Kedves bátyám, ugye tudod, hogy ezt még a feleségednek is meg kell vallanod?

— Az lehetetlen. Hiszen már negyedik esztendeje válófélben vagyunk. Nem, ezt nem tudom megtenni!

Azzal váltunk el, hogy talán majd később megteszi. Hazamentem, imádkoztam, és kértem az Urat, hogy legyen győztes ebben a harcban.

Másnap reggel kaptam egy névjegyet ezzel a szöveggel: Kedves Barátom! Nem tudtam megnyugodni. Kaptam erőt és ma reggel az volt az első dologom, hogy megvallottam bűnömet feleségemnek. Köszönöm segítségét. Szeretettel: Aláírás. — Azóta felesége is olvas Bibliát, családi életük is rendbe jött.”

„Evangelizáció készült a gyülekezetben. Egy meghívó hozzám is elkerült. Papírkosárba velem, nem érdekel! De másnap mégis előkerestem a gyűrött papírost, s farkaszemet néztem a megtérésre hívó, bűnbocsánatot, megbékélést ígérő betűkkel. Istenem? Hát tényleg lehetnek ilyen csodák? Hiszen akkor az én életem is megváltozhatna. Így már úgy sem bírom tovább. Sógornóm biztatására elmentem.

Aznapi este először gondoltam arra, hogy vajon én olyan jó vagyok-e, mint amilyennek az emberek tartanak? Egy-két bűnöm megelevenedett és vádolni kezdett. Jó, Istennek még megmondom, de emberek előtt én nem leplezem le magam soha. Reggel álom nélkül keltem fel.

Másnap nem mentem el az előadásra. Félttem, hogy még jobban összezavar. A következő estének az volt a tárgya: Békülj meg Istenel! — Mikor a terembe léptem, már énekelt egy kedves női hang: Megbékéltem az Úr-

istennel. Az éneklő személtől tényleg a megbékélt ember boldogsága sugárzott hivatgatón és kívánatosan. Az ige is 2 Kor 5,20 alapján hangzott kérőn, sürgetőn: Béküljetek meg Istennel! Kitérő belőlem a sírás: bárcsak nekem is lehetne békén, tisztán, szabadon megbékélni a nagy, hatalmas, előttem eddig ismeretlen Istennel! Olyan jó volt ez a sírás, éreztem, hogy a könnyek lassan oldani kezdik kőkemény szívemet. Egy éjszaka még, s a büszke, jó, öngiz emberből nyomorult bűnös lett, aki most már nemcsak Isten előtt volt kész elvállalni szégyenét, hanem emberek előtt is. Nagy volt az ár, de fizettem, mivel békességre vágyott a lelkem. A legnehezebben kezdtem el, Volt irodafőnökömet kerestem meg, aki eddig nagyra becsült, mint munkatársát. Elmondtam, hogy anyagilag megkárosítottam, visszaéltem bizalmával. Továbbmentem az egyik unokatestvéremhez és szégyenkezve megvallottam, hogy rosszat mondtam róla háta mögött. Valami láz hajtott, menni tovább és megbékélni mindazokkal, akikkel haragos viszonyban voltam. Egyetlen egy valaki volt, aki már el is került a városunkból, s akire csak gyűlölettel tudtam gondolni. Na ezt az egyet már megspórolom, ennek a címét úgysem tudom, alkudoztam magamban. De egyik bibliaolvasásomban Mt 5,23-24 szíven talált. Ezt is el kell intézнем. Imádkozva nyúlok a telefonkönyv után, s első pillanatra megtalálom benne az én haragosom nevét és címét. Most már semmi akadály nem volt az elintézésnek. Hogy kinek, mit is mondtam, arra már nem emlékszem, de tudom, mindenütt Jézus nevében, az ő erejét kérve minden egyes úttal könnyebb lettem, ahogy szabadultam a bűnyomasztó terhétől. A záróösszejövetelem sírva, dadogva tettem bizonyosságot arról, hogy az én örömtelen, üres életembe Jézussal együtt öröm és béke költözött."

A harmadik lehetőség

Gyülekezeteinkben általában ezt gondolják, hogy a bűnvallásnak ez a két fajtája: Isten előtt és a megbántott felebarát előtt elegendő. Csak egészen különleges esetekben látják szükségét a harmadik formának, amikor is a lelkipásztor előtt, vagy szükség esetén valamelyik lelki testvér előtt tárják fel a lelkiismeretüket terhelő dolgaikat. Luther nem így gondolkodott, hanem szükségesnek tartotta, hogy a szívünkre nehezedő dolgokat a lelkipásztorunknak is megvalljuk. Ezt nevezi tulajdonképpen *magángyónásnak*. Nagykátéja végén levő fejezetben (Rövid buzdítás gyónásra) a következőket mondja erről a gyónásról: „Ennek az a rendeltetése, hogy ha valami különleges terhünk van, amin rágódunk, és ami miatt nyugtalankodunk, ha úgy érezzük, hogy nem vagyunk elég erősek a hitben, azt elpanaszoljuk lelkészünknek, vagy egyik testvérünknek, hogy tanácsot, vigaszt és erőt mérítsünk, amikor és ahányszor akarjuk. Ez nincs parancsba foglalva, hanem mindenki élhet vele tetszése szerint, aki rászorul. Ez abból ered és adódik, hogy maga Krisztus adta a feloldozást keresztyénei szájába, s megparancsolta, hogy bűneink alól feloldassunk. Ha van szív, amely érzi a bűnét, és vigaszra vágyik, annak van biztos menedéke, ahol megtalálja Isten ígését és hallja, hogy őt az emberi szó által Isten oldozza fel és nyilvánítja szabadnak."

A magángyónásra tehát akkor van szükség, 1. amikor valami különös bűn nyomja a lelkiismeretet, 2. amikor az ember hitének erősítésére szorul, bár a lelkiismeretén nincs valami különösebb vétek, 3. amikor félreérthetetlen bizonyosságot kíván bűnei bocsánata felől.

A magángyónásban őszintén, szépítés vagy torzítás nélkül kell elmondanunk mindazt, ami a lelkiismeretünket nyomja, ahogyan azok történtek, s utána hittel kell fogadnunk a feloldozást. Ha nincs különösebb bűn a lelkiismeretünkön, lehet a bűnvallásunk általános: bűnösségünknek, gyengeségeinknek, kétségeinknek a megvallása és a feloldozás kérése. A gyónónak teljes szabadsága van abban, hogy mit vall meg. Itt más kényszer nem ismerünk, mint a Szentlélek feddését és a lelkiismeret követelését. A gyónatónak nincs joga kíváncsiskodni, neki csak az a dolga, hogy meghallgassa a gyónót, s a rábízott evangéliumot hirdesse a megsebzett lelkiismeret gyógyulására. A gyónás feltétele alatt elhangzott valamásnak teljes mértékben titokban kell maradnia. A gyónató előt elhangzott bűnvallás is Isten számára hangzik el. Ha Isten azt ígéri, hogy az előtte elhangzott bűnöket a felejtés tengerébe veti, akkor nekünk, embereknek sem szabad azokat emlékezetben tartanunk.

A feloldozás nélkülözhetetlen szerepe

Már az előzőekben is beszéltem erről, most mégis szük-

ségét érzem annak, hogy külön is hangsúlyozzam. Luther Kiskátéjában a gyülekezet legszélesebb rétegének tanítja, hogy „a gyónás két dolgot foglal magában: egyik az, hogy bűneinket megvalljuk, a másik az, hogy a feloldozást vagy bűnbocsánatot úgy fogadjuk a gyónatótól, mint Istentől magától...” A gyónásban nemcsak az ember beszél, hanem Isten is szól. Ezt pedig emberi képviselőjén át teszi. A bűnvallás maga még nem gyónás. A feloldozás teszi azzá. Éppen azért nem lesz gyónássá nagyon sok embernek a megbántott felebaráttól való bocsánatkérése sem. Ha az nem hívó ember, legfeljebb a maga megbocsátását mondhatja el. Isten bocsánatát — s ez a nagyobb dolog — csak a lelkipásztor vagy a lelki testvér ajkáról hallhatom. Attól, aki megbízását Istentől kapta a békéltetés szolgálatára.

Luther szintén nem győzte eléggé prédikálni, tanítani és sulykolni a gyónásban a hit szerepét: „a feloldozást úgy fogadjuk a gyónatótól, mint Istentől magától, semmit ne kételkedjünk, sőt erősen higgyük, hogy bűneink ezáltal — bár ember ajkáról hallottuk — Isten részéről a mennyben is bocsánatot nyernek.” (Kiskáté) Húsvét u. I. vasárnap prédikációjából: „Hogy a feloldozás igazi és hatékony legyen, Krisztus parancsára kell alapulnia, és a következőképpen hangzania: Hirdetem neked, hogy szabad vagy a bűneidről, nem a magam, nem akármilyen ember nevében vagy érdeméért, hanem Krisztus nevében és az ő rendelkezésére, aki megparancsolta, hogy hirdessem, hogy meg vannak bocsátva a bűneid. Az én szájamon keresztül Ő maga bocsátja meg, nem én, és neked úgy kell elfogadnod és erősen hinned, mintha magának Krisztus Urunknak a tulajdon szájából hallottad volna."

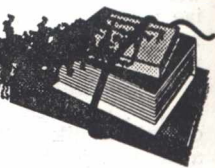
Ebből folyik, hogy a magángyónásban nyert vigasztalás a legjobb fegyver a sátán kísértéseivel szemben. A sátán módszere, hogy addig, amíg könnyen vesszük a bűnt, addig mindig kicsinyíti és leplezi. „Ne törődj vele!” — súgja millió és millió ember fülébe. Mikor azonban megretten a lelkiismeret és teherré lesz a bűn, felragyog a kereszt és hív a kegyelem, akkor köpönyeget fordít a sátán és elkezd prédikálni a bűnt. Élesen világít rá lelkünk szennyére, hogy visszariasszon. Naggyá növeli a terhet, hogy földre roskasszon. Jóvátehetetlennek mutatja a vétket, hogy reménytelenségbe taszítson. Ilyenkor nincs más segítség, mint megkeresni az Isten emberét, elpanaszolni minden nehézséget, megvallani minden szegycsét és kétséget, ami akadályoz a hitben. Ilyenkor a személyes feloldozásban azt hallhatom, hogy Jézus Krisztus éppen ezekért ment a Golgota keresztyére és engesztelő vére által éppen ezek vannak valósággal megbocsátva. Hihetem az értelem ellenére, tapasztalatom tiltakozására és a sátán minden ellenvetésével szemben. Ismételtgethetem — ha kell — a magam szájával, forgathatom a saját szívemben és rághajthatom magamat teljes mértékben Isten kegyelmes döntésére. A sátánt utasíthatom Jézus Krisztushoz, aki vére árán megváltott és magáévá tett. Ha a sátán valamit akar velem, akkor hozzá menjen és tőle követeljen. Tapasztalatból tudjuk, hogy Jézus kezéből valóban senki ki nem ragadhathat bennünket.

Utoljára is a Nagykátéból: „Így tanítjuk, hogy milyen jeles, vigasztaló dolog a gyónás, és intünk mindenkit, hogy tekintettel nagy nyomorúságunkra, ezt a drága kincset meg ne vesse. Ha keresztyén vagy, nem is szorulsz kényszerítésre, hanem inkább magad kényszerítéd magadat és kérsz, hogy részesítselek benne. De ha megveted, és gyónás nélkül gögösen állsz odébb, akkor úgy ítélnék, hogy nem vagy keresztyén, és az úrvacsorát sem élvezheted. Mert megveted azt, amit keresztyén embernek nem szabad megvetnie, s azt éred el, hogy nem nyersz bocsánatot. Ez bizonyos jele annak, hogy az evangéliumot is megveted..."

Akik szeretnének jó keresztyének lenni, bűnűktől megszabadulni és vidám lelkiismerettel élni, azok már igazán éheznek és szomjuhoznak, kapnak a kenyér után, mint az üldözött, s hőségtől tikkadt szarvas kívánczik a folyóvizekre, ahogyan a 42. zsoltár is mondta, úgy kívánczik az én lelkem hozzád, ó Isten! Azaz: ahogyan epekedik és törí magát a friss forrás után a szarvas, úgy epekedem és töröm magam én Isten ígéje után, a feloldozás és az úrvacsora után. Így kellene a gyónásról helyesen tanítani, így lehetne iránta kedvet és szeretetet ébreszteni, hogy az emberek jönnének és futnának utánunk tömegesebben, mint kívánnók."

Csepregi Béla

Tanít az egyháztörténet



Németh Károly esperes szolgálata

1881—1969

Tanulmányom nem nosztalgikus visszaemlékezés kíván lenni, hanem Németh Károly egykori lelkipásztorom példaértékű teológiai, igehirdetői, egyház-kormányozói, szerkesztői, organizatorikus és lelkipásztori tevékenységének bemutatása. Munkámban nem csupán személyes emlékeimre hagyatkoztam, hanem Németh esperes ritkaságszámbamenő gondossággal vezetett Naplói 1914—50-ig adják mondanivalóm alapját. Valójában e kézzel írt dokumentumok indítottak arra, hogy végigolvasva azokat, röviden írjak a század első felében falun szolgált egyik legkiválóbb lelkészről.

Németh Károly Kispécen (Győr m.) született. Falusai tanító családból származik. Testvérbátyja Németh Sámuel (Számi bácsi), a soproni lyceum görög tanára. Ő maga a soproni lyceumban érettségizik jeles eredménnyel 1899-ben. Három évi soproni teológiai tanulmány után Greifswaldban tölt két szemesztert. Gyurátz Ferenc püspök szenteli lelkésszé Győrött 1904. szeptember 4-én. Egy évi alsólövői káplánság után a gyülekezet rendes lelkészévé választják, majd New-Brunswickbe megy.

Későn, 55. évében nősül, felesége gyülekezetének 20 évvel fiatalabb tagja, Kovács Erzsébet. Házasságukból egy leánygyermek született, akit édesapja szemefényeként szeretett.

GYÜLEKEZETÉPÍTŐ

1912. június 3-án érkezik Lébénybe Amerikából, ahol több mint egy évig lelkészkedik New-Brunswickben, az oda kivándorolt magyar evangélikusok között. A lébényi gyülekezet 2/3-ban magyar, 1/3-ban német ajkú. A délelőtti istentisztelet magyar nyelvű, a délutáni német: a hónap utolsó vasárnapján a sorrend fordított. A gyülekezet vezetésében is ennek arányában vesznek részt presbiterek, illetve gondnokok. A német ajkúak buzgóságát naplói többször is említik.

Állandó kapcsolatban van híveivel, naponta 3—4, olykor hat gyülekezeti tag is felkeresi. Délután és kora este ő maga is látogat. Gyakoriak a közgyűlések, ahol egy-egy aktuális témáról előadást-beszámolót tart. Itt az asszonyok is mindig jelen vannak.

A gyülekezetben 1915-ben alakul meg a Nőegylet, az I. világháború közben. 29 javakorabeli férfi indul a frontra. Egyenként jönnek el papjukhoz elköszönni, s azután úrvacsorát vesznek külön-külön. — Gyakran ír levelet a harcokban résztvevőknek feleségük, menyasszonyuk nevében, felekezetre való tekintet nélkül. Teljes bizalom övezi személyét.

1921. szeptember 12-i feljegyzése: „Ma fenn voltam a toronyban a harang húzóját megcsinálni”. — Nem riad vissza a „nem lelkési” feladattól sem.

Szomorú, amikor az egyik 20 éves leányt édesanyja nem engedi, hogy vasárnapi iskolát tartson a gyerekeknek. Rögzíti, hogy 1918-ban a történelmi Magyarországon 1.331.509 evangélikus volt. Kőszönti a faluba érkező katolikus megyés püspököt, aki még aznap viszontlátogatást tesz nála az evangélikus parochián.

Gyakoriak az ünnepélyek, vallásos estek, a gyülekezetben, amelyek egyháztörténeti évfordulókhoz kapcsolódnak. Az evangélikus öntudat erősítésének kiváltképpen való alkalmai ezek. Szinte hetente hívták betegágy mellé, ahol rendszerint úrvacsorát is ad híveinek. Megszervezi, hogy a szegénysorban élő családok ingyenes példányt kapjanak a Harangszó c. népszerű evangélikus hetilapból. A gyülekezetben gyakori a vendég igehirdetői szolgálat. Nemcsak a közeli Győr igehirdetői (Turóczy Zoltán, Szabó József) szolgáltak a lébényi szószéken, hanem külföldi prédikátorok, akik a Missziói Egyesület hívására hazánkba érkeztek.

Vapaaravi Tuue, finn misszionárius, Nelson Christanandé hindu misszionárius, akik még 35 hazai gyülekezetben is prédikáltak Németh Károly szervező munkája nyomán.

Ami ma már kevés gyülekezetben hagyomány, ott természetes: minden reggel rövid istentisztelet után indultak a gyerekek iskolába, s a szülők munkába. 1953-ig, 42 éven át megbecsült papja a kétnyelvű gyülekezetnek. Velük együtt élte át az I. és a II. világháborút, az ötvenes évek nehezebb idejét. 73. évében vonult nyugalomba. Élő, jól szervezett gyülekezetet ad át utódjának.

AZ IGEHIRDETŐ

Ismert prédikátor volt egyházmegyéjében éppúgy, mint kerületében, sőt egész egyházunkban. Bár korának szellemiségéből és teológiai neveltetéséből az következett volna, hogy liberális elkötelezettségű igehirdető legyen, mégis egész szolgálatára a mély biblikusság, a veretes lutheránus gondolkodás és a misszió iránti felelősség jellemző. Jó előadó, minden igehirdetését leírja. Így maradtak fenn az utókor számára.

Hadd idézzek Németh Károly esperes 1928. október 14-én, Kapi Béla püspök győri lelkésszé történt beiktatása alkalmából mondott igehirdetéséből.

Alapige: Zsid. 12,1-2.

„Ha bárhol és bármikor az egyháznak, a gyülekezetnek, az egyes egyháztagnak futása lankad, ingadozik, vagy tétovázik, ha a kegyesség buzgalma és eleven ereje megcsappan, ennek oka mindig abban rejlik, hogy szem elől tévesztették a hitnek fejedelmét és elvégeztetőjét, a Jézus Krisztust, s nem adták meg neki azt a helyet ..., amely őt megilleti. Vagy egymást, vagy önmagukat, vagy a nehézségeket, vagy a bizonyosságok fellegét nézték, de nem azt, akit nézniük kellett volna, a Krisztust. — Futásunkban a célhoz jutást két dolog nehezíti: a felfuvalkodás és a hitetlenség. Ettől a kettőtől óv szentleckénk. A felfuvalkodástól, mert ez önteltté tesz bennünket, pedig teljesen Isten kegyelmére vagyunk utalva: s a hitetlenségtől, mert ez a testiség rabjává tesz, pedig a lélekben van igazi életünk. A felfuvalkodás a hitetlenség gyökereiből sarjad ki, azért van központi jelentősége a hitnek, amelyet Jézus a saját földi életében elkezdett és bevégeztett... Lehet-e az anyaszentegyházban olyan tisztség, hivatal, vagy rang, amely ment-

ség lehetne arra, hogy másként éljünk és cselekedjünk, mint Ő? — Ha a megkörményező bűnnek, a hitetlenségnek a karmaiba jutunk, az akadályon, a felváltkodáson zúzzuk véresre fejünket mi lelkészek, mihelyt más életprogramhoz szegődünk, mint volt Jézus, aki cselekedte annak akarátát, aki Őt elküldte. S elvégezte azt a munkát, amelyet Isten reá bízott. Ehhez a hűséghez abból a hitből merített erőt, hogy az Isten, aki őt elhívta, hű... Ebben a hitben nem csüggedt, amikor tornyosultak és sokasodtak a nehézségek, merészebb lett az ellenség, gyérült, elfogyott a jóbarát. Hitte, hogy az Isten győz. Ugyanezzel a hittel kell munkálkodnia, szolgálnia a lelkésznek a gyülekezetében: Isten győz! Isten hű!

De ahogyan vonatkozik ez a tanítás a lelkészre, éppúgy vonatkozik a gyülekezetre is... Végzetes tévedés volna azonban, ha a pályáját hűséggel és kitartással futó lelkész körül a gyülekezet nem akarna más lenni, mint ragyogó felleg, amely megkoszorúzza a Krisztus jó vitézéként harcoló lelkipásztort. Végzetes tévedés lenne, ha a gyülekezet nem akarna más lenni, mint galéria, amely kiáltásaival buzdítja a bajnokot, s átadja a győztesnek a babért. Nekünk valamennyiünknek az a kötelességünk, hogy kitartással fussuk meg az előttünk levő küzdőtér, nézvéen a Jézusra. Hogy bizonyágtévők közül egykor mi is azokká legyünk, akikről bizonyágot tesznek, s fényes felhőként vegyük körül azokat, akik utánunk futják a pályát.

Adja a kegyelem Istene, hogy az új lelkész bizonyágtévő legyen bizonyágtévő gyülekezetében. Amen."

AZ EGYHÁZKORMÁNYZÓ

1924-ben választják meg a győri egyházmegye esperesévé. Ezt a tisztséget nyugdíjbavonulásáig, 1953. júniusáig viselte. Miután esperessé választása előtt már egy évig helyettesként az esperesi szolgálatot végezte, gyakorlatilag 30 évig volt esperes a nagytekintélyű — akkoriban közel 40 ezer lelket számláló — egyházmegyében.

Rendszerető, a lelkészgyűléseket példás gondossággal előkészítő esperes. A gyülekezeteket szorgalmasan látogatja. Naplója szerint gyakran megy felügyelő- és presbitériumiktatásra is.

Feljegyzí, hogy a malomsoki lelkészválasztást előkészítő presbitéri ülés du. 4 órától este 10,15-ig húzódtott el. Példás türelemmel tárgyal tanító- és iskolai ügyekben. Nagytekintélyű teológus, akinek a véleményére odafigyelnek lelkésztársai. Közben a dunántúli egyházkerület lelkészi főjegyzőjévé választják, tehát D. Kapi Béla püspök helyettese.

Ebben a minőségében különös felelősség hárul reá, amikor a „barokk-fejedelem” püspök 1948-ban nyugalmába vonul. Május 21-én veszi át a püspöki hivatalt és napokon át késő éjszakába nyúló tárgyalások felelős résztvevője Ordass, Turóczy és Szabó püspökökkel együtt. Amikor nyilvánvalóvá válik előtte, hogy egyházunk teljesen kiszolgáltatott helyzetbe került, akkor egy éjszaka kezdődött tárgyalás után, melyre táviratilag hívták, másnap már nem megy el az értekezletre, hanem naplójának egyértelmű bejegyzése szerint „lemossa a gyalázatot” a Gellért fürdőben. Bejelenti mindvégig nagy tiszteletben tartott püspökének, hogy főjegyzői tisztségéről lemond. Mindez szeptember 8-án történik, két nap múlva őrizetbe vették Ordass püspököt valuta bűncselekmény koholt vádjaira hivatkozva. Az október 8-án tartott egyházkerületi közgyűlésen már Mollitörisz János püspökhelyettes elnököl.

Egyházkormányzói tevékenységét főként a második sorban végezte, püspöke mindig kikérte véleményét s gyakran meg is fogadta. Németh Károly esperes, püspökhelyettes egyházkormányzóként is bölcs em-

ber volt. Amikor az egyházvezetés első sorába kerül, megriad és visszalép. De ekkor már 67 éves. Számtalan bizottság tagja, az egyetemes bíróság hosszú éveken át aktív bírója. A nevezetes Varsányi Mátyás budavári lelkész elleni pert ő vizsgálja. (1930). Állásfoglalásai józanok, mértéktartók: az evangélikus egyház érdekeit következetesen képviselte. Mind Győrbe, mind Budapestre, többször hívták megüresedett lelkész állásokra. Ő ismételten nemet mondott, annyira szerette gyülekezetét és élvezte hívei bizalmát. Egyházkormányzói tevékenysége során maga mögött tudta a biztos hátteret jelentő lébényi egyházközséget. Hívei csak sejtették milyen tudós papot és bölcs egyházkormányzót tisztelhetnek lelkipásztorukban.

A SZERKESZTŐ

Amennyire szeretett prédikálni, annyira szeretett olvasni és lapot szerkeszteni. Kevesen tudják egyházunkban, hogy négy folyóirat szerkesztését bízták rá szolgálati ideje alatt.

Leghosszabb ideig a Missziói lapok felelős szerkesztője. Ez a tény jelzi elkötelezettségét a misszió ügye mellett. Mind gyülekezeti lelkészi szolgálatában, mind egyéb egyházi tevékenysége során az a ma is aktuális meggyőződés vezeti, hogy Jézus missziói parancsa alapján adósk vagyunk mindenkinek az evangéliummal. Ha az egyház ezt szem elől téveszti, nem tölti be Urától kapott küldetését, stagnálni, majd fogyni kezd. Környezete pedig pogány lesz. Az újság mindvégig ébren tartotta egyházunkban a missziói felelősséget, tájékoztatott a misszió külföldi eredményeiről.

A cikkek szerzői pedig hazai egyházunk legjobb tollú lelkészei és tekintélyes teológusai közül kerültek ki.

1925 húsvétjától az Evangélikusok Lapja szerkesztője, lutheránus teológus gondolkodását számtalan tanulmánya és cikke tükrözi. Érzelmi kötődését pedig az a tény, hogy a wormszi birodalmi gyűlés 400. évfordulóján a lébényi gyülekezet magyar és német nyelven kiáltványt fogalmaz a világ evangélikusságához, amelyben hálát adnak Luther Márton igazságszeretetéért és kifejezik elkötelezettségüket az evangélium mellett való megmaradásban, amelyre segíti őket Luther „fennkölt példája”. Hasonló tartalmi iratot szerkesztett a gyülekezet ifjúsága is.

1936-ban a Wehr und Waffe c. német nyelvű hetilap szerkesztésére kap megbízást. Ez a lap a német ajkú magyar honban élő evangélikusok gyülekezeti újságja volt. A kritikus történelmi időben bölcs látással, politikai túlzások nélkül szerkeszti a lapot. Szélsőséges álláspontot képviselő cikkek megjelenésére nem ad lehetőséget. Szerkesztőként is bölcs egyházépítő. 1947-ben az Evangélikus Pedagógus c. folyóirat ideiglenes szerkesztésére kéri fel. Sajnos ez a folyóirat, melynek feltámasztására érdemes gondolkunk, rövid ideig jelenhetett meg.

Sok irányú szerkesztői feladatának csak úgy tud eleget tenni, ha naprakész tájékozottsággal olvassa a legfrissebb teológiai irodalmat, külföldi szaklapokat és újságokat. Naplójában két folyóiratról tesz említést külön is: a The Whole World for Jesus Now és az Expositio Times-ről.

A TUDÓS TEOLÓGUS

Nagyszerű nyelvismerete révén könnyen tájékozik a német, a francia és az angol nyelvű teológiai irodalomban. Felkészültségét szorgalma fokozza. Pontos feljegyzést készít az olvasott munkákról, legtöbbször a mű eredeti nyelvén.

Nem sokkal a gyülekezetbe kerülése után Eckert: Probleme und Aufgaben des laendischen Pharrantes c. könyvében merül el. De nemcsak a gyakorló lel-

kész aspektusából érdeklődik a teológiai iránt. Kierkegaard: Kritik der Gegenwart c. műve is fontos olvasmánya. Barth: Credo c. előadásgyűjteményét részletesen kijegyzeteli. Mély hatást gyakorol rá, az Igére figyelését erősíti, de evangélikus felfogását nem veszélyezteti. Augustinus: Selbstbekenntnisse művét breviárumként kezeli s lapozza. Egyike azoknak, aki a bibliaórák tartását elkezdte falusi gyülekezetében mély szellemi-lelki elmélyülés és hívogató után. Ekkor olvassa Fosdick: The modern use of the Bible c. könyvét. Az áldás nem maradt el a gyülekezetben. F. Niebergall: Die lebendige Gemeinde c. írása kézikönyv mindennapi gyülekezeti tevékenységében.

Közben nem feledkezhet meg missziói szolgálatáról. Emil Müller: Madschme, die alteiste Leipziger Station am Kilimandzaro c. missziótörténeti leírása az általa szerkesztett Missziói lapokban is ismertetést nyert. Pál apostol Filippibeliekhez írt levelének magyarázata saját teológiai munkája, amely Győrött 1928-ban jelent meg.

Hú sáfárság című munkája elismerést váltott ki megírásakor kortársai között, különösen lelkészköri körben.

P. Fleisch: Hundertjahre lutherische Mission c. könyv a missziológiával foglalkozók standard olvasmánya.

Karl Heim prédikációit szívesen olvassa. E néhány alkotás azért is került konkrétan az olvasó elé, hogy bepillantást nyerhessen a század első felében faluhelyen tevékenykedő szolgatársunk teológiai jártosságába, igényes és tartalmas munkavégzésébe. Számos tanulmánya és külföldi teológiai konferencián tartott előadásai jelzik tudós pályájának gyümölcsseit. Innem leipzig professzorhoz mély barátság fűzi. Teológiai meggyőződése biblikus hangsúlyozottságú. Személye egyházunkban a misszióért fáradozók közül kiemelkedő. Lelkészi szervezőképességét a MELE (lelkészegyesület) országos elnökeként évtizedeken át igazolja. Szolgálatát elismert megbecsülés övezi.

UTÓSZÓ

Spirituális igényéről is érdemes szót ejtenünk. Többször említi Naplóiban, hogy egy-egy bibliai könyvet lectio continua-szerűen végigolvasott. Két alkalommal egészen személyes feljegyzést készít. 1936. november 9-én lelki elesettségében négy ipe különös

belső lelki megerősödésre szolgált: Ézs 61,10.: Zsolt 138,3.: Ézs 62,6.: Jn 8,47. Nem ismerjük a különösen erős személyiségű ember lelki mélypontra jutásának okát, de ezt nem szégyellte bevallani s az utókornak hátrahagyni. Nem a pohár fenekére nézett, más kiutat sem keresett, az Igéhez fordult. Nem hiába. Édesanyjának elvesztése után 1923. március 31-én, húsvétvasárnap Jakab Spener: Az Úr feltámadott énekének 3. verse különös hatással van rá: Él már dicsőségben Jézusunk az égen, S ötlet imádják A mennyei karok Sok ezer angyalok készen szolgálják... „Egészen sajátos módon éreztem, szinte láttam pár pillanatra, hogy boldogult édesanyám Krisztusnak szolgált az angyalok seregében. A prédikáció alatt igen elfogódott voltam.”

A tudós pap látomásban nyer megerősítést és vizsgálatot magáramaradottságában. A mély intellektus vízióban egészül ki a hit bizonyosságára. Szolgálati ideje alatt két fiatal indul el a lelkesítő pályára a gyülekezetből. Szabik Károly későbbi montreáli és Andorka Sándor nyugalmazott kétyi lelkész. Mindkettőjüket felkarolta, tanácsolta, és magas igényű szószékére engedte. Amikor magam is az ekeszárvarra tettem a kezem, akkor már Győrött élt nyugalomban, de személye és szolgálata belső készletét jelentett pályaválasztásomban.

Személyes emlékként elevenen él bennem több prédikációjával együtt egyik hittanórája, amelyen az ökumenéről beszélt, s a görög szót az iskolatáblára írta. Mélyen belém vésődtek gondolatai. Meggyőző szuggesztivitással tanuskodott protestánsok és katolikusok Krisztusban való összetartozásáról.

Hallatlan energia élt benne. Alig volt életében olyan hét, amikor ne utazott volna Budapestre, de Győrött biztosan megfordult. Némelyek szerint igazságmondása olykor érdekesebb volt, mint lelkésztől elvárták volna, de hitvese meleg szíve és a vele született papnéi szeretete ezt kellően ellensúlyozta a gyülekezetben.

Németh Károly személye példa a hűségre, a megbízható helytállásra, az önmagával szemben igényes tudós olvasottságára, a sokirányú szolgálat vállalására, s evangélikus egyházunk iránti felelős szeretetre.

Adjon Urunk sok hasonló személyiségű szolgát magyar lutherániánknak!

Szabik Imre

Szenvedélyek hangzavarában vigaszt adó, gyógyító szó

— Lehel Ferencel beszélget Benczúr László az eisenachi Bonhoeffer-konferencia kapcsán —

A keletnémet és nyugatnémet Bonhoeffer Bizottság kimondotta egyesülését az 1992. március 26—29. között Eisenachban közösen megrendezett konferencián. Ezentúl „A Nemzetközi Bonhoeffer Társaság”-ként folytatják tevékenységüket. A résztvevők a nyugatnémet Christian Gremmels professzort, a konferencia szervezőjét választották elnökül; alelnökül pedig Martin Kuske mecklenburg-leterowi lelkészt. A többi tisztségviselőt sem százalékos, hanem fele-fele arányban választották nyugatiakból („wessik”-ből) és keletiekből („ossik”-ből), Kuske eddig a keletnémet Bonhoeffer Bizottság elnöke volt.

A konferenciáról rövid beszámoló olvashatunk az Evangélikus Élet szeptemberi számában. Most az egyetlen magyar résztvevővel, Lehel Ferenc ny. lelkésszel folytat beszélgetést az eisenachi konferencián szerzett benyomásairól, valamint arról, mit jelentett számára, hogy Bonhoeffer közvetlen tanítványa lehetett; mit jelentett ez élete és lelkesítő szolgálata későbbi szakaszán.

BENCZUR L.: Tulajdonképpen csak a második világháború után szereztünk szélesebb körben tu-

domást Magyarországon Bonhoeffer-ről. Az első vele foglalkozó írás 1948-ban jelent meg az Evangéli-

kus Élet hasábjain. Nem is teológus, hanem egy Pozsonyból kiutasított író, irodalomtörténész — Szalatnai Rezső — írta. Késve, a Lelkipásztor 1955. szeptemberi számából tudtuk meg, hogy Bonhoeffer egyetlen hazai, sőt külföldi tanítványa voltál. Neked köszönhetjük a „Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből” c. 1988-ban megjelent könyvet, Ottó Dudzus barátod munkájának magyar fordítását. Együtt laktatok és együtt hallgattatok őt 1933-ban, Berlinben. A könyv végéhez csatolt tanulmányt: „Találkozások és találkozási pontok Bonhoefferrel” — csak Te írhatad meg így. Kisebbedt disszertációnak is beillik. Elolvasása után azon kezdtem el tünődni: felmér-

tük-e, hogy korunk nagykortársai evangélikus mártír teológusának él egy — most már 83. évét betöltő — tanítványa Magyarországon, aki sajátos kreativitással igyekezett továbbadni — szóval és tettel — mindazt, amit tőle kapott. Ezért javasoltam Akadémiánknak: hívják fel ennek a nem mindennapi ténynek a jelentőségére a figyelmet azzal, hogy mindkettőjüket: Otto Dudzust és Lehel Ferencet is tiszteletbeli doktoraik közé választják. A Nemzetközi Bonhoeffer Társaság mintha bennünket meghaladó módon értékelné ezt a tényt. Nemcsak azért, mert Bonhoeffer Hegel vallásfilozófiájával foglalkozó előadásairól készült kéziratok egyetemi jegyzeteidet rendelkezésünkre bocsájtva, gazdagítottad a Bonhoeffer-hagyatékot, hanem azért is, mert sajátos körülmények között, másokat is elgondolkoztató módon bonhoefferi stílusban alakítottad ki életed és lelkészi szolgálatod. Ezért nem véletlenül fogalmazta Gremmels professzor meghívó levelének záradékát így: „Sie wissen, wie sehr ich mich freue, Sie in Eisenach in die Arme zu nehmen.” — Az se véletlen, hogy a konferencián résztvevő egyik újságíró többek között a következőket írta: „Egyik este sziporkázó túzijátékként szólalt fel Lehel Ferenc. Mintha csak most született volna, pedig 83 éve Magyarországról jött. Halkabban, de éppen olyan megragadó erővel beszélt az itáliai Gaetano Latmirál, Bonhoeffer fogolytársa a tegeli börtönben.” — És nem véletlenül írta Otto Dudzus hazatérte után levelében: „Te voltál a konferencia kedvence.”

LEHEL F.: Érdekes dolgokat említettél meg, de zavarba hoztál. Túlságosan rám irányítottad a rektorfényt. Bántja a szemem. Tény, hogy magam is szorgalmaztam Otto Dudzus tb. doktorátusát. E szívem szerinti ügyet azonban csak nehezítéd, amikor személyemmel kapcsolod egybe. Non sum dignus. Szétapróztam magam mint sokan mások. Egy kiadós, személyi élményeimet is összefoglaló Bonhoeffer tanulmánnyal — úgy tűnik — menthetetlenül adós maradok. Otto Dudzus viszont mindenképpen méltó a megtiszteltetésre. A Bonhoeffer-hagyaték gondozásában és továbbadásában jó hírnévre tett szert. Becsülik. Járt nálunk. Szereti hazánkat. Ismeri gondjainkat, értékeli erőfeszítéseinket. A tb. doktorátussal kifejezésre juttatnánk a németországi evangélikus egyház iránti hálánkat. Hiszen nemcsak anyagi javakkal nyújtott támogatásukért vagyunk hálásak, hanem a szellemiekért is, kivált az olya-

nokért, aminőben Bonhoeffer révén részesültünk. — Fejezzük be most ezt a témát és beszéljünk az eisenachi konferenciáról, amelynek *jelentőségét abban látom, hogy a jelenlegi izgatott és feszült németországi atmoszférában józanító, megbékítő hangon tudott megszólalni.*

BENCZUR L.: Kezdjük akkor mindjárt az utóbbival, vagyis a két német állam egyesülését követő eufóriát felváltó, olykor az egyházban is hisztérikus jelenségeket mutató helyzet jellemzésével.

LEHEL F.: *A helyzet bizony kiélezett. Egy jellemző anekdóta: Az állambiztonság egykori minisztériumában egy izgatott kutató futkároz. Nem találja Pál apostol aktáit. Pedig jelentkezett szemtanú, aki látta Sault István vértanú kivégzésénél... Az akta eltűnt. Valaki magáévá tette... Talán Anániásra kellene figyelniünk. Ő ugyanis ezt mondta: Testvérek, Krisztus megjelent neki... A régiek elmúltak, íme újjá lett minden. — Komolyra fordítva a szót: a záró istentiszteleten, Laetare vasárnapján azért beszélt Otto Dudzus 2Kor 1,3-7 alapján a *vígasztalásról*, mert — amint mondta — „Mire lenne nagyobb szükség manapság, mint éppen erre az egyre? Olyan időben élünk, amikor csak úgy záporozik ránk az öngizag, a vádaskodó, a felzaklató, kipellengérező, ítélkező szó. És másfelől: a mentegető, a dolgokat bagatellizáló, elhallgató és ellentámadásba átcsapó szavak. Egész egyszerűen: az elgyávulás, a kétség és a kilátástalanság hangja. Amikor mindenki mellébeszél, ugyan mi lenne fontosabb a jó, a vígasztaló, a sebetek gyógyító és nem tépő szónál?” — Ezt a helyzetet tartotta szem előtt Bethge professzor is a konferenciát megnyitó előadásában, amikor a múltat illetően türelemre, a jövő feladatai tekintetében türelmetlenségre intett.*

BENCZUR L.: *Bethge* szavai biztosan nagy figyelmet keltettek. Bonhoeffer meghitt barátja volt. Ő rendezte sajtó alá több kötetben írásait. Ő írta meg életrajzát. Ismerted őt még berlini tanulmányutad idejébol?

LEHEL F.: Vele a háború után ismerkedtem meg. Többször találkoztunk egymással. Hetvenedik születésnapja alkalmával barátai könyvet adtak ki tiszteletére. Az én írásom is olvasható benne. Munkásságát elemző értékelésem mellett megpróbáltam érzékeltetni, mit jelentett a mi sajátos magyarországi viszonyaink között Bonhoeffer. — Előadásában sorra vette az 1989 után jelentkező

problémákat: a „sasti” szindrómát. A polgári piacgazdaság bevezetését követő zűrzavart. A fundamentalizmus felerősödését. Az Európa reevangelizálása kapcsán jelentkező kísértéseket. Miként reagálna ezekre Bonhoeffer? Szerinte *a két német állam polgárai csak akkor találhatnak egymásra, ha kessek figyelembe venni eddigi tapasztalataikat és látásmódjuk különbözőségeit és ezekről nyíltan, őszintén beszélgetnek.* Lustiger párizsi bíboros is rámutatott nálunk arra, hogy az egyetemes egyház megszegényedését jelentené, ha a szocialista országok körében kialakult társadalmi és egyházi tapasztalatokat figyelmen kívül hagynánk. — Bethge még az egyházi énekeskönyv „nép és haza” címszó alatt szereplő énekek elemzésével is foglalkozott. Szerinte az ember embervoltáért, az istenképűségért aggódó gondoskodás Isten dicséretében gyökerezik.

BENCZUR L.: A távoli szemlélő benyomása szerint a németországi atmoszféra, az ottani sajátos történelmi előzmények következtében, a miénkénél is nyugtalanítóbb tüneteket mutat. A süketek párbeszédének lármájában *mi volt az a sajátosan más légkör, más hangnem, amely az eisenachi konferenciát jellemezte?*

LEHEL F.: Talán legjobb, ha a már említett *Paul Celan* cikkét idézem. Zsurnalista stílusbravúrral, szinte balladai előadásmódban érzékeltette, mi történt Eisenachban, s ami történt, miként hatott rá. Így kezdi: „Nem szabadulhatok ezeknek a bölcs, átható tekintetű, idős embereknek arcvonásaitól. Eberhard Bethge, Albrecht Schönherr, Otto Dudzus. Minek említsem meg, hogy az egyik professzor, a másik püspök, a harmadik lelkész. Nem ez a döntő. Az egykori finkenvaldi illegális teológiai szeminárium volt hallgatói mélyen hatnak rám. Van mondanivalójuk...” — „*Eisenach. Most egy kis megfogható, megszólaló Európa a wartburgi vár tövében.* Szent Erzsébet, Luther, franciskánus caritas, reformatori szomjúság a tiszta forrás után, a polgári demokratikus ellenzék alapvető kérdései. Pluralizmus, távlatok, ökömené”. — Reggeli és esti áhitatok keretében a tanácskozásokat a sok-sok ének jelentős mértékben segítette elő, hogy jól érezzem magam. Az eisenachi evangélikus Szt. Miklós templomban tartott istentisztelet mintha a katolikusok *eucharisztia ünnepe lett volna.* A tanácskoszások *intenzív protestáns tapasztalatokról* tanúskodtak. Világ felé forduló módon. Az egyetemes papság szellemében. Hiányzott a püspökökkel, teológusokkal szem-

beforduló civódás. Hiszen mind ez az egymás megértésére képtelen makacsság jele.”

BENCZÜR L.: Hogyan fogadták Albrecht Schönherr ny. berlini püspök szombati előadását.

LEHEL F.: Albrecht Schönherr is Bonhoeffer-tanítvány. Lényegében azt fejtegette, amiről a „Zeit” ez év február 2-i számában írt. A keletnémet tartományi egyházak kiszakadása az EKD kötelékéből és független szövetségbe való tömörülésük nélkül képtelenség lett volna az ökumenikus kapcsolatok fenntartása. Ő volt a „Bund” egyik kezdeményezője és első elnöke. *A megalkuvást és a merev ellenállást egyaránt igyekeztek elkerülni.* Szava határozott, megmozgató és higgadtan kedves volt — jegyezte meg róla a már előbb említett újságíró.

BENCZÜR L.: Mi volt a Te szereped Eisenachben?

LEHEL F.: Igyekeztem aktívan résztvenni a *munkacsoportok* ülésein. Ezek — amint az Evangélikus Életben közölt cikked is említi — Bonhoeffernek egy 1944 nyarán készített, három téma körüli csoportosított „munkavázlat” kérdéseivel foglalkoztak. Egy tervbevetett, 100 oldal terjedelmű tanulmány vázlata tulajdonképpen. Nem ismertem a témákat, amelyek között az egyik legkiemelkedőbb, hogy a Krisztussal való találkozásban az ember gyökeres megváltozásáról van szó. Jézus másokért van. A hit részvétel Jézus ezen létében. Ezért szívügyünk az emberi jogok széleskörű érvényesülését szorgalmazni. *A munkacsoportok témái megtalálhatók a „Bonhoeffer válógotás” 65—68. oldalán.*

Egyik alkalommal — miután Mazowjeszky professzor, lengyel miniszterelnök nem tudott eljönni Eisenachba — nekem kellett felszólalnom a plénum előtt. A Schönherr püspök által körvonalozott témához kapcsolódtam. Kérték, hogy Bonhoefferrel való találkozásomról beszéljek. Két kérdéstről szóltam. *Elmondtam milyen segítséget jelentett számomra intellektuális nehézségeim közepette az ő lelkipásztori törődése.* Párizsból érkeztem, ahol akaratlanul is találkoztam a nagyon felkészült, magyar, antiklerikális emigrációval. Ideológiai szőnyegbombázásuk meglehetősen érzékenyen érintette kicsit biblicista teológiámat. *Jó volt Bonhoefferrel filozófiai, természettudományi és teológiai kérdésekről beszélgetni.* Őt is érdekelt az ismeretelmélet (a tiszta ész kritikája), hiszen családjában három jeles természettudós is volt.

A másik kérdés is Párizssal függ össze. Itt kerültem kapcsolatba a *Nemzetközi Megbékélés Mozgalmával*. Képviselői semmiképpen sem tudták összeegyeztetni a keresztyénséget a nacionalizmussal. A mind féktelenebb nacionalizmusban a háború tűzfészket látták. Már Párizsban hallottam Bonhoefferről. Ő azért volt az ökumenizmus szenvedélyes híve és munkása, mert ez segítséget nyújtott a háborúra éhes nacionalizmussal szemben. Elmondtam neki őszintén, milyen traumát jelent nemzetünk számára *Trianon*. Ő ezt megértéssel fogadta és megemlítette, hogy milyen nehéz a németeknek is Versailles megemésztése. Egy újabb háború azonban csak szerencsétlenséget hoz nemcsak Németországra, hanem egész Európára. Ezért vált *aktív pacifistává*. Beszélgetéseink meghatározóan hatottak rám. Illusztrációképpen megemlítettem 1941 évi bonyhádi állásfoglalásomat. Egy lelkészgyűlés alkalmával felszólaltam a „keresztesháború” és az antiszemitizmus ellen. *Visszaütöttem, hogy közreműködjek egy agresszív háború egyházi megáldásában.* Következmény: munkaszolgálatra vittek el. Ez sajátos helyzetet is teremtett számomra. Akikkel együtt kubikoltam a Tisza partján, később párttitkárok és magas beosztású emberek lettek. Igénybe tudtam venni segítségüket a törvénytelenül kitelepítésre ítélt és bevagonírozott németek kiszabadítása érdekében. 1956-ban, ugyancsak ilyen kapcsolataim segítségével tudtam közreműködni Ukrajnába deportált híveim visszahozatalában és bizonyos bírósági ítéletek enyhítésében.

BENCZÜR L.: Már említetted *Otto Dudzus* záróistentiszteleten elhangzott igehirdetését. Azt mondták róla sokan, hogy *prófétai erejű volt szava*. Kiemelnél-e még néhány gondolatot igehirdetéséből?

LEHEL F.: Mindjárt igehirdetése elején kiemelte, hogy az alapigében tízszer fordul elő a „*vigasztalás*” szó. A jelenlegi bábeli zűrzavarban, amikor az egyik ember se érti a másikat, ezt a vigasztaló szót a magunk erejéből képtelenek vagyunk kimondani. Mégis ki kell és ki lehet mondanunk, mert onnan túlról hangzik hozzánk (para-klesis!). *Rossz tapasztalataink és kétségeink közepette — akár Pál apostol idejében — egy új Isten név születik: „Az irgalom Atyja és minden vigasztalások Istene”.*

Ebbe a névből kell *belekapaszkodnunk*. Csak így segíthetünk egymáson. Ezt a vigasztalást nem tarthatjuk meg a magunk számára: „*ha vigasztaltatunk, a ti vigasztalástokért van*” — mondja az apostol. Az egyházban, Krisztus testében élő kommunikáció folyik. Amit az egyik megtapasztalt, amiben az egyik részesült, az a másiké is. — Az Evangélikus Életben írt cikkedben említetted, s most újra fel kell hívnom a figyelmet Dudzus igehirdetésének kemény szavaira is. Szerinte az egyház ma ezt mondja: van ugyan aranyam és ezüstöm, de nem adjuk nektek. Sokkal jobbat adunk helyettük: szabad piacgazdaságot, óriási mozgáslehetőséget, tábori lelkészi szolgálatot, államilag behajtható egyházi adót. Péter apostol másékként beszélt. Tudta, hogy mi van elhelyezve nála. Ha ma készek lennénk lemondani fizetésünk tizedéről a benuált állapotba kerültek érdekében, hitele lenne szavunknak. Péter apostollal együtt tudnánk kimondani: Jézus Krisztus nevében kelj fel és járj!

BENCZÜR L.: Hazajöveled után, már a kánikulás júliusban, Mohácsra utaztál. Rokonaidat kerested fel. Mindig érdeklődöttél és felelősséget tanúsítottál a hozzád közeállók iránt. Évek óta személyesen is tapasztaltam. Különösen elgondolkoztat, hogy mennyi figyelemmel, szeretettel gyakorlod a felelősséget testvéred, Lehel László iránt. (A Nemzetközi Vöröskereszt genfi központjában a magyar ügyekkel foglalkozó megbízott — Born Frigyes — nagyra értékelte és támogatta a második világháborús lengyel és francia hadifoglyok körében végzett odaadó munkásságát.) Veled együtt ő is azon ritka kollégák közé tartozik, akik — éppen teológusvultuk következtében — filozófiával is foglalkoztak. Bergsonról írt doktori értekezést. Legtöbbször ismét eltérően, abban is egyeztek egymással, hogy kissé egyoldalú német teológiai orientációnk mellett a franciákat is nyilvántartjátok és ápoljátok. Mohácson most Téged is utolért a baj. Trombózis lépett fel lábadban. Írtad, félelemmel gondoltál a holnapra, megéred-e. Másnap reggel mégis derűsen mosolygott be kórházi szobádba a felkelő nap. Boldogan énekelted magadban: „Ó, nap mily gyönyörű vagy. Az Úr jósága mily nagy!” — Szívvel kívánom, hogy minél tovább énekelhess így Isten dicsőségére és a mi javunkra is.

A genfi Fazor Egyesület ismertetése

A Budapesti Evangélikus Gimnázium és a Deák téri Leánygimnázium külföldre került volt diákjai szívében, ha lappangva is, vagy éppen elégius formában, állandóan élt az alma mater iránt érzett vonzalom. Számtalan levél, megemlékezés, baráti beszélgetés tanúskodik erről; **Wigner Jenő** Nobel-díjas tudós hálás iskolájának, melyben életpályájának alapját kapta meg, **Bogsch Árpád**, az ENSZ egyik osztályának vezérigazgatója büszke fiasori diákságára, melynek szellemét érezte a szülői házban is. Az iskolának egyéniséget formáló lényegét a „fiasori szellemet” igyekeztünk megőrizni magunkban az évek során. A tanévnyitó ünnepségen 1989 szeptemberében **Gyapay Gábor** ezt ilyen szavakba öntötte: célunk olyan ifjúságot nevelni, mely boldogságát embertársaiért, környezetéért érzett felelősségtudattal, magasszintű szakmai tudással, erkölcsös élettel igyekszik elérni, kész eszményekért áldozatot vállalni.

Már 1969-ben cikkezett az „ERŐS VÁR” — Cleveland-ban megjelenő evangélikus lap — a megszűnt iskola kérdéséről, szerkesztője **Bernhardt Béla** pedig megpróbálta számbavenni a külföldi fiasoriakat, kik közül többen személyes kapcsolatok révén kísérték reménykedő figyelemmel a budapesti változásokat, különösen az 1984-ben megalakult Baráti Kör működését. Az akkori egyházpolitikai beállítottságra jellemzően nem a hivatalos egyház, hanem a volt diákok, az ifjúság nevelését szívükön hordozó közéleti személyiségek szorgalmazták a Budapesti Evangélikus Gimnázium újraindítását. **Gyapay Gábor** személye volt az összekötő kapocs a külföldön élő öregdiákok között, kik közül néhányan 1987-ben azon gondolkodtak, miként lehetne segíteni iskolánk föltámasztását. Az akkori hivatalos Magyarországgal való kapcsolatok keserű tapasztalatán okulva, arra a meggyőződésre jutottak, hogy egy külföldön székelő szervezetre van szükség, mely mind a világi, mind

az egyházi hatóságoktól teljesen függetlenül össze tudja fogni a külföldön élő öregdiákokat és barátokat, hogy erkölcsi és anyagi támogatást nyújtson a meginduló iskolának. A nemzetközi jogszakértők szerint ennek a célnak egy, a svájci polgári törvénykönyv alapján megszervezett svájci székhelyű egyesület felel meg legjobban, melynek működését az alapszabályok határozzák meg és a svájci törvények védik. Így formálódott jogi személyné a jó szándék 1988. február 6-án az alakuló közgyűlésen Genfben, a WIPO (World Intellectual Property Organisation, az ENSZ egyik osztálya), palotában.

A Fazor Egyesület Genf (Association Fazor Genève/Fazor Verein Genf, Postacím CH 3818 Grindelwald, Postfach 100, Bankkonto Union de Banques Suisses 1211 Genève Nr. 230 025 L1C) célja az alapszabályok szerint a Budapesti Evangélikus Gimnázium és a Deák téri Evangélikus Leánygimnázium előmozdítása, erkölcsi és anyagi újraindításának és fenntartásának támogatása, valamint tanulói és személyzetének megsegítése. E cél elérésére az egyesület Magyarországon kívül gyűjtést szervez, az Ev. Gimnázium történelmét, működését, az európai szellemi életben való szerepét előadások, kiadványok, cikkek által ismerteti. Az egyesületnek rendes és pártoló tagjai vannak.

A jelenlévő alapító tagok rögtön megválasztották a vezetőséget, hogy az egyesület azonnal megkezdhesse működését. A vezetőség tisztekeit jelenleg a következő személyek viselik:

Elnök: **Dr. Bogsch Árpád**, a Szellemi Tulajdon Világszervezetének vezérigazgatója;

Alelnöknő: **Sulzerné Oravecz Edit** operaezenekesnő;

Pénztáros: **Darányi Pál** kereskedő;

Titkár: **Dr. Irányi Béla** orvos; Ellenőr: **Gaeng János** vállalatvezető; **Csernyik György** könyvtáros;

Megbízottak: **Dr. Szöllősy Pál** nemzetközi jogtanácsos; **Dr. Pósfay György** lelkész; **Dr. Vázsonyi Gábor** tanár; USA-ban és Kanadában: **Bernhardt Béla** esperes, **Székely György** mérnök.

Eddigi működésünk gyűjtésünk eredménye kerekén 350.000,— SFR. Az adományok nagyrésze 1000,— SFR-on fölüli tétel, ezek között több a kötött célú az adományozó kívánsága szerint, mint: „menekült diákok támogatása”, „a könyvtár céljaira”, „a háború áldozatainak emléktáblájára”, „a zenei oktatás fejlesztésére”, „az internátus belső berendezésére”, „természetudományi oktatásra”, „**Berkovits Péter** emlékére”, „**Schavernoch M. J.** emlékére”. Nagyobb összegeket kaptunk a Schaffhauser Bettagsaktion 1990-tól (**Andreánszky** révén) és a Stanley Thomas Johnson Foundation-tól (**Irányi** révén), valamint **Anonymustól** Kanadából.

Az egyesület rendelkezésére álló összeget az adományozók kívánságának tiszteletbentartásával alapszabályaink alapján mindig meghatározott célra, esetenként a következőkre fordítottuk: — időrend szerinti fölsorolás — Canon nagyteljesítményű sokszorosító, nyelv-labor elektronikus berendezése, francia tankönyvek, német tankönyvek, elektronikus orgona, latin és görög tankönyvek, angolnyelvű továbbképző tanfolyam, finommechanikai fém esztergapad, angol tankönyvek, a világháború áldozatainak emléktáblája (részlet), francia nyelvoktatási anyag, az internátus padlóborítás, az internátus teljes belső berendezése, mosogatógép. Ezenkívül a tanári kar megítélése szerint kiosztott évvégi jutalmazások, rászoruló tanulók tandíja és étkeztetése, valamint az iskola teljes egyhavi élelmezése 1991-ben. Minden támogatást csak pontos költségvetés és elszámolás alapján nyújtottunk.

Végezetül néhány szót a jövőről. Egyesületünk tagsága fölött is eljár az idő. Reménykedik, hogy a jövőben ilyen formában nem lesz ránk szükség, iskolánk megáll a maga lábán, a fölnevelt ifjú nemzedék gondot visel majd a következőre, így a mi anyagi támogatásunkat a tanácsadás váltja föl, a külföldi kapcsolatok kiépitése, melyben tapasztalatunk és összeköttetéseink révén szívesen segítünk a jövőben is.

Dr. Irányi Béla orvos,
a genfi Fazor Egyesület titkára

„Definíció a megváltásra? Megtágul az én életem egy felsőbb erő ráthatása következtében, hogy én magamba tudom venni részlegesként a másik embert, kényszerít engem egy mérföldre, megyek vele két mérföldre. Arcul üt balfelől, odaadom neki arculütésre a jobb képemet. Kívánja a felsőruhámot, odaadom az alsót is. Fegyelmezni kellett nemrégén egy vásott gyereket, nem bírtam már vele a hittanórán. Elviseltem tőle mindent, azt is, ha a padra feltette a lábát, azt is, ha a pad alatt mászkált, azt is, ha helyéről elment, azt is, ha kiabált, végtelen türelemmel egy szót sem szól-

tam neki, csak néztem rá szomorúan. Már nem gonosz, már figyelmes, rendes gyerek, nagyon szeretem, legjobb tanítványom. Terminus erre: hitetés, azaz hitet továbbadás. Felveszem a magam életébe, felveszem az ő terhét és viselem (vö. Deutero Ezsaiás: be-tegségeinket Ő viselte, fájdalmainkat Ő hordozta). A nagylelkűség forradalma ez — szubjektíven szólva —, mert megtárgulok, negnagyobbodom azzal és akkor, amikor őt felveszem az életembe és hordozom, elhordozom, szemben a kirekesztő farizeizmussal. Hitetés, mondom még egyszer, mert

az én hitem felkelti az ő hitét s én csak úgy kelthetek másban hitet, ha az én hitem nagyobb, adhatok belőle, telik belőlem, az életemből, a hitemből másnak, sokaknak, Krisztusnak az életéből tellett mindenkinek. Ady Jézus nagy Hitetőnek nevezte egyik verse címében, találó terminus, nagyon találó, először sokáig nem értettem, ma értem, költői zseniális nyelvteremtő.”

dr. Ferdinánd István

egyik leveléből

BAGDY GÁBOR — MÉSZÁROS JÓZSEF:

Szegénység és a kereszténydemokrata társadalompolitika

A magyar társadalom erősen megosztott, differenciált és egyre differenciálódik, a régi rendszerben létrejött szociális feszültségek és társadalmi egyenlőtlenségek tovább mélyülnek újabb és újabb formákat öltve. Az egyik oldalon az elszegényedés folyamata halad rohamosan előre, a másikon a világ e táján eddig ismeretlen méretű gazdagság halmozódik fel. Az utcákat járó ember szemét sem kerülhetik el e folyamat nyilvánvaló jegyei.

A ma zajló folyamat — egy viszonylag szűk réteg dinamikus vagyonosodása, s egy másik, ennél lényegesen tágabb réteg valamivel lassúbb gazdagodása — nemcsak szükségszerű, de üdvözlendő is: a kiépülőben levő piacgazdaság első jegyeit viseli magán. A józanul gondolkodó ember igenli ezt a folyamatot, hiszen a gazdagodás, a piac kiépülése és az ezekhez fűződő, helyenként kétségkívül pozitív értékek kikristályosodása egy stabil középosztály kialakulásának útja, módja, de egyben feltétele is. A stabil középosztály növekvő súlya a társadalmi egyensúlyt, a biztonságos társadalmi fejlődést segíti elő. A megkésett, elmaradt, visszafejlődött polgárosodás útja ez. Ami azonban ma történik, az másfelől — a munkanélküliség rohamos növekedése, a szegénység mélyülése, az eddigi nyugati hitelekben fenntartott szociális biztonság rohamléptekben zajló eróziója — aggasztó és elkeserítő, még akkor is, ha találunk érveket indoklására.

Nem nyugodhatunk bele ebbe a kényszerűségbe. A társadalom önsegítő szerepének és — ahol ez szükséges és lehetséges — az állam szerepvállalásának megerősítése nélkül nehezen juthatunk ki a mai nehéz helyzetünkéből.

Állami szerepvállalásra piacgazdaságban is szükség van ahhoz, hogy a gazdaság hatékonyan működjék. Nem fogadjuk el a „tisztá kapitalizmus” illuzórikus eszméjét, a korszerű, a jóléti elveket és a gazdasági racionalitást ötvöző piacgazdaság megteremtését tűzzük ki célul. Nicholas Barr (1911) tipológiáját használva: a reziduális jóléti állam — azaz az aktív társadalompolitikát nem követő állam — nem követhető minta.

A kereszténydemokrácia évszázados alapértékeinek: a *szolidaritásnak*, a *szubszidiaritásnak* és az *emberi méltóságnak* megfelelő társadalompolitika olyan, amelyben a nagy elosztási rendszerek mindenki számára biztosítják a megélhetést, ám egyre növekszik az egyének saját felelősségérzetének szerepe, az egyéni kiegészítő biztosítások jelentősége, a családok, a helyi közösségek, egyesületek résztvállalása saját problémáik akár külső segítséggel való megoldásában. (lásd. Centesimus Annus).

Egy új, a történelemben eddig soha, senki által végig nem járt utat kell megjelni, mely elvezet a központi tervezésen alapuló gazdasági és az egyént a központi hatalomnak kiszolgáltató társadalmi rendszerekből egy új, működőképes társadalom felé. Nem eshetünk azonban újból abba a hibába, hogy az előt-

tünk álló súlyos feladatot és a számos döntési alternatívát végig nem gondolva, valamilyen, korábban kialakult mintát erőltetünk saját országunkra.

A *szolidaritás* elve olyan társadalom kialakítását igényli, amelyben a magántulajdon szerepe és biztonsága meghatározó, az egyének szabadsága kiteljesedhet, de ahol érvényesül a *társadalmi méltányosság*, *igazságosság* és a *szolidaritás*. Ha a társadalom tagjai kölcsönösen felelősek egymásért, akkor ennek az újraelosztási folyamatokban is meg kell nyilvánulnia. A szolidaritási elvnek számos területen tükröződnie kell, így a hétköznapiakra lefordítva:

— a kötelező munkanélküliség elleni biztosításban, Azaz a liberális elméletekkel szemben — ilyent fejt ki pl. Nozick (1974), vagy Hayek (1976) — mind etikai mind *közgazdaságtani alapon* a társadalom szociális biztonságát megteremtő nagy társadalombiztosítási rendszereket támogatandónak tartjuk, még a más esetekben radikálisan liberális Milton Friedman (1962) is így ír: „*A magán jótékonyosság nem elegendő, mert inkább előfordul egyeseknél.... Azt kell kívánnunk, hogy a szegénység enyhítésében mindenki részt vegyen.*”

Sőt messze ezeken túl is tükröződnie kell a szolidaritási elvnek:

- a kötelező társadalombiztosításban
- szociális támogató rendszerekben
- a magántulajdon közvetve a köz javát is kell, hogy szolgálja a közteherviselésen keresztül.
- a lassan létrejövő új társadalomban nagy súlyt kell helyezni az érdekeiket legkevésbé képviselni tudókra; a gyermekek, öregek, fogyatékosok életfeltételeinek biztosítására független attól, hogy önhibájából, vagy önhibáján kívül került bármelyikük hátrányos helyzetbe.

A társadalmi szolidaritás pénzügyi feltételeit a *közteherviselés* teremti meg, a köz terheinek viselésében részt venni így keresztényi, polgári erény és kötelesség (szépen fogalmazza ezt meg Serédi Jusztinián több beszédében).

Második alapelv, a *szubszidiaritás* kimondja, hogy minden döntést a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, az állam csak azokat a feladatokat lássa el, amelyeket más nem tud hatékonyabban megoldani. A szubszidiaritási elv alkalmazása azt is jelenti, hogy az egyéneknek, családoknak, közösségeknek is mindent meg kell tenniük saját boldogulásuk érdekében, az állami, önkormányzati támogatások az egyéni igyekezet kiegészítői legyenek, ami egyszerűen feltételezi a társadalom alapját alkotó csoportok, közösségek létrejöttét, azok támogatását.

Harmadik alapelv az emberi méltóság tisztelete, mely a perszonalizmus elméletéből fakad, hogy a társadalom az egyes tagjainak életébe csak az egyes ember autonómiájának és méltóságának tiszteletbentartásával avatkozhat.

Az alapelvekből következik az állami szerepvállalás

lás hatókörének meghatározása. Az államnak piaci viszonyok között is, minden szociális érzékenység figyelmen kívül hagyása esetén is be kell avatkoznia a gazdasági folyamatokba, hiszen számos, a tiszta piaci verseny feltételeit korlátozó erő hat, s ezek miatt magánkezdeményezésre nem jöhetnek létre olyan intézmények, szervezetek, amelyek a köz javát eredményesen szolgálják.

Érdeemes meghallgatni Arrow (1963) érvelését: „A piac hiányosságai a bizonytalanságok kezelésében, számos társadalmi intézményt hoztak létre, ez bizonyos mértékben ellentmond a piaccal kapcsolatos elterjedt feltevéseknek.”

A piac néhány szükségszerűen jelentkező hiányossága:

- a verseny tökéletlensége (monopóliumok, piaci információk hiánya)
- externalitások (levegőszennyezés, repülőgépjaj), amikoris a jelentkező hátrányok nem elsősorban annak okozóját sújtják
- közjavak (honvédelem, közbiztonság), amelyek mindenki érdekét szolgálják
- a jövedelmi externalitások: pl. munkanélküliség elleni biztosítás hatékonyan csak állami alapon szervezhető (adverse selection, moral hazard).
- az állami beavatkozás paradox de különös szükségessége a volt szocialista országokban: az állami beavatkozás teljes kiiktatásával nem jöhetnek létre tartósan működőképes piaci viszonyok.

Az externalitások bő tárgyalását lásd Barr (1991).

Le kell szögeznünk, hogy csak a mai magyar valóságból a jelen gazdasági helyzet realitásaiból indulhatunk ki. Illúziókeltő és félrevezető lenne olyan társadalomkép felvázolása, amely állampolgári jogon mindenkinek biztosítja a megélhetést. Ennek felvállalására tartósan még a nálunk lényegesen fejlettebb és gazdagabb országok sem merészkednek, s ahol korábban ilyen törekvések voltak, most ott is az ezen gyakorlat újragondolása van napirenden. A jelen helyzetből való kilábalás csak úgy képzelhető el, ha mindenki az egyén és a köz javát egyaránt figyelembe véve, erejét megfeszítve tevékenykedik.

A társadalom tagjainak szociális biztonsága a társadalmi-gazdasági rendszerváltás időszakában új megvilágítást kap. Minden szférában egyre szélesedő körben jutnak érvényre a piaci intézmények, mechanizmusok. A piacgazdaság kiépítése felé haladva a társadalompolitikának a társadalmi igazságosság, méltányosság értékeit szem előtt tartva, úgy kell intézményesülnie, intézményeit kiépítenie, hogy az egyszerre legyen összhangban a piacgazdaság követelményeivel és a társadalom egészének hosszú távú érdekeivel; ezt nevezzük *szociális piacgazdaságnak*. De nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a szociális piacgazdaság intézkedésekkel nem megteremthető. Kialakulása többéves, esetleg évtizedes léptékű öntörvényű társadalmi folyamat eredménye lesz, melyet azonban lehet gyorsítani és létrejöttét, meg erősödését támogató intézkedésekkel serkenteni.

A piacgazdaság, a polgári társadalom alapértékei: a tulajdon széles körű védelme és az egyén elsődleges felelőssége saját sorsának alakításában. Ezeknek döntő hatást kell gyakorolniuk a lakosság életfelfogására, életmódjára is: továbbfejlődésünk szempontjából fontos, hogy nagyobb elismerés övezzé a vállalkozókat, de egyben takarékos, a weberi protestáns etikának megfelelő, a biztonságot messzemenően figyelembe vevő életformát. Az állam és a társadalom szerepe a szociális piacgazdaság kiépülése során nem az állampolgárok élete feletti paternalista gondoskodás, hanem a társadalom teherbíróképességének függvényében a szociális biztonság értékeinek képviselése, melynek során garantálja is a társadalom számára az említett alapértékek megjelenését.

A társadalompolitika egyes intézményeinek hatókörét, keretfeltételeit a többi elosztási alrendszer nagymértékben meghatározza. Ezért egyre sürgetőbb feladat a foglalkoztatáspolitikai, a lakásgazdálkodási, a társadalombiztosítási és az önkéntes kiegészítő biztosítások rendszerének, valamint a szociális segélyezésnek az összehangolása.

Tisztában kell lennünk azokkal a peremfeltételekkel is, melyek meghatározzák a magyar társadalom mozgásterét.

— A szociális transferek volumene a hasonló gazdasági fejlettségű országok GDP-jéhez viszonyítva rendkívül magas (33%-a GDP-nek és az állami kiadások 57%-a 1990-ben), ennek ellenére a nehéz helyzetben levők száma és a szociális támogatások iránti igény gyorsan növekedő tendenciát mutat.

— A szociális célra fordítható források mennyisége rövid távon inkább csökken, mint nő.

— A társadalom demográfiai helyzete rövid távon bizonyosan romlik, ez számos feszültséget fog eredményezni: fennáll az egészségügyi és a nyugdíjrendszer összeomlásának veszélye.

A fentiek miatt nevezte Kornai János koraszülött jóléti államnak Magyarországot.

A demográfiai és gazdasági problémák összefonódottságára és súlyosságára jó példa a nyugdíjrendszer helyzete. Számításunk szerint, melyet alátámasztanak Bod Péter (1992) számításai is, a nyugdíjigérvények — azaz a nyugdíjrendszer elkötelezettségei — már eddig befizetett járuléka alapján, a jelen rendszer fennmaradása esetén — összege összemérhető az állami vagyonnal.

A piac externalitásait ellensúlyozó elemek és a szolidaritási elv érvényesítése továbbra is feltételezik az állam társadalompolitikai szerepvállalását. Ez az állami szerep azonban alapvetően el kell térjen a korábban tapasztalt paternalista mintától. A következő években a társadalom szociális biztonsága egyrészt a munkavégzési lehetőségektől, a munkanélküliségi ellátásoktól, az átalakuló oktatásügytől, a megújuló társadalombiztosítástól — ezen belül elsősorban a nyugdíj- és betegségbiztosítástól —, a gyermekes családok támogatásának mikéntjétől, az adó- és lakásrendszertől, valamint az új célokat előtérbe állító és új feladatmegosztásra épülő szociális segélyezési rendszertől fog függeni: másrészt attól, hogy sikerül-e az egyének és a családok belső és külső energiáit úgy mozgósítani, hogy azok képesek legyenek problémáikat a lehetőségekhez mérten optimálisan megoldani.

Az ország szociális és társadalombiztosítási célú kiadásainak aránya ugyanakkor a hasonló fejlettségi színvonalú piacgazdaságú országokéhoz képest kiemelkedően magasak. A rendszer alacsony szolgáltatási színvonala ugyanakkor az erre szánt pénzek igen kevéssé hatékony elköltését igazolják. A szociális juttatások mértékét alapvetően a gazdasági fejlettség határozza meg, az elosztásban azonban egyértelműen érvényesülnie kell a társadalmi preferenciarendszernek. Magyarország az egy főre eső GDP (bruttó hazai termék) szerint messze leszakadt a sokak szerint példaként szolgáló nyugati országoktól. Számunkra csak Spanyolország, Portugália lehet az összehasonlítható alap, ám ott a társadalom távolról sem atomizálódott annyira, mint hazánkban az elmúlt rendszer részben tudatos, részben spontán romboló munkája eredményeképpen. Emiatt a közösségek, családok számos olyan feladatot ellátnak saját maguk, amelyeket az atomizálódott északi országokban és a volt szocialista országokban csak az államilag szervezett, költséges szociálpolitika tud megoldani. Így hazánk társadalompolitikáját egyfelől a gazdaság alacsony fejlettsége másfelől a társadalom atomizáltsága, a rokonsági hálók hiánya szorítja.

Látunk kell az újraelosztás korlátait is. Közgazdasági és szociológiai közhely, hogy újraelosztási rendszerek elsősorban a középosztályon belüli jövedelemátcsoportosítást jelentenek (pl. Buchanan 1963).

Véleményünk szerint társadalompolitikai tevékenység középponti elemének, a családnak és más közösségeknek kell lenniük, erre figyelemmel kell az intézményeket, a törvényi szabályokat és az egyedi döntéseket alapozni. Mindez nem mond ellent annak, hogy a konkrét ellátások, illetve megoldások egy része személyre szóló, mert részben ez is módszere a családi körülmények javításának, részben módot ad az egyéni szükségletek olyan figyelembevételére, amely teret ad az egyéni autonómiának. Az újrafogalmazott társadalompolitikának meg kell teremtenie az egyén, család, közösség összhangját. Az önkéntesen szerveződő erős, összetartó hálót képező közösségekből kialakuló társadalomnak legfontosabb sejtje *a család*. A család kiemelt jelentősége abból fakad, hogy a jövő társadalma, így különösen a gyermekek léte és erkölcsi, szellemi, fizikai állapota a családon múlik. A család intézménye messzemenően kihat a társadalomra, hiszen mint alapsejt, nemcsak gazdasági egység, hanem az ember lélektani fejlődésének iskolája is. Fontos azért is, mert számtalan egyéni (és egyben társadalmi) probléma megelőzésének legmegfelelőbb helye, hiszen itt válik felnőtté, teherbíróvá a személyiség, és itt kapja meg azokat az értékeket, melyek segítségével tartalmasan kibontakoztathatja önmagát és hasznára válhat embertársainak. Ennek a célnak az *egészséges család* tud legjobban megfelelni, azaz, amely alapvető funkcióit el tudja látni.

Az előzőekből világos, hogy átgondoltabb, összehangoltabb és (mind anyagi, mind társadalmi értelemben) megvalósítható társadalompolitikára van szükség. E társadalompolitika fő sarokkövei:

- a társadalmi integráció fenntartása: a *társadalom kettészakadásának megakadályozása* (ennek legfontosabb eszköze a kötelező társadalombiztosítási rendszer fenntartása),
- a *már leszakadtak visszaintegrálása* (aktív foglalkoztatáspolitikai, családsegítő szolgáltatások),
- a *demográfiai csapdahelyzetből való hosszú távú kitorés megalapozása* (a család és a gyermeknevelés erkölcsi és anyagi elismerésének növelése),
- *pénzügyi hatékonyság*: az említett célokat minél olcsóbban, de minél eredményesebben kell teljesíteni.

A szegénység hiányok, fogyatékoságok rendszere, kialakulását anyagi, szociális, kulturális javak és a személyiség hiányosságainak együttese segíti elő. Nem tartható az a gyakori nézet, hogy a szegénység csak a szegény országokban és a társadalom bizonyos csoportjaiban fordul elő. Ezt cáfolja többek között az American War on Poverty meghirdetése előtt készült szakértői anyag: „*Egyesek úgy vélik, hogy a szegények döntő része a nagyvárosok slumjaiban él, mások úgy vélik, hogy vidéki nyomornegyedekben. Egyesek arról vannak meggyőződve, hogy a szegénység leginkább az öregeket sújtja, mások pedig arról, hogy egyes kisebbségi és faji csoportokat. Valójában a szegénység szétterülő, szegények a társadalom és az ország minden nagyobb csoportjában található.*”

A nagy szociális rendszerek kiépítésének, szerte a világban egyik fő indítéka volt a szegénység elleni társadalmi küzdelem. A szegénység életciklus jelenléte is, azaz gyakorisága az idősök és gyermekek között nagyobb, mint a középgenerációkban. A nyugdíj- és öregségi ellátórendszerek kiépülésével a szegénységet a jóléti államokban az időskorúak között sikerült visszaszorítani. Nem így a gyermekek között; szerte a világban általános az a nézet, hogy a

szegénység az időskorúakat sújtja leginkább. A valóság nem ez, mint azt számos — sajnos nem eléggé ismert — vizsgálat megmutatta: a szegénység jelensége egyre inkább a gyermekek irányába tolódik. Többek között az Institute for Research on Poverty 1985 jelentése, hazánkban Andorka Rudolf vizsgálata mutatott rá erre a jelenségre.

Andorka kimutatta, hogy Magyarországon a szegénység gyakorisága nagyobb a gyermekek között, mint az időskorúak között.

A társadalom *legfontosabb kohéziós ereje az erkölcs*. Jól működő társadalom alapja a társadalom ép értékrendje, erkölcs, ez teszi lehetővé a társadalmi szolidaritás kifejlődését, generációk egymásra utaltságából származó konfliktusok feloldását. Elég csak a nyugdíjasok és fiatalok polémiájára utalnunk; holott világos, hogy egyik generáció követi a másikat, a mai nyugdíjasok számára az elkövetkező generációk megszületése a szó szoros értelmében létkérdés, mivel a jelenlegi nyugdíjrendszer a generációk közötti jövedelem-átcsoportosításon alapul. Az erkölcs korlátozza a célracionalitást, a haszonelvőséget és akadályozza meg a „potyautas életmód” tömeges elterjedését.

A szegénység kezelésének csak egyik, és nem előremutató módja a *segélyezés*. Legalább ilyen fontos a nehéz helyzetbe került egyének, családok lelki támogatása, képességeik fejlesztése, olyan tanácsadó szolgálat kiépítése, mely megmutatja, mit lehet és kell tenniük, kihez kell fordulniuk problémáik megoldása érdekében. A szegénység kialakulását a szociális, kulturális javak és a személyiség hiányosságai együttesen okozzák, ezért a jelenlegi szociális ellátó rendszerek nem képesek a szegénységet a maga összetettségében kezelni, azaz csupán tüneti kezelést nyújtanak. A jelenlegi segélyezési rendszer mellett ezért szükség lenne arra is, hogy a családsegítő központok fejlesztésével előtérbe kerüljön a segélyezés párhuzamosan futó támogató, megelőző családsegítő tevékenység is, amely már nemcsak eseti krízishelyzetek megoldásában gondolkodik. Oktatási rendszerünk átalakulása lassabb a kívánatosnál, a szegénység újratermelődését inkább elősegíti, mintsem meggátolja. A szakképzetlenül az iskolapadból kikerülők aránya igen magas (15%), a szakképzés összeomlása pedig ezt csak fokozni fogja. Így az oktatási rendszer újrászervezése során figyelembe kellene venni a szegénység elleni küzdelem szempontjait is.

IRODALOM:

- Arrow K. J.: Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care Am. Ec. Rev. 1963. 53. pp. 941—73.
- Atkinson, A. B.: Social Justice and Public Policy 1983. Harvester
- Atkinson, A. B.: Poverty and Social Security 1989. Harvester
- Barr N.: Economic Theory and The Welfare State: A Survey and Interpretation 1991 Journal of Ec Theory
- Buchanan J.: The Calculus of Consent 1962. Univ. of Michigan Press
- Friedmann M.: Capitalism and Freedom 1962 Univ. of Chicago Press
- Hayek F. A.: Law, Legislation and Liberty 1976 Ruotledge and Kegan
- Nozzick R.: Anarchy State and Utopia 1974 Basil Blackwell
- Serédi Jusztinián: Nem szabad Magyarország jövője felől kétségbe esni Prágai Magyar Hírlap 1931. X. 16.
- Townsend P. Poverty in the United Kingdom 1979 Penguin
- Turner F.: John Paul II.'s social analysis The Month 1991 August 344-349
- Centesimus Annus, 1991
- Council of Economic Advisers, 1964, Annual Report
- Institute for Research on Poverty, 1985 Antipoverty Policy: past and future

GÖMÖRY JÓZSEF:

Ádám és Faust a Biblia mérlegén

Az európai irodalom és a Biblia kapcsolatának kiemelésénél gazdagabból ezúttal Goethe Faustját és Madách Tragédiáját vesszük szemügyre. Milyen eredményre vezet e két alkotás egybevetése, ha a Biblia mérlegén, a Bibliával való összefüggésükben vizsgáljuk a két drámát.

Goethe Jób könyvének a kiindulását veszi alapul. Az Istenben hívő, istenfélő, Isten gondviselő szeretetében bízó embert vádolja a Sátán, az ösgonosz egyik képviselője. Azt állítja, hogy Jób, Goethénél Faust, azért istenfélő ember, mert Isten megáldotta minden földi jóval, azaz sokféle, földi élethez szükséges adománnyal. Jób gazdag és boldog családi életet él, Faust köztisztelőben álló gazdag tudós, akit nemcsak ezért a két dologért tisztelnek, hanem azért is, mert sok jót tett az emberekkel. Ámde ha Isten próbára teszi őket, elfordulnak Istentől, s hitetlenül, Isten ellen élnek. Jóbot a Vádoló súlyos csapásokkal sújtja, Faustot Mefisztó kedvező, örömmel látszó változással teszi próbára. Jób hű marad Istenhez, Faust azonban feláldozza égi üdvösségét a földi gyönyörök kedvéért.

Faust az európai humanista polgár. Mindent tud, alkotó módon igyekszik élni. Mégis elégedetlen sorával. Résztint azért, mert minden tudományát haszontalan népámító félrevezetésnek tartja, részint azért, mert megöregedett, közeleg a halála, s nincs többé sikere a nőknél. Fiatalságra és szerelemre vágyik, s az elmúlást szeretné elodáznia a lehető legvég-ső határig. Mai kifejezéssel élve azt mondhatnánk: frusztrált személyiség. Hiába gazdag, sikeres ember; hiába van birtokában a tudományok gazdag tárháza. Boldogtalan.

Az európai humanizmus ókori gyökerekből táplálkozva a reneszánsz korában alakult ki. Goethe korára azonban átalakult. Európa humanizmusa immár több mint kétszáz éve a felvilágosodás racionalizmusának és szekularizációjának hatására változott, s habár a felvilágosodás már régen elmúlt, de hatása éppen a racionalizmus és a szekularizáció miatt megmaradt. Különböző változatokban napjainkig és napjainkban is meghatározó szerepe van az európai gondolkodásban. De ne ijedjünk meg: éppen Goethe Faust-ja segítségével igazodhatunk el a különböző irányok és változatok között, mert Faust már túlélt a felvilágosodáson, s előremutat, sőt nagy hatással volt és van az európai szellemi életre, s éppen a racionalizmus és a szekularizáció miatt.

Goethe Faustja boldogtalan ember. Éppen ezért az ördög, Mefisztó néven, a boldogtalanságát veszi célba. Felajánlja, hogy ha lemond az égi üdvösségről, cserében boldoggá teszi. Faust rááll az alkura. Mefisztó fiatallá változtatja, s elnyeri a szépséges Margit szerelmét, s ígéretet kap, hogy akkor hal meg, ha ő akarja. (Erről szól azután a Faust második része, ezt nem játsszák a színházak, s az olvasók sem érdeklődnek utána.)

Dehát kedves olvasóm, aki Európába tartasz, és az európaiságról hallasz és olvashatsz ékes és bölcs szavakat. Ennyi volna az európeér eszmeiség: öregedés, halál, szexuális élet? Vagyon és haszon? Tudomány, amelyet jó tudni minél részletesebben és sokoldalúban, amár mi haszna van az egésznek, hiszen Faust mennél többet tud, annál inkább tudja, mennyire nem tud semmit. De a legfőbb: csak az egyéni lét

számít? Csak az individuum problémái a fontosak és érdekesek? Ez a humanizmus és az európaiság?

Az ördögnek, Mefisztónak, sikere van Faust esetében. A megígért és megkapott örömkért cserében szövetkezik az ördöggel, eladja magát neki. Még csak hazudozással sem kell Mefisztónak fáradnia. Olyan kiváló intelligenciájú, nagy felkészültségű tudós, mint Faust, a legmagasabb fokú humanista képzettségű és felfogású európeér mintaképe, kevés szóból is mindent megért, átlát a hazugságokon, de nincs erre szükség: tudja, mit vállal és miről mond le, amikor az ördöggel köt szövetséget. (Persze az ördög pusztító, emberellenes jellege itt is jelentkezik: Margit megöli Fausttól született gyermekét, s mély és igaz bűnbánattal megy a vérpadra.)

Madách Tragédiájának kiindulása (és alapkonceptiója!) a Genézis teremtéstörténete (1Móz 1-3. fejezetek). A Teremtés befejezése után az angyalok kara dicséri-dicsőíti Istent a teremtett világ megalkotásáért. Goethe individualista, az egyént állítja központba, Faust az egyedi létezés gondjait éli. Madách az egész teremtett világot veszi szemügyre, a Nagy Egész, melyben az ember mint társadalom, s a társadalomban az egyént, mint a társadalom tagja kap helyet. Az egész emberiség sorsa érdekli, s ebben helyezi el az egyént. Ádám és Éva minden férfi és nő előképe. Minden férfi Ádám és minden nő Éva.

Az égi kar éneke után Isten — az Úr hangja — szólal meg:

*Be van fejezve az nagy mű, igen
És úgy összevág minden, hogy azt hiszem,
Évmillióig szépen elforog....*

(Madách eredeti szövegét idézem a közismert Arany átírt helyett, mert a megváltoztatott szöveg félrevezető, az eredeti szöveg jobban kifejezi Madách gondolatának lényegét.)

Faust vigasztalásul a Biblia fordításához kezd, János evangéliumát kezdi fordítani, s mindjárt fennakad a „LOGOSZ” lefordításánál. Hogyan fordítsa? Wort? Sinn? A „Tat” szót véli legjobbnak. Ám Goethe ezt monológban mondja el: Faust hosszan elmélkedik.

Madách a három főangyal szavaiban, párbeszédes formában, színpadi jelenetben közli a „LOGOSZ” és a Genézis első versének jelentését. A három angyal a Szentháromság működését dicsőíti: „Hozsánna néked Eszme”, „Hozsánna néked, Erő”, „Hozsánna néked, Jóság.”

Madách nem elmélkedik, hanem színpadon láttatja a jelenetet. Ő maga írás közben színpadon látja, s azt írja meg, amit lát. (Ez különösen akkor tűnt ki, amikor absztrakt módon rendezték meg a Tragédiát. A díszlet, a kellék, csak „jelzést” kapott. Volt szín (egyiptomi pl.), amelyben ez jól hatott. Ám a színek többségében érthetlenné vált a látvány, mert kevés volt a jelzés.)

Csak a leghatalmasabb főangyal nem hozsannázik. Lucifer hallgat, önhittent áll. Ez az önhittség adja meg a drámai alapkonfliktust. Mert minden drámai cselekvés alapja a kiegyenlíthetetlen szembenállás, ellentét, összeütközés. Valójában ez hiányzik Goethe Faust-jából, megvan azonban — nagyon is kielezeten az ember tragédiájában. Mikor Lucifer megszólal, erről az alapkonfliktusról beszél:

*Te anyagot szültél, én tért nyerek.
Az élet mellett ott van a halál,*

*A boldogságnál a lehangolás,
A fénynél árnyék, kétség és remény.
Ott állok, látod, hol te, mindenütt,
S ki így ismerlek, még hódoljak-e.*

Mennyire más hang ez mint a Mefisztóé! Madáchnál valóban az ősgonosz szólal meg, aki a Genezis Édenébe betör, rátámad Isten világára, rátör az emberre, hogy megrontsa, elpusztítsa azzal, hogy Isten törvénye ellen fordítja.

Isten elüzi színe elől a lázadó angyalt, a Földre számúzi. Az Édenben két fát megátkoz, s átadja a bukott angyalnak. Lucifer úgy véli, elég tér lesz neki a két fa, „Hol a tagadás lábát megveti”, hogy megdöntse Isten világát.

Ezzel a drámai alapösszeütközés áttevődik a Földre. Madách dramaturgiája nagyon pontos. Minden szín végén utalást ad a következő színhez, szinte átkapcsolja egyik képről a másikra a figyelmet. Olvasva a Tragédiát, szinte szünet tartása nélkül jutunk a következő részhez. A színpadi rendezésben is kihasználható ez a jelentkezés-fogalmazás.

Így az első szín befejezése átível a másodikhoz. Ádám és Éva öntudatlan boldogságban élvezi az életet. Gyermeki önfeledtséggel közvetlenül élnek a létet. Lucifer megjelenése vet véget az idillnek. Az ördög terve sikerül. Az emberi hiúságra, önhittsége, tájékozatlan tudatlanságára épít: nemes, de terhes önlábunkon állni. Az ember — Ádám és Éva — elfordul Istentől. Isten engedi az embert a saját feje után indulni, a maga lábára állni.

*„Ádám, Ádám, elhagytál engemet,
Elhagylak én is, lásd, mit érsz magadban.”*

Eddig a Genezis első fejezetei szerint történnek az események. A második szín végén jelenik meg a Római levél első fejezetének gondolata: Isten engedi elpártolni az embert; ámde minden emberi út, terv, elgondolás, vágy, akarat csődbe visz, bűnben ér véget. Ez „az ember tragédiája”: minden emberi próbálkozás bukáshoz érkezik. De Lucifernek is végzete a bukás. Ha az ember az ősgonoszra hallgat, ha azt követi, az ősgonosz sorsának részesévé válik.

Nem az bűn, hogy valaki öl, lop, hazudik, csal stb. Ez csak következménye, mint bűnös cselekedetek. Az alapvető bűn az, hogy az ember saját esze és akarat szerint cselekszik, s figyelmen kívül hagyja Isten rendelkezéseit, az **ŐRÖK TÖRVÉNYT**: Isten szuverén hatalmát. Sőt lázad ellene, azért is másképpen, ellene cselekszik. Nemes, de terhes önlábunkon állni? Nemes? Az nemes, ami a bűnre visz? És még hencegünk is vele? A bűn: a Teremtés rendjében lévő törvényt, rendet, logikát figyelmen kívül hagyni; sőt ellenkezőleg cselekedni, ellene fordulni. Faust föl sem veti ezeket a kérdéseket, csak a csődöt állapítja meg.

Teljes félreértése Madách Tragédiájának, ha „keret színek”-ről beszélnek! A drámai cselekvés az első színben megindul. A negyedik szintől kezdve lépünk be az író vezetésével az álmok világába. Ám ezek az „álmok” nagyon is valós történések, történeti tények feldolgozása valamennyi. Madách nem töpreng és nem elmélkedik, hanem ábrázol, bemutat színpadi körülmények között, kellékekkel, actioval, dictioval és gesztussal. Mert Madách történetét visz a színpadra, az emberiség történetét, s benne az egyéni sorsok. Mert nemcsak a két főszereplő életét mutatja be, hanem egy-egy korszak jellemző alakjai is a történet részesei. Goethe Faustja elmélkedés, mint a Jób könyve, amelyet illusztrál a történet. Madách a bibliai történeti könyvek módján cselekvéseket és azok folyamatait viszi a nézők (és olvasók) elé.

Mefisztó elmélkedő társ, Lucifer a történet előidézője, magyarázója, új meg új célok felé vezető sugalmazó.

Mefisztó Isten udvartartásának tagja, Jób könyvében épp úgy, mint a Faust előjátékában. (Vö. 1Kir 22. f. és Zak 3. f.). Neve nincs benne a Bibliában, a középkor — XVI. sz-i Faust mondában bukkan fel.

Etimológiája is nehezen tisztázható, ókori és középkori összefüggéseket mutat.

Lucifer az Isten ellen lázadó ellenség, azért bukott angyallá válik. Ésaías 14,12:

*Quomodo occidisti de caelo,
Lucifer, qui mane oriebaris!
corruisti in terram,
qui vulnerabas gentes.¹*

Ugyanakkor Lucifer antikrisztusi alak is, hiszen az Újszövetség Jézus Krisztust nevezi phosphorosz-nak, azaz fényhozó hajnalcsillagnak, 2Pét 1,19. V.ö. Apc 22,16.

Lucifer nem csak hazug lélek, mint Mefisztó, hanem emberölő, aki az embert el akarja pusztítani (Ján 8,44!), s ezzel Isten teremtett világát is elpusztítja. De sorsa valóban igazolja Isten ítéletét, amit rontani vágyik, az „jó és nemesnek új csirája lesz”. Ádám minden bukás után tanul az elmúltból, s az új út és cél az előző, a bukás előtti út és cél alapján keletkezik, gyakran mint ellentét (pl. az egyiptomi és az athéni szín).

Goethe nagy életkort ért meg, Madách a felét is alig. A nagy német írófejedelem maga is sikeremberként élte világát, és szenvedte meg korának minden történést. Madách alig mozdult ki Sztregováról és Csesztvéről. De élt-e meg olyat a német író-miniszter, mint 1848—49 magyar honban? S tiporták-e el a német vagy akármelyik nyugati „kultúrnép” legszebb és legjobb vágyait, törekvéseit, mint ahogy Madách népével tették? Európa nem élte át a levertségek, a méltatlan, embertelenül igazságtalan bánásmódnak azt a golgotai szenvedését, mint az a nép, amelyhez tartozónak Madách Imre vallotta magát.

A nyugati író humanizmusra, egyéniség kiélésére tanítja olvasóit. A nógrádi földbirtokos börtönbe zártan — szó szerinti és átvitt értelemben egyaránt börtönben — mit mondhat vigasztalásul elnyomott, kifosztott, minden emberi lehetőségtől elzárt honfitársainak a börtönös években a rettenetes bukás után. Csak azt: van új cél, lehetséges új út. Minden bukásból ki lehet lábalni, túl kell élni, ne adjátok föl a reményt. Karácsony Sándor figyelmeztet arra: a nyugati irodalomban az a tragédia, hogy meg kell halni. A magyar irodalomban az, hogy nem halhatunk meg, élnünk kell tovább.

Ezt üzeni Madách népének Az ember tragédiájában.

Ha úgy tesszük fel a kérdést: Madách arra keresi a választ, hogy melyik a legjobb társadalmi forma, akkor nem jutunk sehová, de ha a Biblia mérlegén vizsgáljuk a Tragédiát, akkor a kérdés: „Az-tán mi végre az egész teremtés?” Érdemes-e küzdeni, ha mindig elbukunk? Ne adjuk fel eleve a küzdelmet? Magyarországon élt Madách! És Tragédiáját 1850 után írta! S mit is mond?

*A cél voltképp mi is
A cél megszűnt a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
S az ember célja a küzdelem maga.*

Ádám mondja, miután dermedtségéből az Ūrben felésmél. Azt is mondja: „Élek megint. Érzem, mert szenvedek.”

Faust Margitja a börtönben halálára várva Isten kegyelmében reménykedik, miután igaz bűnbánattal vállalja a halálbüntetést. A Tragédia végén az angyalok kara Isten kegyelméről énekel, ezzel biztatva Ádámot. Mindkét befejezés a Római levél Luther által értelmezett kegyelemtanára utal. Madáchnál nem először ismerünk rá a Római levél tanítására. Goethe Jób könyvéből a kiindulását veszi, s az elmélkedés formáját. Madách a Geneziséből indítja színészeit, s

¹ A latin idézet található: Biblia Sacra iuxta Vulgatam Clementinam Romae-Tornaci. Parisiis 1950.

több helyen is a Biblia üzeneteire ismerhetünk. Alapvető különbség! S nem az egyetlen!

A Bizánci színen Péter apostollal mondatja Madách a krisztusi tanítás etikai lényegét:

*Legyen hát célod: Istennek dicsőség.
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni azt, mi benne van,
Egy parancs kötvén le: szeretet.*

A Faust is, a Tragédia is gondolatok gazdag tárháza. Goethét eredeti nyelven érdemes olvasni, a fordítá-

sok nem adják vissza az eredeti gondolatokat. Goethe a Jób könyvének indulását veszi át, Madách a Genezisét, s ő szinte a Biblia egészére tekintettel van, a Genezis mellett különösen a Római levélre. Goethét az egyéni sors foglalkoztatja, Madáchot a nagy egész: „Aztán mi végre az egész teremtés?” Szerb Antal a Keserű pohár tanulmányában a magyar irodalom sajátosságát tárgyalja; ebben határozza meg a lényegét: irodalmunk az „és mégis” filozófiáját hirdeti. Minden bukás után lehetséges újrakezdés! Épp ezért: *Ember küzdj, és bízza bízál!*

PSZICHOLÓGIA

RIBÁR JÁNOS:

Miként vígasztalunk mi?

(Folytatás)

Még több figyelmet szeretnék Hans Christoph Pipernek szentelni, nemcsak azért, mert nemrégén a Sajtóosztályunk kiadta az egyik nagyon fontos könyvecskéjét, és nemcsak azért, mert erőteljesen összekapcsolható a nevével az ún. gyakorlati, klinikai lelkipozó kiképzés (csak mellékesen: mennyire nagy szükség lenne klinikai, kórházi, szeretetotthoni kiképzésre a leendő lelkészek számára!!!), hanem azért is, mert — miképpen maga mondja — a vígasztalás témáját „élete témájának” választotta és már 1964-ben ilyen vonatkozású, figyelemre méltó könyvet írt (Anfechtung und Trost, Göttingen, 1964). Tehát ő a megpróbáltatás és a vígasztalás összefüggésében bontakoztatta ki lelkipozó koncepcióját. A témát pastorálpszichológiai szempontból akarja megvizsgálni és tanulmányozni, de közben az is fontos célja, hogy az elmélet és a gyakorlat között keletkezett óriási szakadékot legyőzze. (Igehirdetéseink sokszor túlzottan elméletiek, messze csatangolnak az igazhallgató életének valóságától és szorító kérdéseitől; hasonlóképpen a lelkipozásunk is ilyen, amennyiben „négy-szem-közt” csak dogmatikai igazságok hirdetése történik, mert akkor szintén messze csatangolunk a velünk beszélgetni akaró partner valóságos életétől és kérdéseitől, réá szakad a „meg-nem-értettség-érzése”, ezért legközelebb esetleg nem fordul hozzánk, hiszen nem számíthat a „megértettség” érzésére! S fontos tudni, hogy egészen más az egyetértés, amiben a helyeslés látszik benne lenni, mint a megértettség érzése, ami a segítő szándékú elfogadás gesztusát tartalmazza!).

Igazi perspektívát, jövőképet, reményt az tud ébreszteni, aki ilyet maga is Istentől kapott, vagyis az igazi forrásból meríthetett. Éppen ezért rendkívül fontos az elmélet és a gyakorlat közötti távolság legyőzése, hogy diplomaink nehogy kiürüljenek, lelkipozóztjaink nehogy csalódottan elforduljanak, mert csak azt érzik, hogy nekik valami konkrétan fáj, de ott és akkor a beszélgetés során csak valamilyen teológiai elmélettel találkoztak és nem kilábalva a saját élethelyzetük zsákutcájából idegen marad mindez a számukra, mindaz, amit pedig az élet Ura éppen személyesen nekik készített és nekik akar ajándékozni.

Másrészt ennek az áthidalásnak köszönhetően a teológiai vagy a lelkipozó elmélet csak jól járhat, hiszen páratlan mértékben gazdagítja a tapasztalat sokféleségét feldolgozó lelkipozózt. Sőt a tapasztalat arra is képes, hogy az elméletet korrigálja! Az elmélet funkciója az, hogy az ember korábbi tet-

teit, magatartását megértse, annak szabályszerűségeit megfejtse, mert minden eseménynek, történésnek van egy sajátos belső logikája és ha ezt megismerjük és megértjük, hatásosabb lehet a segítségünk. A segítség célja az, hogy az érintett élete megváltozzék. A klinikai kiképzés során ún. empirikus támpontokat nyertek, nyernek a kiképzésen résztvevők, s így alakult ki a praxis-orientált pastorálpszichológia Pipernél, vagyis az olyan lelkipásztori teológia, amely teljes egészében az érintett páciens élethelyzetét veszi figyelembe.

A megértést közvetítő tapasztalat a megtörtént dolgok feletti csodálkozással kezdődik: vagyis amikor kitárulkozik előttünk egy életkrízis, konfliktusok sorozata, akkor eltölt bennünket az odafigyelés, a helyes odafigyelés során egy rácsodálkozás a másikra, amely előítéletektől — lehetőség szerint — mentes. Ugyanakkor ennek az elbeszélésnek az az előnye is megvan, hogy maga a beszélő átél valami nagyon fontosat, méghozzá kettőt: a.) a beszélgető partnere segítségével a saját tapasztalatait összefüggésbe hozhatja másokéval és így a saját életét nagyobb összefüggésbe integrálja; b.) elbeszélés közben eddig nem értett, nem látott összefüggések világosodnak meg számára, motívumok tárulnak fel és máris könnyebb kezelni az esetet, magának az elbeszélőnek is.

Piper nagyra értékeli a csoport nyújtotta közösség értelmét, tekintettel arra, hogy ez nagyon fontos területe, atmoszférája az önmegtapasztalásnak! A másik által vagy egy közösség által nyújtott tükör segítségével jobban megismerheti az ember önmagát, mintha csak magában, izolálódva töprengene ön maga sorsán. Különösen érdekes jelenségnek lehetünk ebben az esetben — önmagunkkal kapcsolatban is — megfigyelői, méghozzá a participáció és az individuáció polaritásai közötti feszültségnek. Az individuáció az a folyamat, amikor érvényesül az emberben az a törekvés, hogy megtalálja saját pályáját, irányát, útját, azaz önmagát és nem mások függvénye — pl. szülei stb. — akar lenni, hanem egyéniség akar lenni, ugyanakkor ott van az emberben a másik kívánság is (a participáció), azaz betagozódni valahová és nem egyedül lenni, magányosan és kiszolgáltatottan szemben a vaknak megélt sorssal, azaz tartozni valahová!

Látásom szerint ezt az egyháznak ma sokkal tudatosabban kellene felkínálnia a kallódó emberek számára, mert a mai ember még jobban vergődik ezek között a pólusok között, ti. egyrészt a saját lábára akar állni, emancipálódni akar, másrészt mégis szeretne valahová tartozni, s az egyház éppen a „Krisztus teste” fogalmának összefüggésében biztosíthatná

az egyén számára azt, hogy önmagát megőrizze közösségre találjon egy gyülekezetben és ebben a tekintetben is ébresztgetni kell a gyülekezetek felelősségét, hogy a gyülekezet nem vallásoskodó egyének laza és alkalomszerű halmaza, hanem az a szent hely, ahol igazán és teljesen lejátszódhatna az individuáció és a participáció folyamata. Itt az ember a teremtésben kapott adottságait kibontakoztathatja, azaz önmagává válhat, saját Istentől kapott egyéniségét hozhatja létre, ugyanakkor mégis közösségben érezheti magát, átélheti az elrejtettség érzését, a Valakiben való részesedést. Piper tételének a lényege, hogy csak az válik személyiséggé, egyéniséggé, akiben megvan ehhez a bátorság s megtalálja a csoport nyújtotta közösség szent atmoszféráját, ahol az a folyamat lejátszódhat.

Piper a hitet úgy definiálja, hogy az „életbátorság” (Mut zum Sein), amely természetesen nemcsak emlékeztet **P. Tillich** teológiai kifejezéseire, hanem valóban Tillich teológiai ontológiája hűződik meg a háttérben. Csak ehhez Piper még hozzá teszi, hogy a hit „abszolút bátorság”, illetve abszolút „merészség”, ám mindennek az éltető léte a dialógus, a beszélgetés, vagyis a hitnek szüksége van a kommunikációra! Éppen ezért nagyon fontos odafigyelnünk a beszélgetés vezetésének a technikájára, amelyre azonban majd más alkalommal és összefüggésben kell sort kerítenünk! „Az olyan fogalmak, mint: az **evangélium, bűn, megbocsátás, megigazulás, szabadság, stb.**, csak a kommunikáció keretében válnak érthetővé és elgondolhatóvá.” — írja. A kommunikáció készíti fel az embert az evangélium elfogadására és továbbadására és ennek a kommunikációnak a szabályait viszont figyelembe kell vennünk, amennyiben a célunk az — és mi is lehetne más? —, hogy az evangélium üzenete érthető és hatékony legyen.

Az inkarnáció gondolata az ő teológiai alapvetésének és fő tétele: „Isten Jézusban való emberré lételenek a komolysága magában foglalja az emberi kommunikációnak és feltételeinek a komolyságát is, amibe Isten is belebocsájtkozik”. Ebből fakad azután az evangélium továbbadásának egy, személyes és teljességre törekvő, non-verbális módszere, amit pl. Pál apostol gyakorolt példaértékűen, amikor az 1. Thessz 2,8-ban azt írja olvasóinak, „mivel így vonzódtunk hozzátok, készek voltunk nektek odaadni nemcsak az Isten evangéliumát, hanem a saját lelkünket is, mert annyira megszerettünk titeket” (tas eautön psychász — jelenti a lelket is, az életet is).

Piper szerint a beszélgetésnek a következő funkciói vannak: egyrészt a beszélgetés feladata bizonyos **információk átadása**, másrészt **perszonális vonatkozása** van, azaz személyes motivációkból táplálkozó felhívás, appellálás, vagy akár segélykérés, valamint a harmadik funkció az **egzisztenciális helyzet kifejezése**, megfogalmazása. Kommunikációs zavarok éppen ennek megfelelően úgy keletkezhetnek, hogy nincs elegendő információ, vagy nem kielégítő a megfogalmazási készség, amikor az illető nem képes kielégítő és találó módon megfogalmazni saját helyzetét. Aki nem beszél, azzal nem lehet beszélgetni, legfeljebb hozzá beszélni, de ez nem tekinthető kommunikációnak, ez csak egyoldalú és -irányú kapcsolat, amely nem teremt meg a szükséges atmoszférát, teret, amelyben megtörténhet mindaz, ami miatt a lelkigondozó fáradozik. Vagyis nem teremődik meg a „hit mint életbátorság” számára a szükséges „élettér”.

Ilyen jellegű zavarok a lelkigondozó miatt is keletkezhetnek, amit különféle vizsgálatok mutattak ki. A kérdés az, hogy miért kerülhet ilyen helyzetbe a lelkész (a lelkigondozó)? Magyarázata szerint azért, mert: 1.) fél az ún. ellenőrizhetetlen érzésektől, mind a partnere, mind saját esetében, vagyis hogy olyan érzések kerülnek itt napvilágra, amelyekkel nem akar és nem mer szembenézni; 2.) fél beismerni

az esetleges erőtlenségét, tehetetlenségét, tanácsatlanságát — különösen akkor áll fenn ez a veszély, ha korábban a pályaválasztást nagyon is a „segíteni akarás” határozta meg.

Éppen ezen a ponton ismer fel Piper bizonyos, de gyakorta előforduló torzulásokat, különösen is az igehirdetések vonatkozásában. Vannak prédikátorok, akiknél az evangélium továbbadása a törvényeskedés formáját, stílusát ölti magára és ez egy — nem is nagyon rejtett, csak esetleg nem tudatosított — kísérlet arra, hogy a másikat, az igehallgatót manipulatív úton befolyásolja az igehirdető, méghozzá saját biztonsága érdekében. A törvényt hirdető természetesen dirigálni akar, ezzel egyúttal a saját koncepciójának az igazolását is elérni véli, de az ilyen szerkezetű folyamatban a másik, a hallgató vagy beszélgető partner csak tárgygyá válik és az evangélium ideológiává, a törvény pedig morállá és az ige hirdetése helyett moralizálásra kerül sor. Ha a beszélgető partnerből csak tárgy lesz, akkor óhatatlanul le is lehet kezelni, pedig a helyes értelemben vett kezelés gyógyítást jelent. Ha pedig az evangéliumból ideológia lesz, akkor azt érzjük el, hogy besorolják a többi ideológia közé (talán ilyen és hasonló teológiai zsákutcák is hozzájárultak ahhoz, hogy a hajdani marxista kritika mindenáron ideológiát akart látni abban, aminek pedig evangéliumként kell hatnia.) Ha viszont a törvényből morál lesz, akkor az Istentől kapott rendből az ember fölé tornyosuló, élettelenül kötelező rendszer lesz és aki abból kiesik, annak pusztulás a sorsa, mert a morál jeles képviselői gondoskodnak róla.

Ezzel szemben pedig minden azon múlik, hogy a „hit merész” gesztusával a „másiknak felebarátjává legyünk”, úgy hogy az a másik Isten közelében megvizsgáldódik és önmagát átadja az elfogadás és a hordozás élményének köszönhetően. Tehát amikor Piper a vigasztalásról beszél, akkor mindig teljes egészében az embert veszi figyelembe. **A vigasztalás — teológiai értelemben — Isten községének a megtapasztalása a felebaráti kapcsolatban!** Aki vigaszt nyert, az részesült az evangéliumban adott kegyelemből.

Szerinte a vigasztalás igazi helye a csoport, még akkor is, ha minden egyes szenvedő embernek magának kell végigjárnia a szenvedés útját. Ám ezen az úton szükség van kíséretre, arra a személyre, aki vele (ki)tart. Igazi beszélgetés akkor jön létre, ha partnerek nem titkolják egymás előtt gyengeségeiket sem, azaz nem mutatják magukat erősebbeknek, jobbaknak, szentebbeknek, mint amilyenek valójában, nem játszanak a másikkal bűjőcskát, hanem hajlandók a másik előtt feltűnni úgy, amint vannak. Ez az autenticitás és a szerepjátszás feszültségének kérdése. Vagyis meri bevallani az ember, hogy időnként neki is vannak kételyei, kétségei, bizonytalanságai, stb. Az ilyen autentikus, őszinte atmoszférában alakulhat ki a bizalom légköre, amely azután lehetővé teszi a gondokkal, krízisekkel küzdő személy megnyílását. A mai emberek többsége nehezebben nyílik meg azok előtt, akikről azt gondolja, hogy azok — különösen hozzá viszonyítva — felsőbbrendű, szentebb emberek, hibátlanok és büntetlenek; ennek következtében élhetjük át gyakran az ilyen kijelentést a panaszkodó részéről; „ezt maga úgy sem értheti”, mert úgy gondolja, hogy az ő problémája a „szentek világában” idegen és éppen ezért érthetetlen. Általában csak azok fordulnak szívesen az ún. makulátlan, szent — színben feltűnő — lelkigondozóhoz, akik egy paternalista viszonyt szeretnének megélni, azaz olyan kapcsolatra vágyanak, hogy őket mindig minden körülmények között vezessék, azaz, mint gyermeket az apja, mindig mondják meg nekik, mit kell csinálniuk és amennyiben nem úgy si-

kerülnek a dolgok, ahogyan elvárták, már meg is van a bűnbak.

A lelkigondozónak sem kell eljátszania az erős, szent szerepét — mert nem is az! — de azért sem, mert Isten is merészelté igazán szentséges önmagát gyengének mutatni, különösen is Jézus keresztyén, de mert erőtelenséget is választani, hogy az Ő ereje erőtlenség által érjen célba (2Kor 12,9). Isten éppen azért lett emberré, hogy hozzánk, a mi szintünkre szálljon le, így hát szolgálóinak sem szabad felülről lefelé szóló, felsőbbrendű lényekké válniuk. Az egyetemes papság értelmében félelmetesen fontos ez éppen az ún. megtértek esetében, hiszen az egyik legsúlyosabb kísértés a felsőbbrendűségi tudat, a gőg, amikor megfélemlünk arról, hogy hitünk lényege éppen az alászállás azokhoz, akik még nem tudnak az üdvösség leendő magasságáról. Alászállás — a lelkigondozás egyik kulcsfogalma ez a számunkra!

Piper szerint tételbe így foglalható össze a lelkészszel kapcsolatos konkrét követelmény:

1.) Részvétől átítatott teljes odafigyelés segítségével **teljesen el kell fogadni a vigasztalásra szoruló embert**, és ez az elfogadás készíti elő a vigasztalás lehetőségét, valamint a kísértést is.

2.) **Elhárító mechanizmusok nélkül kell elviselni az erőtelenséget**, valamint hamis részvét vagy elszigetelt vigasztalás nélkül, ahogy az alcímben is olvasható, az **„idején mondott szó”-ra van nagy szükség.**

„Fázisokhoz igazodó lelkigondozásról” beszélünk

itt, mert ez az irányzat mindig a vigasztalásra szoruló ember lelki állapotát veszi figyelembe, vagyis azt a fázist, amiben éppen benne van, mint pl. a gyászolók esetében (4 fázis, vagy a rákos betegeknél 5 fázis).

Piper sokat foglalkozott a gyász, a halál, a meghalás kérdésével és ő is felhívja a figyelmet egy nagyon fontos és értékelendő jelenségre, amely a lelkipásztori gyakorlatunkban is gyakran előfordul, ti. a haladók nyelvzete, beszédje archaikussá váló képi nyelvzet, ugyanis helyzetük a „sejtés és a tudás” köztes állapotában speciális archaikus nyelvzetre váltanak át; saját helyzetükről, félelmeikről, reményeikről beszélnek még akkor is, amikor látszólag anyagi kérdésekkel foglalkoznak, amikor pénzről van szó, a háttérben azonban megszólal „az élet értékének” az érzése. **Utazási vagy nyaralási tervek a haladók esetében, szájában már a nagy utazásra utalnak és a reményt, az élet reményét fejezik ki.**

Itt utolsóként idézett tétele a következő: az evangélium hirdetése és a kommunikáció folyamatának törvényszerűségei nem választhatók el egymástól, vagyis **tanulnunk kell.** Meg kell tanulnunk kommunikálni; ennek két része van, az egyik az elméleti, amikor megismerkedünk a beszélgetés törvényszerűségeivel, a másik része az, hogy a már megismert dolgokat gyakoroljuk. Ez nagyon fontos program, az egyház, a gyülekezetek és tagjaik érdekében.

(Folytatás a 316. oldalról)

Mi hát a megoldás?

Mindent megvizsgálni, s ami jó és hasznos, azt megtartani, a lelkészi munkában fölhasználni, az 1Thessz 5,21 értelmében. A történeti, kritikai kutatás sok zsákutcája, tévedése, vagy téves következtetése ellenére valamelyest mindig előbbre vitte a tudományt. Ami rossznak bizonyult, azt más, újabb eredmény hamarosan félretolta. Aki a Szentlélek vezetése alatt, Istennel imádságos kapcsolatban végzi szolgálatát, annak nem kell biztosítékot keresnie, mert a „pólyába” kötött kisdobban mindig fel fogja fedezni az Urat (Luther). Az Írás emberi szövegében jelentkező Kijelentés — ha kéri és várja — mindig meg fogja találni szívéhez az utat. Az Ige termékenység-

géről Isten maga gondoskodik (És 55,10-11; Jer 1,12). Nem kell tehát senkitől sem féltennem az Ige hitelességét, mert azt nem a csodák, nem a régészeti ásatások, még csak nem is a történelem igazolja, hanem mindig a Szentlélek. A Szentlélek adja az ihletést a szólásban, de a hallgatásban, a meghallásban is.

Mert az egyedüli fundamentum, Akire hitemet, életemet építhetem: egyedül Jézus. Ő a középpont. S miként az anatómia segíti a diagnózist, a diagnózis a terápiát, akként segíti a jó exegézis a lélektani ismeretekkel együtt az igehirdető lelkészt, hogy ismeretével elkerülhesse a nyakatekert, a Bibliához nem illő magyarázatokat és tisztán hallhassa meg az írott Igén keresztül a Lélek kijelentését.

Tegez Lajos
a Református Egyház felelős szerkesztője

Hiszem az „ember” feltámadását

Egy „lélektagadó” olvasó hozzászólása
id. Harmati Béla cikkéhez

Engedtessek megjegyezni, hogy még id. Harmati Bélától sem illő és nem célravezető olyan jelzővel minősíteni embereket, amely számukra megalázó, másrészt pedig nem igaz. Ezek az emberek ugyanis nem tagadják a lélek létezését, azt azonban igen, hogy ez a lélek nem egy önálló valami az emberben, ami a halál pillanatában hirtelen elválik a testtől — eddigi házatól —, hogy ezután valahol, valamilyen módon tovább éljen. Hiszik viszont azt, hogy a lélek az „ember” alkotó része, amely csak addig létezik, amíg az „ember” létezik, vagyis a test, lélek, szellem egységéből való ember. Ebből adódóan tagadják azt, hogy a lélek halhatatlan. Azoknak, akik hisznek a lélek halhatatlanságában, Pál apostol azt mondja, hogy egyedül Istené a halhatatlanság, (1Tim 6,16). De a kárhozatról szóló bibliai tanítás is tarthatatlanná teszi azt, hogy halhatatlan lélekről beszéljünk, hiszen Jézus éppen azt mondja ki, hogy a gyehennában Isten „mind a lelket, mind a testet elveszítheti”. (Máté 10,28). Ha pedig ez így van, akkor egyáltalán nem halhatatlan ez a lélek.

A különbözőképpen gondolkodók közötti feszültséget a kérdésnek nem is ez a része jelenti, hogy a kárhozatban, vagyis a „második halálban” (Jel 20,6) mi lesz a lélekkel, hanem az, hogy az első halálban, amit sok helyen csak alvásnak nevez a Biblia (Jn 11,11) akkor mi történik vele?

A fent nevezett cikkben a bibliai idézetek egész sorát találhatjuk annak igazolására, hogy a lélek a halál és a feltámadás pillanataiban ki-be jár a testből ill. a testbe. „Lelke kiméne, mert meghala” (1Móz 35,18) „...és megtért a gyermekbe a lélek és megélede” (2Kir 17,22). Végül a Prédikátor könyvéből vett idézettel mintegy összegzését adja annak, amit bizonyítani szeretne. „És a por földé lesz, mint azelőtt volt, a lélek pedig megtér Istenhez, aki adta azt”. (Préd 12,9).

Ha csak ezeket a verseket ismerném a Bibliából a lélek halál utáni állapotára vonatkozóan, akkor valószínű, hogy én is a cikkíró mellé sorakoznék hittemmel. Egyéb ismereteim birtokában azonban ezt nem tehetem meg, mert „ami pedig nem hitből van, bűn az” (Róm 14,23).

Természetesen tudom, hogy az előbb idézett prédikátori szöveget még Melancthon is úgy értelmezte, hogy a halál pillanatában a testtől függetlenül is élni, gondolkodni, érezni és cselekedni képes lélek elhagyja a testet, és éli tovább azt a másfajta és más környezetben levő életet. Ezért mondhatta Luther koporsója mellett állva azt, amit id. Harmati Béla is idéz cikkében: „Őt immár boldognak mondhatjuk, hogy élvezi Istennek és az Ő Fiának, a mi Urunk Jézus Krisztusnak, a prófétáknak és az apostoloknak bizalmas és végtelenül kedves társaságát... maga is immáron kiszabadítottván a halandó test börtönéből... Istennek immár teljes elméjéből ad buzgó hálát”. Ha azonban ezt az igeértelmezést összehasonlítom a Prédikátor könyvének egy másik kijelentésével, akkor azt kell megállapítanom, hogy valahol valami baj van az előbbi értelmezésben, mert a Biblia ugyanis a következőket mondja:

„Mert az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit sem tudnak, és azoknak semmi jutalmuk sincs többé, mivelhogy emlékezetük elfelejtetett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedésük immár elveszett, és többé semmi részük sincs semmi dologban, amely a nap alatt történik... Valamit halatmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedjéd, mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a Seolban, ahová menendő vagy”. (Préd 9,7-8,12).

A Seolban, azaz a sírban, vagyis a halálban tehát megszűnik az embernek úgy az érző, mint a gondolkodó és cselekvő képessége is. Ha pedig ez így van, akkor Lutheról sem mondhatta volna Melancthon a fentieket. — Természetesen szeretném hangsúlyozni, hogy én mélységes

tisztelettel emlékezem úgy Lutherre, mint Melancthonra, hiszen rendkívüli eszközök voltak ők Isten kezében arra, hogy az Istentől kapott világosságban felismert igazságot bátran hirdessék még akkor is, ha az életük odaáldozásába kerül az. Csakhogy a Biblia szerint „Az igazak ösvénye olyan mint a hajnal világossága, amely minél tovább halad, annál fényesebb lesz, a teljes délig” Péld 4,18). Számomra ez azt jelenti, hogy amit Luther és Melancthon még nem értett meg, azokban a kérdésekben nem kell nekünk is sötétben maradni.

A Prédikátor könyvében azonban találunk még egy nagyon fontos kinyilatkoztatást, amely segítségünkre van abban, hogy a 9. és a 12. fejezetből vett idézetek közötti látszólagos feszültséget feloldja.

„Az emberek fiainak vége hasonló az oktanak végéhez, és egyenlő végük van azoknak. Amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is, és ugyanazon egy lélek van mindenkiben; és az embernek nagyobb méltósága nincs az oktanak állatoknál, mert minden hiábavalóság. Mindenik ugyanazon egy helyre megy; mindenik porból való, és mindenik porrá lesz. Vajon kicsoda vette eszébe az ember lelkét, hogy felmegy-e, és az oktanak állat lelkét, hogy a föld alá megy-e?” (Préd 3,19-21).

Ha a Prédikátor könyvéből vett idézeteket összevetjük egymással, akkor teljesen egyértelmű, hogy nem egy dologról beszél az egyik, illetve a másik helyen, bár mindkét esetben a halál utáni állapotról szól. Világossá teszi azonban azt, hogy az a lélek, ami a halál után Istenhez visszatér nem más, mint az élet lehellete, vagyis az isteni hatalom megnyilatkozása bennem, — de amely az állapotban is ugyanúgy ott van. Ezért mondja, hogy „ugyanazon egy lélek van mindegyikben”. Csakhogy ez a lélek nem én vagyok, ehhez a lélekhez a személyiségemnek semmi köze, ez csupán az Isten életető lehellete, ami a halál pillanatában megszűnik bennem.

Van azonban egy olyan lélek is, amely Isten által az ember részeként lett teremtve, amely hozzám tartozik, amely által „én, az ember” Istennel közösséget tudok teremteni, amivel érzem és felfogom az Istennek felém irányuló szeretetét. Ez a lélek azonban velem együtt hal meg, illetve alszik el akkor, amikor az élet lehelletét visszaveszi tőlem Isten. Ezért a halál alvásában az embernek sem testi, sem lelki, sem szellemi tevékenysége nem funkcionál, mert megszűnt létezni. Ezt mondja el a Prédikátor könyve a 9. fejezetben.

„Óriási hiányosság, ha lelkészek és teol. tanárok nem tudnak hinni Isten láthatatlan világában. A lélektagadás mögött ez a fájdalmas hiányosság húzódik meg”, mondja id. Harmati Béla a fent idézett cikkében. Számunkra azonban az „Isten láthatatlan világá”-ban való hit és a lélek halhatatlanságában való hit két külön dolog. Mi igenis hiszünk Isten láthatatlan világában, de ez alatt nem a meghalt emberek továbbélő lelkeinek világát értjük, hanem azt, hogy Isten az emberen kívül az anyagokhoz hasonlóan még más lényeket is teremtett, akik az univerzum különböző pontjain Isten teremtményeiként léteznek.

Amikor pedig Jézus arról beszél, hogy „Aki hisz énbenem, ha meghal is él. És aki csak él, és hisz énbenem, soha meg nem hal”, (Jn 11,25-26), akkor Jézus nem mást mond el, mint azt, hogy az első halál csak egy alvás, amiből van feltámadás, ezért azt nem lehet a szó teljes értelmében halálnak nevezni. Aki Őbenne hisz, az soha meg nem hal, még ha elalszik is. Ez a körülmény azonban csak az Isten nézőpontjából alvás, a mi számunkra viszont olyan mint a halál, mert a lényem minden élettani működése megszűnik bennem. (lásd: Préd 9,7-8,12).

Mindezek hátterén kissé megmosolyogtatott id. Harmati Bélának az a megjegyzése, hogy az utóbbi ötven év ateista, materialista befolyása eredményezte azt, hogy ma 10 evangélikus lelkész közül 8 nem hisz a „léleknek a halál utáni folytatásgal létezésében”. De mi van akkor, ha nem ilyen irányú befolyásról van szó, hanem egy felülről származó befolyásról, amelynek hatása alatt ezek a lelkészek sokkal jobban figyelnek a kinyilatkoztatás

összhangjára. Az ilyen befolyás alatt lévő lelkészek ugyanis fontosabbnak és szentebbnek tartják az Isten kinyilatkoztatott szavát, mint azt, hogy mi is milyen volt az atyák hite és tanítása.

Ez a helyzet azonban ne csináljon ellenséget a testvérből, hiszen ez nem Istentől lenne. Sokkal inkább induljon párbeszéd a szeretet légkörében, ahol nem a püspöki Konferencia az Egyház tekintélyéből vett hatalommal mond ki döntéseket, hanem ahol az Istent szerető emberek imádságos lélekkel keresik az Isten világgosságában azt, amit Ő, a mi Urunk megmutat.

Kívánom, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyházban adjon az Úr ma is minél több Luthert és Melanchton, akiknek legszentebb feladata és célja nem más, mint hűséges szolgájának lenni az Ő országa építésében. Számomra mindig vezérfonal volt Luthernak azok a mondatai, amelyeket a wormszi országgyűlés előtt mondott, és kívánom, hogy legyen ez minden evangélikus lelkész vezérfonala is.

„Ezért hacsak a Szentírásból vett bizonyítékokkal, vagy a legvilágosabb érvekkel, és az általam idézett szakaszok alkalmazásával meg nem győznek, és ha csak így fel nem szabadítják Isten szavának elkötelezett lelkiismeretemet, nem tudom és nem is akarom visszavonni tanaimat, mert a keresztyén ember számára veszélyes dolog a lelkiismeretével ellentétesen szólni. Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen, Ámen.”

Háló Sándor

Elavult hittankönyv

Tisztelt Olvasók!

Az Evangélikus Életben (57. évf. 37. szám, szept. 17.) megjelent hirdetés, miszerint az Amit minden evangélikusnak tudnia kell c. könyv megjelent, árusítják — arra késztet, hogy leközöljem azt a levelet, amit Brebovszky Gyulához 1989-ben írtam, mellékletben megküldtem Keveházi László esperesnek, mivel a Pesti Egyházmegye támogatta e kiadást. A könyv ilyen formában történő kiadását (amiért az impresszum szerint Brebovszky Gyula felel) n. Benkóczy Dániel és n. dr. Keken András elleni, őket sértő cselekedetnek tekintem. Három év telt el azóta — a könyvet most év elején diákjaink kezébe adják. Sem evangélikus lelkészként, sem ökumenikus nyitottságú teológusként, sem a mai statisztikai adatokat igénylő olvasóként evangélikus kiadványként elfogadni nem tudom és őszintén csodálkozom, hogy egyházunk nagypéldányszámú lapjában ezt a szerencsétlen kiadású könyvet propagálják. Mostani írásomat nem a szeretet hiánya, de a felelősség kényszere íratta. Amit a tartalomról írtam, még kiegészíteni is tudom mai, más felekezeti hittankönyvek ismeretében.

Hafenschér Károly
a Lp. szerkesztője

Kedves Gyuszi!

Szíves elnézésedet kérem, hogy két leveledre csak táviratokkal válaszoltam eddig. Túlszűfolt a programom, talán többet vállaltam az elmúlt őszön, mint szabad lett volna.

Először is biztosítalak arról, hogy mind Téged, mind Tiedet becsüllek, szeretlek. Amit hősieken akár az Őrségben, akár Csorváson végeztetek szolgálatotokban, azért nem lehet elég hálás egyházunk népe. Két lelkész neveltetek, mindkettőt még teológus korukban tanítottam. Évát külön is nagy értéknek tartom, a Lelkipásztor szerkesztésében munkatársamnak tekintem, s a jövő szolgálatára is nagy reménységgel nézek. Ilonkát missziói iskolás kora óta becsülöm, háború utáni meghurcoltatásának részleteit nem ismerem, de el tudom képzelni, mit kellett átélnie. Papnéként, Édesanyaként, Nagyanyaként is tiszteltem. Neked külön is köszönöm, hogy összehívtad csonka, háborús évfolyamunkat és oly kedves estét szerveztél mindannyiunknak. Hadd említsem még azt is meg,

hogy Péter sógorom is mindig nagy szeretettel és tisztelettel beszélt Rólatok. Még arra is emlékszem, hogy gyermekeitek ordinálásán, amikor szót kaptam a teljes nyílvanosság előtt, a női lelkészek egyenjogúságáról is beszéltem s ez talán sok Éva után végzett lelkész nőnek is segített ebben az ügyben, ha a jelenlevő Püspök nem is volt túlságosan lelkes. Ennyit személyi kapcsolatainkról.

A könyv, amit kiadtál, valóban több kérdőjelet támasztott bennem. Ezért kértem, beszéljünk egyszer erről, ha lehet Keveházi esperes úr jelenlétében, esetleg mások előtt is. Becsülöm a munkát, amit belefektettetek. Ismerem a hittankönyv-ínséget, azt a vákuum-szituációt, ami beszív bármilyen kiadványt, csak legyen valami. Egyházunk lemaradása, tempóvesztése más egyházakhoz viszonyítva (ref., rk., szabad egyházak — de még szekuláris kiadványok is!) igen szomorú jelenség és tulajdonképpen kiszámíthatatlan következményekkel jár. Nagyra értékelem a Pilisi Ev. Egyházközség anyagi áldozatvállalását és mindazt az áldozatot, amit ezért a könyvért hoztatok. Mégis az a meggyőződés, hogy ennek a könyvnek így nem szabadott volna megjelenni. Így kalózkiváltvány jellegű — ezt ma újságírók és kiadók használják olyan kiadványokra, amik jószándékból ugyan, de elietve jelennek meg, esetleg rossz fordításban, esetleg az eredeti kiadó tudta nélkül stb.

Néhány mondatot hadd írjak a háttérhez, hogy jobban értsd véleményemet: Tudom, hogy a negyvenes évek elején e könyv őse egész egyházunkban, különösen a szórványban élők között milyen sokat jelentett. A „kis piros” — ahogyan az akkori Üzenet szerkesztője, Friedrich Lajos nevezte. — Tudnod kell, hogy 1950/51-ben Kecskeméten voltam káplán, Friedrich Lajos atyai jóbarátom lett, nemcsak főnököm. Tudom Tőle, hogy ezért a könyvért a kmti „kékítőben” külön is megverték 1947-49 között. „Fasiszta, antiszemita, antibolsevista” kiadványnak nevezték Friedrich Lajos szerint. — A könyv értékeit becsülve, 1957-ben Keken András és Friedrich Lajos kezdeményezésére átdolgoztam, Keken András írt hozzá előszót, s a Sajtóosztály adta ki. Felelős kiadó Botta István volt. Evangélikus Gyermekjog Könyve címen jelent meg, zsebbe való, keménykötésű könyvecskéként. Keken András így határozta meg: Lehet hittankönyv, olvasmánykönyv, konfirmációi Káté, de olvashatják és tanulhatják a szülők is, mert segítséget nyújt nekik gyermekeik keresztyén nevelésében — Benkóczy Dániel akkor már nem élt. Az „Amit minden evangélikusnak tudni kell” című könyv tehát többé nem létezett — de volt egy legális kiadvány, ami Káldy Zoltán püspöksége alatt még két(?) kiadást ért meg. Könyvetek címe megteveszthető, legalább egy t-ét a nevek elé, vagy néhai jelzőt kellett volna odatenni. A könyv különben sem facsimile kiadás. A sorrend is, az anyag is így nem B—K összeállítás. A szerzők örökösei kérdését most ne firtassuk. Az illusztrációk készítőjét éppennyi meg kellett volna nevezni, mint az egykori ceglédi Garab nyomdát. A könyvkiadás bonyolult ügy és bizonyos szabályokhoz kötött még ma is, amikor magánkiadványok lehetőségei.

Valamit a tartalomról: Nem szabad rohanó korunkban, amikor olyan akceleráció van, hogy a múlt havi statisztikai adatok sem érvényesek, 50 éves adatokat közölni (1939!)

Nem szabad az ökumenikus klíma ellen úgy véteni, ahogyan ez a könyv (69 kk). Mit szólnak az orthodoxok ahhoz, hogy egyszerűen görögkeleti keresztyénségnek nevezik őket (a 13 autokefál egyház egyike csak a görög) — Berki Feriz hogyan szisszen fel ilyen mondatot olvasva: szereti a fényes szertartásokat és a szentképeket, vagy ikonokat a tudatlan nép imádnia is szokott?

Mit szólnak a II. vatikáni zsinat után a római katolikusok a szájhagyományról írottakhoz, vagy az üdvösség útjáról írottakhoz, vagy jelen időben ilyen fogalmazáshoz: „Segíthet ebben a pápa az embereknek, aki a szentek felesleges jócselekedeteivel rendelkezik és ezeket pénzért (pl. búcsúlevelek árulása) vagy bizonyos szertartások betartásáért vagy búcsújárásokért odaadhatja az embereknek?” Ezt már a Tridentinum után anakronizmusnak lehetett tekinteni, nem ma. — Mit szól Kocsis Elemér, Tóth Károly, stb. református atyánkfia az ilyen mondathoz: A református keresztyénség elhomályosítja Krisztus személyét és művét stb, stb?

(Folytatás a 350. oldalon)

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI 19. VASÁRNAP Máté 12,9-14

Szombatnapi gyógyítás és gyilkosság

Jézus segíteni, gyógyítani, életet ajándékozni akar, a farizeusok pedig pusztítani, ölni, gyilkolni. A történetnek ez az ellentét a csattanója. Jézus gyógyít, a farizeusok pedig elhatározzák, hogy megölik őt. S mindez szombatnapon történt. Jézus gyógyítani — a farizeusok ölni akarnak szombatnapon. Jézus megszegezi a törvényt, hiszen szombaton segít a betegnek. A farizeusi törvényt-magyarázat csak akkor engedélyezte szombaton a gyógyítást, ha közvetlen életveszély fenyegetett. A legszigorúbb iskola még azt is megtiltotta, hogy a „betegeket vigasztalja” valaki ezen a napon. Az elsorvadt kéz nem életveszélyes. Jézus jót tesz és ezzel megszegezi a szombati nyugalom törvényét. A beteg még várhatott volna egy napig.

A farizeusok kimennek és tanácskoznak, elhatározzák, hogy végeznek Jézussal. Ez a megbeszélés, döntéshozás az ő szemükben nem jelenti a szombat megszegését. Nem gondolnak arra, hogy gyilkos tervükkel megszenteljenék az ünnepet. A szándék, a gyűlölet azonos magával a gyilkossággal (Mt 5,21-22). Szombaton ölni nem bűn, de szombaton segíteni egy szegény betegnek az már bűn.

Szabbattörvény — farizeusok — gyógyítási csoda. Ha ezek magyarázatában merülünk el az igehirdetésben, nem fogunk eljutni a mai emberhez. Próbáljuk meg megkeresni azokat a súlypontokat, amelyek alapján Isten ma is érvényes örök üzenetét meghirdethetjük. A történetnek három csúcspontja van: 1. a szombat (vasárnap), 2. a kéz, 3. Jézus személye.

1. A SZOMBAT

Jézus ellenfelei nyilván a szombattal kapcsolatos előírásokra hivatkoznak (v.ö. 2Móz 31,12-17). De elfelejtik, hogy Isten az, aki ott megszólal. Ezért az értelmesebből értelmetlen lesz, a jótettből vádpont. Elfelejtik, hogy szabbat nem egyszerűen munkatiltalom, nem csupán valami negatívum, nem azt jelenti, hogy ezt vagy azt nem szabad megtenni. Isten szabbatja pozitív tartalmat hordoz, nem semmittevés, hanem művének átélése. „Örült Isten az ő teremtésének” (Zsolt 104,31). A szombat az a nap, amelyre ez áll: És látta Isten, hogy minden, amit teremtett, íme igen jó. Ezért nemhogy szabad, hanem kell is szombaton segíteni, jót tenni. Ezért a szombat Úra nem tűri, hogy az Isten képmására teremtett ember, aki ott áll előtte kínjával és gyógyulásvágyával, ne kapjon azonnal segítséget. Ez a Jézus, aki kezdetől fogva az Atyánál volt, aki részt vett a teremtés művében, az Úr kedves esztendejét hozza, vele megkezdődik az üdvösség ideje, a mindenség helyreállítása. Ennek a jele a gyógyítás.

A szombat nemcsak pihenőnap, hanem a jótettek és az öröm napja is. Ünnepi étkezés, törvénytannmányozás és jócselekedetek teszik ünnepé és az öröm napjává. A rászoruló vándoroknak ételt kell készíteniben tartani. A szombat az a nap, amelyen mindenkinek éreznie kell: Jó az Isten, jósága kivétel nélkül mindenkire kiárad. Nemcsak a fiakra és leányokra, hanem a szolgálkára, a kapuban álló idegenekre, az egyébként jogokkal nem rendelkező kívülállókra is. Sőt még a ló, az ökör, a szamár, amely 6 napig segíti az embert munkájában, még az is érezze meg, hogy szombat van: Jó az Isten. Ez a nap az Ő jóságának, szeretetének ajándéka, ezen a napon áldása, túláradó kegyelme akarja betölteni a világot. Isten megpihent a hetedik napon, de az ő jóságában nincs szünet, Izrael őrizője nem alszik és nem szunnyad el. Az jár el a szabbat értelmében, aki jót tesz a szenvedő emberekkel, aki irgalmat gyakorol.

„Hétfőnként semmit se lehet kezdeni a gyerekekkel”

— panaszkodnak a tanárok az iskolában. Ezen a napon képtelenek a diákok koncentrálni, figyelni, tele vannak felgyülemlett agresszióval, mozgásigénnyel. Sokaknak a 10–15 órás TV-nézést kell „kiheverniük”, másoknak a hétvégi-házban töltött napok fáradalmait.

A vasárnap Isten jóságának a jele, szeretetének ajándéka. Mire kapjuk és mire használjuk ezt a napot?

Egy zsidó közmondás szerint nem Izrael tartotta meg a szombatot, hanem a szombat tartotta meg Izraelt. Ajándéka adja Isten a vasárnapot, hogy megtartsan rajta keresztül. Amikor egy hét küzdelmei után megpihenhetünk, nyugalomhoz juthatunk, az örökkévalóság előízét akarja Isten nekünk ajándékozni. Azt akarja, hogy már most megizeljük valamit abból, amit az egész teremtettségnek ígért. Ennek a világnak a halálos hajszájába az Úr napja a megváltás reményességét, a teljesség várását tartja ébren. A vasárnap az új világot, Isten világát kell, hogy tükrözze. Minden vasárnap húsvét, Jézusnak a bűn, sátán, halál fölötti győzelmét hirdeti. Már most emlékeztet arra, hogy eljön a nap, amikor a mindenség helyreáll és minden tökéletességre jut. Isten nagy nyugalomának a napja, az üdvösség ideje.

Ha így ünnepeljük a vasárnapot, új öröm, új békeség, új erő költözik hétköznapijainkba. Gazdagabb, boldogabb, tartalmasabb az az élet, melynek középpontjában a megszentelt ünnepnap áll. (Nemcsak „megtartott”, hanem megszentelt ünnepnap. Hiszen megtartani mindenki megtartja a vasárnapot, kialussza, vagy éppen ellenkezőleg agyondolgozza magát ezen a napon.) A megszentelt ünnepnap az örömmek és az örömszerzésnek a napja. Az a nap, amelyen szegénynek és gazdagnak, kicsinek és nagyoknak, embernek és állatnak, az egész teremtettségnek éreznie kell: jó az Isten!

2. A KÉZ

Lukács evangélista írja le azt, hogy az ember jobb keze volt elsorvadva. A kérdés tehát az: szabad-e szombaton gyógyítani, életet menteni? Hiszen a beteg ember nyilván élni akar, egészségesen élni, nemcsak tengődni. Arra vágyik, hogy öröme teljen az életben. Lehetősége-e ez annak a számára, akinek jobb keze elsorvadt, nem tud dolgozni, csak alamizsnából él?

A kéznek, különösen a jobb kéznek fontos szerepe van a Bibliában. Gondoljunk a kézrátételre a gyógyításokkal vagy az áldással összefüggésben, vagy a kéznyújtásra, amely a segítségadást jelenti, vagy akár Isten büntetésére, mely Mirjámot érte, amikor jobb keze bélpoklos lett. A 137. Zsoltárban ezt olvassuk: Ha elfelejtekem rólad Jeruzsálem, száradjon el a jobb kezem. Jézus pedig így figyelmeztet: Ha megbotránkoztat téged jobb kezed, vágd le azt. A kéznek, mindenek előtt a jobb kéznek olyan titkai is vannak, melyeket nem tudunk maradéktalanul megmagyarázni. Gondoljunk például arra a többszöri ünnepélyes kijelentésre, hogy Jézus „az Atya jobbján fog ülni”. A kéz meggyógyításának szimbólikus jelentése is van. Nagy fájdalom a kéznek, mint munkaeszköznek az elvesztése, az a szenvedés, amikor a dolgozó ember keze nyomorék koldus kézzé válik. Óriási különbség van az elsorvadt, élettelen, halott kéz és az eleven, simogató, segítő, gyógyító, áldozatot hozó, imádságra kulcsoló kéz között.

Amikor a nyáron hazahoztam kisfiamat a kórházból a műtét után és az első estén imádkoztunk, begipszelt, törött kezéhez odatette a másikat és örömmel mutatta: „Nézd, édesanya, azért össze tudom kulcsolni!”

Elszáradt, sorvadt kezünket Jézus meggyógyítja, hogy az simogasson, gyógyítson, imádságra kulcsolódjon. Milyen szívesen meggyógyítaná nemcsak a száradt kezét, hanem a szívét. Mert nemcsak a kézeztől van szó, hanem a szívről. Annak kellene meggyógyulnia, egészségesen dobognia. Gondoljunk a süllyedő Péterre, aki ki-nyújtotta kezét, hogy megmeneküljön.

3. JÉZUS SZEMÉLYE

Jézus tudja, hogy a szabbattörvény megszegéséért halálbüntetés jár, de azt is tudja, hogy a JÓT meg kell tenni, mégpedig azonnal, bármi lesz is a következménye. Ez a kompromisszum, megalkuvás nélküli bátorság arra tanít: nincs olyan helyzet, amikor megadhatjuk ma-

gunkat a gonosz előtt. Egyetlen feladatot tenni a jót félelem nélkül, felülről kapott, isteni erővel szembeállni a gonosszal.

Jézus meg meghalni, várja őt a gólgotai kereszt. Meg kell halnia, mert nemcsak a kezünkkel van baj, hanem a szívünkkel is, az egész emberrel. Azért, hogy meggyógyítson, nekünk életet ajándékozzon, vállalja a halált.

Ha ez az ige eljut a szívünkig, akkor imádsággal válaszolunk rá: Urunk, gyógyítsd meg száradt, sorvadtt kezünket, hogy kinyújthassuk feléd. Gyógyítsd meg megkeményedet, halott szívünket, hogy megnyíljon ígéd előtt. Ámen.

Ferenczy Erzsébet

REFORMÁCIÓ UNNEPE

Lukács 12,1-10

Az alapige olvasója-hallgatója azonnal jellegzetes tanulási folyamatban találja magát. Jézus először csak a tanítványokhoz, tehát a konkrét, átlátható, megszámlálható gyülekezethez szól (1. v.), a szavaknak először őket kell átformálniuk, de szavai végül eljutnak a sokaságig (13. v.). A találkozás konkrét, történelmi, de az igény univerzális. Így közelített és közelít az Úr a reformáció egyházához.

Fontos exegetikai kérdéseket átugorva, most egyedül az ünnep összefüggésében igyekszem megérteni az ígét: mit üzen a reformáció Ura a reformáció egyházának? Kézénfekvő a hármasság tagolás. A reformáció egyháza legyen:

1. istenfélő, ezért átlátszó s átlátszóságában a szabadságot tanuló (1b-5);
2. a gondviselő Istenben bízó (6-7),
3. és a Szentlélek munkáját váró, kereső, vizsgáló (8-10) gyülekezet.

1. A gyülekezet mindennapi életét talán leginkább az határozza meg, hogy mennyire tartja szem előtt azt, hogy hová tart. Az „omega-pont”, ami felé tart a világ és benne a gyülekezet, az Úr napja, Jézus Krisztus második eljövételének napja, amikor minden rejtett dolog lelepleződik és minden titok kitudódik. Ennek biztos volta már most értelmetlenné tesz minden rejtőzködést, képmutatást, taktikát, melyeket emberektől való féltelmeink vagy éppen saját erőszakos törekvéseink motiválnak. Egyedül az Úrtól kell tartanunk, hiszen másnak (és magunknak!) nincs igazi hatalma felettünk: az istenfélelembe gyökerezetten kездhetjük tanulni az emberek közötti szabadságot („A bölcsesség kezdete...”). „Az ember, aki ismerte az arcait” — írta Kemény Katalin Hamvas Béláról; hogy igaza van-e, el nem dönthetjük, de a saját álarcainkat sorra megismerhetjük és levethetjük, ha elővételezzük az Úr napjának felszabadító világosságát. Ha vannak mondataink, melyeket négy szemközt elmondunk, de nagyobb körben nem vállalunk, ha létezik olyan egyházi-gyülekezeti vagy bármilyen érdek, melynek védelmében elrejtjük igazi arcunkat, addig lehetünk jó taktikusok, de távol vagyunk attól a transzparens létől, melyre az Úr —, hogy az ő fényét magán átengedje — gyülekezetet hívott el ebben a világban. Az istenfélelem, az átlátszóság és a szabadság összefüggése tehát ígénk első nagy üzenete.

2. A gondviselőről való vélekedésünk hitünk egyik nagy próbája. Nem tudjuk elképzelni, sőt utólag is ritkán tudjuk követni Isten beavatkozó gondoskodásának mikéntjét, s hajlamosak vagyunk — zavarunkat leplező — racionalizálni azt. Ilyen kísérlet például az ismert gondolat arról, hogy nincs Krisztusnak más keze, lába, szája, csak a tiéd — mintha csak a tudatos Istenhez tartozókon keresztül érinthetné az Úr egyházát és tarthatná meg a világot. A reformáció egyetemes és hazai története gazdag tárháza azon illusztrációknak, melyek megmutatják, hogy az úgy nem a bármilyen jószándékú, kompetens és felelős emberé, hanem a cselekvésében tőle is szabad Istené, aki, bármilyen felfoghatatlan, a verebokről sem feledkezik el. Reméljük, erre a titokra is fény derül majd az utolsó napon.

A reformáció egyházát óva inti Ura attól, hogy „káromolja”, semmibe vegye, félremagyarázza vagy elhallgassa a Szentlélek munkáját, hiszen ő is a Lélek erejéből él, és testvérei mind, akiket a Lélek éleszt. A reformáció egyháza — ahogyan ezt a kifejezést kezdetől használom — nem azonos a történelmi protestantizmussal, egyszerre több is, és — sajnos — kevesebb is annál. A reformáció egyháza nem egy adott és zárt történelmi

képződmény, mely október 31-én emlékeit ápolja, és erejét különállásából, vélt külön küldetéséből meríti, hanem a mindenkori Lélek által érintett egyház, a történelmi protestantizmus keretein belül és azon kívül egyaránt. Természetes, hogy minket, evangélikusokat, a többi protestáns felekezettel együtt különösen meleg érzelmek fűznek ehhez a naphoz, és az elfogultságot félre téve is bizonyos, hogy akkor és Luther tetteivel a kétezres éves egyház egyik legjelentősebb reformációja kezdődött el, de a történelmi ténynél, annak utóéleténél és különféle fogadtatásainál fontosabb, amit a Szentlélek tett ott és tesz másutt és azóta is, s a reformációhoz való hűség követelményét az ehhez a Lélekhez kötő hűség tölti be. A Lélek mai munkáját váró-kereső-vizsgáló gyülekezet képes igent is és nemet is mondani: igent akkor, ha örülni lehet a Lélek régi felekezeti-kegyességi vagy akár új önvédelem-szülte korlátokon túl végzett munkájának, ha fel lehet ismerni a másban is az azonosat, s nemet akkor, ha a Lelket idéző hangzavarról kihallatszik a Hítető jól ismert, gúnyos nevéte. S természetesen: a reformáció egyháza maga sem mond le a Lélektől inspirált vallástétel lehetőségéről, sem e világ császáraival, sem a maga fájdalmasan kisszerű önzésével szemben.

Történetileg mi vagyunk a reformáció, annak minden kincse, s köztük az első wittenbergi tétel örökösei: „... hogy a keresztyén ember egész élete megtérés legyen”. Eljűk, hogy rajtunk keresztyén is eljuthasson minél többekhez ez a kincs — s minél többen várakozhasanak tisztító örömmel az Úr napjára.

Csepregi András

HALOTTAK NAPJA KÖZELÉBEN

Lukács 7,11-17

A naini ifjú feltámasztása

Úgy érzem, hogy ennek az igének különös aktualitása van gyülekezetünkben. Elsősorban azért, mivel olyan hívek járnak többségben templomba, akik szabadidejüket leggyakrabban a temetőben töltik. Vagyis az idősebb nemzedék, amely szívében forgatja a gondolatot, hogy egyszer, előbb, vagy utóbb álomra kell hajtania fejét. Ez a korosztály az, amelyre áll, hogy „érett gyümölcs”, és a természet rendje szerint az érett gyümölcs lehull a fájáról. Ezt mi is természetesnek tartjuk. Mint ahogy azt is, hogy nemzedékünk tagjai Isten gyakran szólítja temetőbe, hiszen azokat a kortársakat kell búcsúztatnunk, akikkel együtt játszottunk, éltünk, vagy civódtunk. Ők is érett gyümölcsök voltak.

Ebben a történetben viszont, amelyet felolvastam, és amelyet úgy fejlépez a Szentírás, hogy „a naini ifjú feltámasztása”, egy ifjúval van dolgunk. A történetben mintha megfordult volna a természet rendje. Nem az özvegy édesanyát kísérik a temetőbe, hanem fiát, gyermekét, aki fiatal. Így az eset már meghökkenítő. Az csak természetes, hogy fellázad az ember, ha a halál az ölelő karok közül egy gyermeket ragad ki. Bizonyos vagyok abban, hogy ez a bibliai özvegyasszony is odaadta volna életét gyermekéért. De legalább a felét! Bizonyos vagyok abban is, hogy amikor haldokolni látta őt, kezét tördelve könyörgött: „Uram, az én életemet vedd el, ne a gyermekemét!” Ez lenne a természet rendje.

Am a halál nem válogatós. Fialatokat és öregeket, gyermekeket és felnőtteket, kicsiket és nagyokat, szegényeket és gazdagokat egyaránt rabol el és semmisít meg. Ezt az élet tapasztalata mondatja velünk. Így tehát a gyermekek ugyanúgy ki vannak téve „halálos” veszedelemnek, mint mi, öregek.

Mármost az is tapasztalati valóság, hogy a halál, amely igényt tart minden emberre, bizonyos végrehajtó hatalomként jelentkezik. Sok közhely kereng ezzel kapcsolatban, de valamennyi mélyén az a gondolat húzódik meg, hogy a halál a legerősebb tényező az emberiség történetében. Sőt a halál olyan segítségapatokkal rendelkezik, amilyenekkel semmiféle más intézmény. A segédcsapatok közé tartoznak a betegségek. Bár mi valljuk, hogy a betegségekkel szemben megvannak az eszközök, fegyverzetünk. Vannak orvosok, gyógyszerek. Am az is feltűnő, hogy alig győzünk le egy-egy betegséget, ezer másik támad. Alattomosan, kiszámíthatatlanul, a halál szolgálatában. Úgy szoktuk elbocsátani szeretteinket, hogy „vigyázz magadra!” Köz hely ez is, bár benne remeg, hogy ne csak külső veszélyektől óvd ma-

gad, de a lopakodva közelítő betegségtől is, amelyek ősi tapasztalat alapján fertőzés útján terjednek. Ezért szokott az első kérdésünk lenni: kitől, mitől kaphatta meg az illető ezt, vagy azt a kórt.

De nemcsak a betegségek tartoznak a halál segédcsapatába, hanem sok minden más. Katasztrófák, háborúk, balesetek, szerencsétlenségek, éhezések, szomjúságok, és sorolhatnánk a végtelenségig, mi minden, amelyek ott nyüzsögnek a halál környékén, várva utasítására. Mint ha azt mondanánk, hogy ezeket az előőrseket küldi maga előtt, és végül megérkezik ő maga is, hogy a halál oszlopát csapást ránk mérje. Ha a halál előőrsei, segédcsapatai megjelennek, rögvést nagy lesz a riadalom, a kapkodás. Megérezzük, hogy a legnagyobb ellenség leselkedik ránk, ő állított csapdát, ő igyekszik lábunkról ledönteni. Vég-sorban a halál az, amely csápjait kibocsátotta, s kérdésünk ősidőktől kezdve, meddig tudunk ellenállni, és képesek leszünk-e győzedelmeskedni felette. Ezek félelmetes kérdések.

Nekünk, időseknek is hasonló kérdéseink vannak. Pedig mi érzékeljük jövőtelét. Úgy szoktuk kifejezni, hogy „harangoztak már számunkra”. Hányszor halljuk, hogy egyszer, kétszer harangoztak már, a harmadik pedig beharangozás lesz. Én viszont azt mondom, a halál minden esetben váratlanul, harangozás nélkül jön. Még ha számított is rá. Ahogy az Írás mondja, tolvaj módjára, titokban. Csupán egy halványka remény pislákol bennünk: talán elkerüli a mi házunkat, szereteteinket.

Ezt a naini házat nem kerülte el. S most e történet alapján azt kell vizsgálnunk, vajjon van-e valaki, aki a halállal fel tudja tudja venni a küzdelmet. Tönkre tudja-e tenni, meg tud-e birkózni vele, ha már mi esendő emberek képtelenek vagyunk erre. Három hasonló történetet találunk az evangéliumok lapjain, mint ez. Mindegyik azonban „jel”, méghozzá kiáltó jel arra nézve, hogy fellángoljon reménységünk, igenis volt valaki a történelem során, aki szembe mert nézni a halállal, akinek az útja határozottan szembe vezetett vele. S lám, ennél a történetnél is két csapat találkozik. Egy vert csapat, a halottas menet, s egy győzedelmes, a Krisztus által vezetett tanítványok és valamiféle sokaság.

Jézus tehát szembe megy a halállal!

Még átvitt értelemben is. Egész élete szembemenés volt a halállal, vagy annak segédcsapataival. Ő tudta azt, hogy itt és most, Palesztina e kicsiny falujának határában meg kell küzdeni vele. A „kaszás testvérral”, ahogyan Faludi nevezte. Krisztus szembe indult vele. Itt, Nain határában most egy példátlan küzdelem, harc, csata fog kibontakozni szemünk láttára. S noha mi csak szemlélői lehetünk a küzdelemnek, bizodalunk erős, hogy benne Isten fia van jelen, s mint Szent György lovag a sárkányt, úgy fogja keresztül döfni a halál szívére.

Itt, a falucska határában most csatamező, vérmező van. És ismételnünk kell, egyedül ő a bajvívó, még ha sokan — a tanítványok, és a báméskodó sokaság — körül is veszik őt. Senki nem tud neki segíteni. Ezeket az embereket már régen reménytelenné, csüggedtté tette a halál. Mert valahányszor találkoztak vele otthon, utcán, kórházban, mindannyiszor maguk is szembesültek vele, és mindannyiszor elkönnyvelhették menthetetlenségüket, vereségüket.

Ez a történet mintha megismétlődne Bethánia határában, Lázár falujában. Ott is szembement Jézus a halállal, s ott is együtt van a tehetetlenség, reménytelenség, csüggedés a testvérekben, tanítványokban, a falu népében. És mindenki csak sir, jajveszékkel. De adva van egy „ember”, egyetlen ember, aki a harcmezőre szállt és tudta, hogy egy irtózatos küzdelem fog itt végbemenni, és ebben a küzdelemben maga is elvérezhet. Mert mi történt volna, ha itt Nain határában, amikor a koporsóhoz lépett és megérintette az ifjút, majd kijelentette: „ifjú, kelj fel”, az nem kelt volna fel? Vagy mi történt volna Bethániában, ahol a temetőben azt mondta Lázárnak: „jőj ki sírodból”, s az nem jött volna ki? Ha nem lett volna Isten fia, akkor ez utóbbi történik. Más szóval vereség, szörnyű kudarck lett volna a csata eredménye. Ezt mi pontosan tudjuk.

János evangéliuma, aki részletesebben írta le Lázár feltámasztását, azt írja: Jézus megrendült, remegés fogta el. Akármekkora is a hősök, ha kinn vannak a csatamezőn, az ütközet előtt remegés fogja el őket. Mert bomba, akna, golyó, tőr és kard találhatja el. Krisztusnak a küzdelme is megrendüléssel járt. Félelmetes csa-

takezdődött. Ezt mi fel sem sem tudjuk mérni. Előttünk Jézus feltámasztási történetei szép, bájos, kedves, happy end-del végződő történetek. De a valóság más volt. Ott az Isten küzdött a maga által teremtet, szolgálatába állított, ítéletének végrehajtása miatt küldött halállal.

A 16. században él Prágában egy csodarabbi, bizonyos Liva ben Becáel. Ő készítet egy óriási, idomtalan agyagszobrot, amelyet Golemnek hívtak. Üldözött akkortájt a zsidókat, amikor az agyagkolosszus készült. A legenda szerint a csodarabbi parancsolni tudott a Golemnek, amely a gettóban élő zsidókat meg tudta védeni. Aztán egyszer csak önállósította magát a Golem, fellázadt alkotója ellen, beszabadult Prágába, ahol tört, zúzott, s mindaddig ártására volt a város polgárainak, mígnem Becáel meg nem szüntette felette az ismeretlen varázslatot. Akkor hirtelen darabokra tört. De a legenda megmaradt, hogy a Golem, ha üldözni fogják a zsidókat, ismét megjelenik és védeni fogja őket.

Ezt a legendát azért mondtam el, hogy így kell gondolni a halálra is. Valaki elnézi, hogy önállósította magát, törhet, zúzhat mindaddig, míg a „bűvös varázslat” össze nem roppantja. Akkor aztán ismét tehetetlen darabokként hever előttünk. Itt, Nain határában halál oszlopát sebet kapott, megtört ereje, hatalma, darabokban hever az út porában.

És még egyet! Nain és Bethánia után a legnagyobb sebet akkor kapta, amikor Krisztus maga halt meg és támadt fel. Mert azt mondta: „Jól van! Ez részletekben nem fog menni. Én nem állhatok oda minden koporsó és besüppedt sírhant elé, és nem kiálthatok a temető kapuiból, hogy keljetek fel. De feláldozom magamat az emberért, a haldoklókért, meghaltakért és feltámadok, hogy hitük legyen.” És meghalt ő maga, és feltámadott, és ez lett a legnagyobb győzelme.

Am itt még nem fejeződik be a történet. Mert tudunk kell, hogy ott Bethániában — amelyet János részletesebben írt meg, mint Lukács a naini történetet — Jézus újra, meg újra megkérdezte a testvéreket, hogy hisztek-e bennem, és hisztek-e abban, amit tesztek. Mászóval, van-e hitetek? S ezt olyan hangosan kérdezte, hogy a tanítványok is hallják, de hallják meg a falu lakói, a gyászolók közössége: „hiszitek-e?” És hiszitek-e, hogy én azért szegeztetem fel a fára, hogy nektek életek legyen?

Ez az alapvető kérdés. Lukács igen szűkszavúan írja le a történetet. De egészen bizonyos, hogy Jézus a tanítványok az özvegy, a síró tömeg felé fordulva kérdezte: „hiszitek-e, hogy bennem van annyi erő, hogy életet adjak ennek az ifjúnak, vagy hogy letegyem az én életemet és ismét felvegyem azt, vagy hogy feltámasszam mindazokat, akik az én gyermekeim?”

Aztán befejezésül van itt még egy kérdésünk. Amikor feltámadt az ifjú, Lukács szerint megszólalt. Am nem írja meg azt, mit mondott. Lehet, hogy a fantáziánk akarta bízni. De hát ezek az „első szavak” rendkívül fontosak lehetnek. Mit mondhatott ez a gyermek? Éppen azért, mivel mérhetetlen távolságból érkezett vissza. Mi úgy valljuk meg hitünket, hogy akik meghaltak, azok az örökkévalóságban, vagy a kárhozatban, de mindenképpen egy másik világban vannak. Hány mérföldet tett meg ez az ifjú a másodpercek töredéke alatt? Erről az útról kellene valamit hallanunk. A római katolikus egyház úgy tanítja, hogy a meghalt lelkek a purgatóriumban, a tisztító tűzben vannak. A katolikus tanítás szerint akkor ez az ifjú a tisztító tűzből jött vissza erre a világra. Mi evangélikusok ezt nem valljuk. De azt igen, hogy a másik világ mérhetetlen távolságra van tőlünk. Lukács egy példázatot is feljegyzett erről, a gazdag és Lázár példázatát. Ebben Lázár, a koldus azt mondja, nem tud visszamenni a gazdag testvéreihez, mert iszonytató távolság van közte és köztük. Ezt még képletesen is így kell értelmezni.

Mit mondhatott tehát az ifjú? Egyszerűen azt, amit Jézus: „Anyám, ne sírj, itt vagyok, szeretlek”. Vagy más emberi szavakat gügyögött? A hálának szavait az Úr felé? Hangosan kürtölte világgá, hogy „aki megérintett engem, abból élet lett, hála ezért az érintésért”. Semmi részletről nem tudunk. Csak arról, hogy megérintette őt és az ifjú megszólalt.

A Golem legendájánál van egy ősbib, s tegyük idézőjelbe a szót, „legenda”. Eszerint az Isten agyagból formálta és teremtette az embert. Porból. Michelangelo ezt úgy festette meg, hogy Isten megérintette azt az agyag-embert és ez az agyagember egyszerre élő emberré vált.

Pontosan így érintette meg Jézus a már porrá váló készülő ifjút és az újra elevenné lett.

Megérinthez bennünket is, akik félig-meddig már holtak vagyunk. Megérinthez cselekedetével, újjával, igéjével. Mi lesz az első szavunk? Miről fogunk beszélni? Milyen mérhetetlen távolságokról kell szót ejtenünk? Ám, hogy kinek mi lesz az első szava e vasárnap után, az rátok van bízva.

Dr. Rédey Pál

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI

20. VASÁRNAP

Lukács 14,25-35

(Az alapigét feldolgozta a Lelkipásztor 1949-ben a 202. lapon, 1953-ban a 415. lapon, 1961-ben a 499. lapon, 1967-ben az 506. lapon és 1978-ban az 510. lapon.)

Tartalmában lazán összefüggő, kemény, belső önvizsgálódásra indító ez az ige. Hosszabban kell rajta medítnunk, hogy megtaláljuk mai mondanivalóját. Részletes és jó egzegézist találunk a Lp-ban **Karl Béla** tollából az 1953. évben.

Szeretném kiemelni a 26. vers kérdését, mivel erre a versre sokszor hivatkoznak a történelmi egyházakon kívüli közösségek, hogy elnémissák a szülők, barátok óvó figyelmeztetését. A vers megértéséhez szükséges Mt 12,46-50, Mk 3,31-35, Lk 8,19-21 igéket is elolvasni. „Jézus és családja áll ezeken a helyeken egymással szemben. Családjá el akarja vonni munkájától, le akarja téríteni messiási útjáról. Erre Jézus hallgatóira mutat: „Az én anyám és az én testvéreim azok, akik Isten igéjét hallgatják, és megtartják (Lk 8,21)”. Ennek ellenére mégsem vonja ki magát családja közösségéből, nem tagadja meg a vele való közösséget. Még a kereszten is gondoskodik édesanyjáról. (V.ö. továbbá 1Kor 7,12-14. Itt az apostol kifejezetten tanácsolja a hívőknek, hogy ne váljanak el a hitetlen élettárustól, annak hitetlensége miatt. A hitünk tehát nem jogcím a hitelennel való közösség felbontására.) Tehát a 26. versnek nem lehet ez az értelme. Ha Jézus beszédének itt látszólag megbotránkoztató is a formája, ez távol áll tartalmától, főleg ha a következő versek összefüggésében vizsgáljuk. (Karl Béla).

„Ha valaki hozzám jön de nem gyűlöli meg apját...” Jézusnak ezt a radikális követelést akkor értjük meg, ha megértjük a gyűlölni szó színes jelentéstartalmát. A gyűlölni szó másutt a Bibliában igen negatív jelentésű. De itt más a jelentése. Itt nem ellenségeskedésről, nem bosszúállásról és megtorlásról, sőt még nem is lekicsinylésről van szó, hanem egyszerűen: hátrahelyezni. Mivel új felismerésre jutottunk, ezért a régi elképzeléseket, kötődöttségeket, kapcsolatokat „hátra kell helyezni”. Ami eddig fontos és döntő volt, azt most hátrahelyezzük. Ha így értjük Jézus szavát, annak radikalitásából nem veszünk el semmit, viszont elkerüljük azt a félreértést, mintha itt Jézus a IV. parancsolatot akarná hatályon kívül helyezni.

Jézus Jeruzsálem felé halad. Ő tudja, hogy útja a kereszthez vezet. Az őt követő tömeg viszont azt gondolta, hogy Jézus ott majd a hatalmat és az uralmat veszi át.

Jézus ennek tudatában beszélt a sodródó, bámészkodó, kíváncsi tömegnek arról, hogy az ő követése határozott döntést jelent, aminek eredményeként sok eddigi fontos kapcsolat is háttérbe kerül. Sőt az tudatos keresztvállalást jelent. Nem elég tehát Jézus után járni, a nézelődők sokaságához tartozni. (Nem tanítványa, munkatársa még egy professzornak az a diák, aki bejár óráira hallgatni. A professzor csak azt vallja tanítványának, aki részt vesz a kísérletező, kutató munkában is.)

Jézus szeretné a magát keresztyénnek valló ember számára világossá tenni, hogy mit jelent az Ő követése. A torony példája és jelentősége közismert Jézus korában. A szőlőskertekben az őrtorony fontos, mert ennek segítségével tudták megőrizni tolvajoktól a szőlőt. A félbemaradt toronyépítés képe mindenkire lehangoló. Jobb lett volna azt el sem kezdeni. A sportolónak számot kell vetnie azzal, hogy milyen önmegtartóztató életet kell élnie, ha el akarja nyerni az olimpiai aranyérmet. Ha valaki elszánja magát az egyetemi tanulásra, annak tisztában kell lennie azzal, hogy a diploma megszerzéséig igen sokat kell tanulnia. A félbemaradt egzisztencia szintén siralmas látvány. A házasságkötések előtt is

azért beszélünk a jegyesekkel arról, mit is jelent a házasság, hogy tudatosan vállalják azt, s ne 'törjön derékba a házasságuk.

A hitelet vesztett, derékbatört, céltalanná vált keresztyén ember tragikus képét festi elénk Jézus az ízet vesztett só hasonlatában. A hatékony, jó só egyrészt konzerválja az ételeket, másrészt ízt ad és élvezhetővé teszi táplálékunkat, harmadszor erősíti, táplálja a növényeket (pétisó). Ha a keresztyén ember nem tudja konzerválni, megőrizni az életet, s az életnek nem tud ízt, élvezhetőséget, szépséget adni, s ha nem tudja táplálni, erősíteni a környezetét, akkor nem érdemli meg a keresztyén nevet. A haszontalanság itt egyet jelent az értéktelenséggel is, s ezért már csak szemétre való.

Érdemes emlékeztetünkbe idézni Ordass Lajos meditációját, ami az Útravaló című kötetben jelent meg.

„Uram! Keresztyénül élni nem játék. Nem is gyermekfóladat. Tanításodban ezt sokszor hangsúlyoztad. Mint most ebben a kis hasonlatban is. Keresztyénnek lenni nagy vállalkozás.

Egyet ösztönösen megérték: Te ezt a beszédes és könnyen meggyőző példát nem csüggesztésül mondtad el. Nem volt céloz az embereket Isten országtól távolartani, vagy hallatlan nagy vállalkozástól elriasztani.

Csak tudtad: nincs rombolóbb valami, mint a csodót mondott keresztyén élet.

Uram! Ha tanácstalanságban vagyok, légy szívem segítségére. Taníts helyes számvetésre. Toronyként emelkedő keresztyén életem megépítéséhez — tudom — a rendelkezésemre álló erők elégtelenek. De nekem szabad számítanom szeretteim és hittestvéreim építő segítségére is. Mindenekfölött pedig számvetésem során szabad számítanom a Te Szentlelked támogatására. Ilyen gazdagsággal bizonyosan meg tudom építeni keresztyén életemet és megcsufoló kudarc nélkül foghatok munkához.

Nemcsak a tornyot — a templomot is megépíthetem”. Ajánlom Scholz László énekét, amit énekeskönyvünk 473. szám alatt közöl.

Missura Tibor
esperes

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI

21. VASÁRNAP

Márk 9,14-29

Csodákat átélni jó. Boldogító érzés. Amikor eltűnnek a szögcsapok, leomlanak a falak, semmivé foszlanak a megkötöttségek, a határon átjutni akaró nem hullik holtan vissza, amikor a reszkető idegek, a kétségbeeséstől és félelemtől remegő szívek megnyugszanak, békeség és öröm, reménység lesz az igazi hatalom! (Vers: Reményik S.: Kegyelem). Jöjjetek! Ne féljete! Én legyőztem a démoni erőket! Az emberi életet rabbá kényesítő szorongató határokat! A betegséget az egészségtől, a hitetlenséget a hittől, a szomorúságot a vigasztalódástól, az örömtelenséget az örömtől, az embertelenséget az emberségtől, az igazságtalanságot az igazságtól, a halált az élettől elválasztó határokat!

Csoda ott történik, ahol szeretet van! Ahol az esélytelen esélyessé válik! Ahol az erős gyengévé lesz! Aho-gyan Isten esélyt adott és esélyt ad Krisztusban az esendő világnak! Esélyt ad az élet kis és nagy csodáira! Élünk-e vele? Csoda, hogy ebben a zaklatott, megterhelt világban lehet vigasztalást mondani és hirdetni! Hogy valaki talpra állhat! Csoda az, hogyha valaki beteg, s ha beteg is marad, de megismeri Isten titkát, hogy az ő ereje az erőtlenség által jut célhoz! Az, hogy egy kicsiny magnyi hit elég lehet a mennyi erők működésére, ami ezzel az imádsággal kezdődik: Hiszek, légy segítségül hitetlenségemen! A csodát átélhetem úgy, hogy az nem valami, hanem mindaz amiért Istennek hálát adhatok!

Történetünk gyönyörű, megható példája a szülő és gyermek sorsközösségének. Az ami az apa és fia között volt illetve történt. Ismert esetek, amikor a szülők — vagy már csak az egyik — együtt öregsznek meg nyomorúságban, betegségben szenvedő gyermekükkel. A szülői hivatás nagy felelősség annak örömeivel és gondjaival egyaránt. Könnyebb lesz a teher, nagyobb az öröm, ha Isten eszközeként életem megbízatásomat. A családi légkörnek nagyon nagy a szerepe. Sok a kiké-szült, sérült gyermek. Labilis idegrendszerrel, fizikai

gyengeséggel, különböző kisebb-nagyobb fogyatékosságokkal terhelve. Ilyen a világ? Nyugtalan, zaklatott? A diagnózis kevés, segítségre, tettekre van szükség.

Az apa először a tanítványokhoz fordul. A kívülálló először az egyházzal találkozik általában. Templomokkal, gyülekezetekkel, papokkal, püspökökkel, egyháztagokkal, óvodákkal, iskolákkal, szeretetotthonokkal, kórházakkal, stb. Egyházi rádió, televíziós közvetítéseket hallgathat-láthat akaratlanul is. Tanítványok. A mai tanítványok is átélnek kudarcokat. Ők nem tudták... Mi nem tudjuk... Hagyjuk abba, nem tudjuk megcsinálni... Egyház csak szavakkal...? Hol tör fel az új élet? Hol lesznek a bátorítalanok bátrakká, a megterheltek szabadabbá? Feszültség támad sokszor a várakozások és a csalódott valóság között. Kórházban, betegágynál esz-köztelennek érezzük magunkat az orvosokkal, ápolókkal szemben. Eszközöket keresünk mi is, hogy mégse legyünk teljesen elvesztettek, tehetetlenek... Csak imádkozni? Isten kezében, cselekvésében vagyunk! Kudarc és csalódás a tanítványok számára, de Jézus védelmét is megkapják az ő segítsége, a gyógyítás által! Ő az, aki áthidalja a szakadékot a követelmény és a valóság között! Van egyáltalán hatalma? Ha lehetséges neked valami... Megváltoztat egyáltalán valamit? A hit gyógyítani tud! Hozzátok ide!

Jézus a megdicsőülés hegyéről érkezik. A szinoptikusok egyöntetűen így szerkesztik az előzményeket a történettel. Egyes magyarázók szerint textusunk két résznél az összedolgozása. Az egyik a Mester és tanítványai motívum, a másik pedig a kételkedő hitetlen apa motívuma, s a kettő egybedolgozásának kerete a gyógyítási történet. Az egységes szerkesztési törekvések a teológiai mondanivaló, az evangélium meghallását segítik elő.

A megdicsőült Jézus az isteni szentség állapotából és helyéről leszáll a mélységbe, az emberi nyomorúság és tehetetlenség sűrűjébe. Egy feszültséggel terhes helyzetbe kerül. Vitázó írástudók és tanítványok közé, ahol a szócsatákban edzett emberekől nem kap segítséget a segítségre váró. Jézus kifakad ellenük..

A megdicsőülés hegyén megtapasztalja tanítványai értetlenségét, itt pedig hitetlenségüket és tehetetlenségüket. A mennyei és földi világot elválasztó fal egyedül a hitetlenség. Minden lehetséges annak, aki hisz. Jézus útja, célja a kereszttel, s ezen a Jeruzsálem felé vezető úton is sokat kell szenvednie, el kell hordoznia tanítványai gyengeségét és hitetlenségét is.

Hozzátok őt elé! Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve! Az Isten által adott reménység nem véges, nem áll meg ott, ahol az én lehetőségeim kimerülnek. Segíts hitetlenségemen! Imádság: kinyílni Jézus előtt, Jézus felé. Minden hatalom önála van. A bízalom a lehetetlent lehetségessé teszi. Az egyházi szolgálat lényege is az, — legyen az bármilyen terület—, hogy Jézushoz menjünk, Jézushoz vigyünk másokat is! A szolgálat egyben harc is, a hitnek,

Szabó Vilmos Béla

(Folytatás a 345. oldalról)

Micsoda önteltség kell egy ilyen mondat megfogalmazásához: „Az evangélikus keresztyénségben nincs emberi tanítás” Ez a 17. sz. legvadabb orthodox teológusai szájából is sok lett volna, pedig ők a hitvallási iratainkra is azt mondták, hogy ugyanúgy inspiráltak, mint a Szentírás minden szava, betűje, pontocskája stb. Egyáltalán miért kell ilyen cím: „Ev. Keresztyén hitünk védelme”? Ki támadja ennyire?

Szabad-e a talán még a Raffay Agenda szerint sem igaz istentiszteleti rendet így magyarázni (65. l.)... egymást üdvözlik ... jön az igehirdetés... Mi Atyánk(!) el-
imádkozásával... rendes it.-eken kívül... Nem bocsátkozom részletekbe.

A misszió szívügyem tudod. Szabad-e ma ev. könyvben úgy írni, mint a 47 kk oldalakon kiadtatok szintén 1939-es adatokkal... Podmaniczky Pál már 1926(!)-ban leírta, hogy helytelen a bel- és külmisszió megkülönböztetése, mi még '89-ben használjuk? Misszionáriusok évszám, nemzet és felekezet megjelölése nélkül hogyan helyezhetők el gondolataink között (Williams pl.)? — Ziegenbalg és Plütschau 1706-ban lépett India földjére... Sértő ma „bennszülött” misszionáriusról szólni. — A Kínában végzett óriási munkát Gützlaffra redukálni szeretetlenség, Kunos Jenő neve jó, hogy előkerült, de pl.

szereketnek szép és nemes harca a gonosz erők ellen, az életet, a világot széttördelő bűn ellen, hogy begyógyítsuk a sebeket, összeépítsük azt, ami széthullott, vigasztalás és célt nyújtva a szíveknek Jézusban.

A tisztátalan lélek Jézus előtt is demonstrálta hatalmát, amikor a néma és epilepsziás fiú a földre esve fetrengett és tajtékzott. Ahol megjelenik Isten szentsége, ott mindig a gonosz erők is újra támadásba lendülnek. Rendkívüli kísértés ez, sok csalódásnak, kiábrándulásnak is az okozója, hiszen ez a kettőség harc, meghatározza az egyház mindenkor, így mai történetét, a hívő emberek külső és belső küzdelmét is. De ez már egy másik téma felé vezet... Jézus nyugodt maradt. A drámai helyzetben beszélget az apával, kérdezi őt. Felvillan a gyermek születése óta hordozott nyomorúság terhe. Ha lehetséges neked... Minden lehetséges annak, aki hisz. Jézusban teljes a hit, az isteni hatalom, az Atyával való tökéletes közösség. A tanítványokból hiányzott a teljes ráhagyatkozás, teljes odaszánás. Hiszek, segíts hitetlenségemen!

Jézus ráparancsolt a tisztátalan lélekre. „Te néma és süket lélek, megparancsolom neked: menj ki belőle, és bele ne menj többé!” Ahogyan a kísértés történetében előzte az ördögöt: Távozz tőlem Sátán, apaga satanas! A betegség utolsó krízise kezdődik. A gyermek olyan lett, mint a halott. Ez a végleges gyógyítás kezdetének kritikus pillanata. Össze kell törnünk, meg kell szünnie a régi embernek, hogy újjá lehessen. Úgy tűnt, hogy Jézus vereséget szenvedett a démon elleni harcban. A kereszttel is vereségnek látszik a „nézősereg” számára, de a hívő előtt feltárja titkát a feltámadás győzelmében!

Jézus megbizonyítja hatalmát, a fiút megragadva magához térítette, hogy az fel tudott kelni. Jézus életet adó ereje csodásan működött. Az evangélista húsvételi csengetű terminológiát használ! A betegség és a gyógyulás úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a halál és az élet! Új életre támadt fel a beteg. Biztos beszéd, nevetés, kapcsolatteremtő képesség, egyszerű új élet!

Így lett teljessé a kezdetben említett sorsközössége az apának a fiúval Jézusnál! Mindketten meggyógyultak! A fiú a betegségből, az apa a hitetlenségből!

Az egyháznak, a tanítványoknak ilyen a sorsközössége Jézussal, az Úrral, a Megváltóval! Az új életnek, az örök életnek közössége a hitben és reménységben. Ő a forrás, aki kitartó buzgó imádságra hív — egyes szövegek említik még a böjtölést is. Isten munkálkodik az ő Szentlelke által, megadja eljövendő országának jeleit. Az önmagában való csodahit kudarcra kárhoztat, veszélyes tévutakra, csalódáshoz vezet. De a hit az Úrban, a Nagy Csodatevőben, az Istenemberben teljessé teheti életünket. Hálához és köszönethez vezet ott és akkor, amikor az Úr megadja. Övé legyen a dicséret és dicsőség most és mindörökké!

a 431 missziói társaság honnan szedett adat? A fehérek és bennszülöttek megkülönböztetése olyan diszkrimináció, amit legfeljebb Dél-Afrikában fogadnak ma el olyan református keresztyének, akiket a Református Világ Alliance kirekesztett magából.

A Bibliaterjesztés munkája az 1935-ös évvel lezáródik? Tavaly volt itt a United Bible Society világggyűlése Budapesten...

Nem folytatom írásban, de ezek után azt írni, hogy a lutheri teológia határozott jellege „és ez a könyv betölttesse egyházunkban a megújulásban használható szerepét” túlzásnak tűnik. Kivánom, hogy egyházunk újuljon, azt is Isten kezdje el rajtam, rajtunk, könyveinken.

Ezek után most én kérem, hogy egy általam megjelölt helyen Keveházival együtt találkozhassunk és testvéri módon beszélgethessünk könyvetekről.

Üdvözöllek:
Károly

Budapest, 1989. november 19.

Utóirat:

Véleményemet természetesen közöltem az Evangélikus Élet felelős szerkesztőjével, mint ahogy három évvel ezelőtt a kiadóval és esperesével is.

Gyülekezeti szolgálat

lelkési közélet

† PETOR JÁNOS

Szügyben (Nógrád m.) 1917. április 12-én született. Szülei szegény, de szorgalmas földművesek voltak. Iskolába Szügyben járt, majd Balassagyarmaton érettségizett az ottani gimnáziumban. Lelkésze és hitoktatója kérte szüleit, hogy taníttassák fiukat lelkésznek, hiszen szorgalmas, vallásos tanuló. A jó, kegyes palóc szülők egyetlen védekezése az anyagiak hiánya volt. D. Kovács Sándor püspök minden támogatást megígért. Így aztán megkezdte tanulmányait a soproni Teológiai Fakultáson és el is végezte 1940-ben. 1940 júniusában Szügyben avatta lelkésszé évfolyamtársával és barátjával Schultz Jenővel együtt D. Kovács Sándor püspök. Segédlelkész lett saját falujában egy évig. Szorgalmas, hűséges munkás volt, ez vonatkozott a lelkési munka minden területére. Isten akaratából negyven éven át kicsiny gyülekezetekben, szórványokban szolgált, gyalog, vagy kerékpáron róva az utat. 1942-től a Mátysfüldi-Misszióban végezte áldásos munkáját. Miután innen kitelepítették családosul, sokezer magyarral együtt, kétévi hányattatás után Borkor-Kutasó lelkésze lett. Nehéz szolgálatához az adott erőt, hogy tudta, — a magyarországi evangélikus egyház jelentős része szórványban és kis gyülekezetekben él, akiknek nagy szükségük van arra, hogy az evangélium örömmel eljusson hozzájuk. Minden egyes embert megbecsült, néha kilométereket gyalogolt, vagy kerékpározott, hogy egy-egy hívét meglátogassa. Ezt a szolgálatot közel 20 évig végezte. Családi körülményei úgy alakultak, hogy 1962-ben Békés és körzete missziói munkáját vállalta el.

62 éves korában, amikor más már nyugdíjba készül, Isten egészen új útra irányította életét. A mezőberényi szlovák gyülekezet megválasztotta lelkészeül, ahol élete végéig két nyelven szolgált.

Nagy teljesítmény az, ha valaki minden vasárnap két nyelven hirdeti az igét és hűségesen pásztorolja a két nyelvű gyülekezetet. Isten e mellett arra is adott neki erőt, hogy a nagytemplomot és lelkészlakást a hívek segítségével felújíttassa. 1990-ben még évfolyamtársaival együtt lehetett és átvehette az aranydiplomát, de még abban az évben kórházba került. Hazatérve kétség és remény között szolgált tovább. 1991. december 31-nyel kérte nyugdíjazását. Betegségét türelmesen viselte s reménykedett még egy kis időben, amikor csak pihenne övéi között lehet. Nem érte meg nyugdíjazását. 1991. október 13-án Isten hazahívta hűséges szolgáját. 51 évet szolgált mint aktív lelkész. Sok áldással teli életútján nagy segítsége volt hűséges felesége Tóth Judit tanítónő, akivel 1943-ban kötött házasságot. A tanítónő-papné, mert papné lenni, mert kántorizálni, gyermekmunkát végezni férje oldalán az elmúlt 40 év egyház számára legnehezebb időszakában is. Házasságukból két gyermek született és négy unokája szeretete vette őt körül mindvégig.

A mezőberényi templomban dr. Harmati Béla püspök végezte a temetési szertartást és a békési református temetőben helyezték örök nyugalomra. „Boldogok a halottak, akik az Úrnak halnak meg!”

Schulz Jenő

† Csengődy Lászlóra emlékezünk

Nekrológot kellene írnom. Méltatni elhunyt lelkésztestvérünk életét, munkásságát, szolgálatát. Elvállaltam, megteszem, de sajnálom és bánom is ezt a vállalást. Elhamarkodtam. Nem csak azért, mert ezekkel a sorokkal megtöröm a több, mint négy évtizedes hallgatást, amit magam kényszerítettem magamra, hanem azért is, mert

rájöttem, méltóképp megírni nem tudom s talán nem is akarom.

Nem tudom, mert hiányzik időben és térben az a távolság, ami szükséges, hogy objektív legyek. Negyvennyolc évi barátság, családi kapcsolat, huszonnégy esztendő, boldog, áldásos és mintaértékű közös gyülekezeti szolgálat után, ezt az objektív távolságot nem is akarom. Soha nem szeretném távol látni őt, hanem mindig csak közel, egészen közel.

Nem is akarom megírni ezt az emlékezést. Egyházunkban napjainkban tulságosan sok a nekrológ. Pusztuló, régi, emberi értékeink, igazi lelkész-egyénségeink távozásával egyre nagyobb, fájóbb lesz az úr s közben szüntelen azt kérdezem magamtól is: „Miért kell meg meghalni ahhoz, hogy egyházunkban valakinek értéke legyen? Egész, teljes életet odaszánó, szolgáló munkásság után, miért akkor kezdjük a méltatást, az értékek felismerését, amikor az értékhorozó már nem él?”... Elherdált, nem kamatoztatott, elásott, mellőzött drága lelkészeletek egyik oldalán s a másikon egy nekrológ! Nem méltatlan az ilyen „méltatás”? — Milyen az a szemlélet, mely mérni így akar, s milyen mérleg az, amin e két különböző valóság mérhető?

Csengődy László esetében a méltatás szükségtelen is. Általában az. Akit szerettünk, ismertünk... nem szorul méltatásra. Akik közelről ismertük és szerettük, számunkra kedves lénye, mindig udvarias, mindenkit tisztelő egyénisége, tudásvágya, felejtethetlen marad. Sem idő, sem távolság nem homályosítja el emlékét. Akik pedig nem szerették, vagy éppen siettettek e „méltatás” megírásának idejét, úgy sem változtatják meg látásukat. Talán nem is tudják. Ilyen a szemük. Parallaxis hiba. A szemlélő, nincs „egyenesben” azzal, akit lát. Így mindent ferdén lát, más szemszögből, torzul, gonoszul. Egyházunkban egyre több ez a „szemhiba”. Nagynak látják a kicsit és parányinak a nagyot. Csengődy László nem volt sem kicsi sem nagy. Más volt. Egyszerűen csak más! Más lelkészek temetésénél Lutherkabátba öltözött szolgatársak adnak jelenlétükkel súlyt és tiszteletet, kifejezve, hogy akit temetnek, az szolgatárs volt. Nagyobb temetéseken énekkari szolgálat keregetezi a család, a gyülekezet gyászát vagy éppen a gyülekezet közös éneke teszi ünnepivé az utolsó találkozás pillanatait. Gyülekezeti tisztségviselők, hálás hívek, barátok mondják el köszönetüket, meghatott ígéhirdetők prédikálhatják jól választott igék alapján az evangéliumot, s egy szolgáló élet viszontagságait!...

Csengődy László temetésénél mindez elmaradt.

Ő akarta így! Ő akarta, hogy csak Ige szóljon, de maradjon el az emberi beszéd. Nem azért akarta így, hogy másnak lássák halálában is, hanem mert ő maga volt más. Legalább most meg kellene érteni őt.

Sokan és sokszor mondták róla: nem volt igazán gyülekezeti lelkipásztor-típus. Lehet! Kérdés csak az, vajon hány evangélikus gyülekezetben munkálkodik a benne kifogásolt lelkésztípus?... Azt pedig megkérdezni sem merem: vajon a kifogásolók gyülekezete mit mondana?

Lehet, azoknak volt, van igazuk, akik úgy vélték: más egyházi területen ő maga is jobban érezte volna magát. Egyháza ide állította, ezt bizta reá s nem mást. Ő csak engedelmeskedett! Tudom, vallom: mindvégig tisztá szívvel, becsülettel, jó lelkiismerettel végeztem dolgát s szolgált kötelességtudón legjobb hite és tudása szerint.

Hitét, Istenhez való kapcsolatát kétségbevonni ezen a földön senkinek nincs joga, tudásáról vajmi keveset tudunk, a nagyobbik részét magával kellett vinnie. Amíg élt, gondolkodása, filozófiai látása nem volt kívánatos. Nem volt rá igény.

Hogy ki volt ő?... ne mi mondjuk el!

Utolsó-utáni vacsora című könyvében így vall önmagáról:... „Evangélikus lelkész vagyok, mindig elméleti teológiával foglalkoztam. Tanulmányokat végeztem a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán is. 1951 őszén az egyházi szolgálatból kiváltam. Voltam műszaki rajzoló, garázsmeister, gépkocsi előadó. 1957 tavaszán, az egyházi szolgálatba visszatértem. Dolgoztam püspök mellett és gyülekezeti munkában is.” Milyen egyszerű az egész! Azt, hogy mi van a rövid mondatok, a kihagyott évek, az udvariasan fogalmazott szavak mögött, csak azok tudhatják, akik közelről figyelhették ezt az életutat, vagy végigjárták ők maguk is. Mennyi csa-

lódás, könny, kétség, szenvedés, küszködés húzódik meg az egyszerű mondatok mögött!

A gondolkodva hívő lelkészek közé tartozott. Említett könyvében, amit közülünk is elítéltek sokan, Nikodémus és más bibliai személyek szájába adja saját vívódásait... „Éjszakákon át töprengtem azon, hogy miért tehet az ember annyit jót, ha oly sok rossz van benne... Hogyan segíthet, amikor maga is segítségre szorul... miért tud adni, amikor semmije nincs... Miért reménykedik, amikor elfogytak már földi évei?... Ilyeneken gondolkodtam éjszakákon át, a hajnali nap-sugárnál is. Ti még nem gondolkodtatok ilyesmiken?”

Tusakodva, de mindig Istent keresve tett fel magának és néha másoknak is olyan kérdéseket, melyek elől sokan elmenekülnek. Talán, mert így kényelmesebb! A fel sem tett kérdés válasza nem kényszerít, élni lehet gondolkodásmentesen is! Valóban lehet? Tudom, sokakat a dogmákhoz való merev ragaszkodás riasztott el kérdéseitől és válaszaitól egyaránt. Erről így vall: ... „Mindent a dogma ront el. A dogma merevít meg a távolságokat az Ég és a Föld, az ember és reménysege között... a dogma csinál a felhangokból tételeket... A dogmák! Jeges élettelenesség!... bár a boldog emberek örömeiből felszakadt kiáltásokat kívánták volna megőrizni!” Igaza van, vagy tévedett? Ki-ki maga döntse el.

Egy biztos: Csengődy László sokat és sokszor kérdezt! „... Istenről ilyen távolból mit tudsz mondani?”... kérdezi másutt, s nem csak önmagától, hanem mindannyiunktól is. Válaszoljunk, tudunk-e többet mondani?... „Ha köd, köd. Ha ragyogás, ragyogás. Néha tűzben jelenik meg. Csodálatos fényben... ahol te vagy éppen. Egy szellő fut át a lelken...” „... Felhő nélkül, tűz nélkül, vihar nélkül vagy akár a szó és a megsegítés eseménye nélkül nincs semmilyen Isten”... „Olykor nem csak azt nem tudom, hogyan beszéljek róla, de még azt sem, lehet-e egyáltalán beszélni róla! Mert ez a szó: Isten, igényes és értékes szó”. S most halkan, csendesben, én kérdezem: Ti még nem gondolkodtatok ilyesmiken? Sajnos, Csengődy László, saját maga által korszerűtlennek minősített meditációival, úgy tűnik, valóban magának játszott csupán. Együttgondolkodó játszótársa nem akart lenni senki sem. Vagy csak nem mert. Így azután könnyű volt félreérteni, félremagyarázni, félretenni.

Elment. Egyházunk szegényebb s mindenképpen színtelenebb lett nélküle. Amit magával vitt — a valóság ismeretében mondom — gazdagíthatta volna egyházunk életét. Elment. Nem maradt hátra más, csak hogy miattunk... őérette elmondjunk egy csendes imát. Ezt kérte az élőkől ő maga is. Ezt a csendes imádságot, nagyon nehéz szívvel, temetésekor én mondtam el. Ő akarta így.

Elment s én az ő szavaival búcsúozom: ... „A boldogság a fontos s nem az azt kifejező beszéd. A boldogságban mindig »prédikál« az ember, a boldogságát prédikálja az éjjel-nappal... ezt mondja el fűnek-fának, virágnak-madárnak, mint egy szerelmes ember, aki boldog... mert a boldogság a fontos s nem az azt kifejező beszéd!”

Csengődy László boldogsága Isten volt. Tudom. Tudom azt is, Istenében boldogságára ratalált.

Részlet a temetési szertartásból:

Keresztyén gyülekezet, gyászoló család, testvéreim!

Evangélikus hitünk szerint a mi mennyei Atyánk, az élet és halál ura. Megszomorít, de meg is vigasztal, megáláz, de fel is emel, sírba visz, de meg is elevenít. Bűneink miatt múlandóvá tette életünk, de érettünk, bűnösökért odaadta egyszülött fiát, hogy aki őbenne hisz, ne vesszen el, hanem örök élete legyen.

Így hitte, gondolta, tanította és így élte ezt a mi elhunyt lelkésztestvérünk, Csengődy László is.

Ezért, amikor megállunk hazahozott hamvai mellett és elköszönünk tőle, kívánságának eleget teszünk. Elmarad emberi szó. Elmarad minden emberi beszéd, hogy itt és most is, egyedül Isten szava szólalhasson meg, az legyen vigasztalás. Elnémul az igehirdető, de megszólal s hangzik Isten szava.

Így hallgassátok üzenetét, amint azt a *Prédikátor* könyvében találjuk megírva, a harmadik és kilencedik fejezetekben választásom szerint:

„Mikor szívemet a bölcsesség megtudására adtam, eszem vettem Isten minden dolgát... megértettem... hogy az ember nem mehet a dolgok végére, akármogy fáradozik is. Az igazak és a bölcsék minden cselekedetei Isten kezében vannak. A szeretet és a gyűlölet is. Az ember szíve teljes gonoszsággal és elmejében minden bolondság van amíg él, azután pedig a halottak közé megy. Az élőknek van reménysege, mert az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit nem tudnak már. Ezért... ha valami hatalmad van — te, aki élsz — erőd szerint cselekedj meg azt, mert semmi okoskodás, tudomány, bölcsesség és cselekedet nincs ott, ahová menendő vagy.”

... Hiábaváló életed napjaiban, melyeket Isten neked adott, fordítva lásd magadat: Nem a gyonsáka a futás és nem az erőseke a viadal. Nem a bölcséke a kenyér és nem a tudóké az igazság. Nem tudja az ember az ő idejét. Pedig ahogy a halak megfoghatók a halóban és a madarak a törben, úgy foghatik meg az ember is, amikor ideje elérkezik.

Mert... mindennek rendelt ideje van és ideje az ég alatt minden akarattal. A születésnek és a meghalásnak, a megölésnek és a gyógyításnak, a kövek elhanyagolásának és összegyűjtésének is. Ideje van a sírásnak és a nevetésnek, a jajgatásnak és a szökdelesnek. Ideje a szeretésnek és a gyűlölésnek, a hadakozásnak és a megbékélésnek és rendelt ideje a keresésnek és a megtalálásnak is.

Tudom, hogy amit Isten cselekszik az örök, ahhoz nincs mit hozzátenni és nincs mit elvenni és, hogy azt Isten miért műveli. A dolgok summája, mindezeket hallván ez: Az Isten féljed és az ő parancsolatait megtartsad, mert ez az ember fődolga!”

Isten igéjének meghallgatása után, imádkozzunk!

Hazahívott szolgálod hamvai mellől fordulunk hozzád, Urunk! Egy Pünkösdtől Pünkösdig tartó 67 esztendő élet-útra — mi úgy érezzük — korán mondtad ki a végső szót: *elég!*

Lelkészcsaládból hívtad őt szolgálod, hogy választott edényed legyen. Nem ő választott téged, Te választottad őt. Testvérünk, döntésed súlyát hordozva, küszködve... csak engedelmeskedett. Engedelmes szolgálatahoz, értelmes életéhez mindent Tőled kapott. Te adtad ragaszkodását a *családi* közösség fészekmelegéhez s az emberiségbe vetett hitét. Te adtál zarandokútjához türelmet, igaz barátságot, hűséges tenniakarást, segítenívágyást, szomjúságot minden értékért és értékesért. Te adtad mély iiszteletét előző nemzedékek értékörző szándékáért s te engedted meg, hogy ő is továbbvigye a régi értékeket.

Most, hogy utoljára állunk meg hamvai mellett, úgy érezzük, amikor megformáltad őt és belélehelted életet lelkedet, tövises útra kényszerítetted szolgáló gyermeked.

Igaz barátságával visszaélt az emberi hátalanság. Értelme mély kútjába silány kavicsokat hajigált a hamis kegyesség, gőgösen várva a csobbanásokat. Igazságkereső vívódásait, tépelődő bizonytalanságait gyengeségnek minősítette a semmihez sem értő mindentudás. Egyházához való kötődését, töretlen hűségét keserű szakítópróbákon, a túrháthatárig feszítette a személyeskedő egyházi vezetés. Sáfárságba kapott *gyülekezetét*, annak hitbeli egységét szétzilálta a mindenáron való másképpgondolkodás. Harcolnia kellett mindenért. Az akkor még gondjaira bízott Szeretetotthon morális tisztaságáért, szeretett, meghurcolt és elüldözött, mellőzött püspöke jogaiért, a gyülekezeti munka szabadságáért. Mindenért harcolnia kellett s amikor végre, a nyugalom éveiben lábához eresztette volna a végig rákényszerített fegyvert... te mondtad, Uram, *elég!*

Szolgádat igazán, egyedül Te ismerted, Uram. Te tudtad azt, amit mások nem tudtak, s nem is akartak megérteni, hogy ő soha nem ellened harcolt, hanem érted. Önmagával küszködött, igehirdető ajkán, hogy tisztán szólalhasson meg a szó, a te szavad, az evangélium. Te akartad így, hogy ne a vak hit, ne a felülről irányított és megkívánt engedelmeség szólaljon meg általa, hanem igehirdetéseinek igazsága és értelme legyen. *Tudni, érteni akart.* Mindent helyesen és jól érteni, hogy ebben a hitelét veszített világban a te szavadnak hitele legyen.

Küszködő *igyekezete most véget ért.* Hatvanhét évi pusztai vándorlás után még felködlött előtte az új haza igézete. Azt hitte, a sok-sok „keserű víz” után megtalálta a kösziklából is tiszta vizet fakasztó gondoskodásodat — „Kánaánt”.

Hazát szerélt, de szíve itthon maradt. Éjszaka magyarul álmodott s nappal magyarul gondolkodott. Evangélikus, magyar, lelkeszvolta töviseltől megszabadulni soha nem tudott. Egy tragikus, talán éppen önmagával viaskodó éjszakán érte utol a bénulás. Mozgásképtelenségre kényszerítetted őt. Őt, a sportot, a mozgást kedvelőt, őt, aki mindig sportszerű életet élt. Akkor tetted ezt vele, amikor már végérvényesen kezdte megérteni a dolgokat, hogy mikor lehet halkan, csendesben kérdezni, mikor szabad megfogalmazni a némaságba fojtott szavakat s mikor kell kiáltani. Az értelem, a mindig tiszta, józan ész még azt kérdezte döbbenet: *miért?* Egyálta-

az a gyermekek idegbetegsége. Hazánkban a statisztika szerint 400 ezer a lelkileg sérült gyermek. Nem szorul össze ezen a szívünk?... Talán nem is ott van a baj, hogy nem szeretjük gyermekeinket és unokáinkat, hanem az a baj, hogy **nem jól** szeretjük őket. Nem ismerjük meg velük Jézust, hogy szívüket felemelje, hogy ne legyenek gyermekkorukban és fiatalon is már koravén, életunt emberek.

Milyen egyszerű és mégis milyen gazdag, tartalmas életprogram az, amit Benedek Eleknek, „Elek apónak”, a gyermekek nagy barátjának a sírversén olvashatunk Kisbaconban: Jézus tanítványa voltam, /Gyermekekhez lehajoltam, /A szívemhez felemeltem, /Szeretetre így neveltem. Ez mindannyiunknak az életprogramja lehet. Szülőké és nagyszülőké, pedagógusoké, gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozóké, hogy minél kevesebb idegbeteg és lelkileg sérült gyermek éljen hazánkban. Mert ők is szeretetre és boldogságra éhesek, akárcsak mi felnőttek.

Erre hív mindnyájunkat Jézus, amikor követésére szólit. Nem azért buzdítjuk a kedves szülőket, hogy hozzák magukkal templomba gyermekeiket, hogy éljenek a hittanórák, a konfirmáció és az egyház egyéb ígérdeztési alkalmával, mert az egyházi statisztikákat szeretnénk javítani, hanem hogy minél több boldog gyermek, boldog fiatal és boldog családi otthon legyen. Ma, amikor úgyis elég sok és nehéz teher nehezedik vállunkra, ne terheljük továbbra is feleslegesen egymást.

Erre a történetre azonban árnyék is esik. A haragra lobbanó értetlenek miatt. A gyógyuló betegek, az Istent énekükkel magasztaló gyermekek nemcsak örömet váltanak ki, de egyesekben haragot és értellenséget is. Ezek az emberek „ellenképei” az Istent dicsérik. A mindenen botránkozók, vagy a megszokottól eltérően felháborodók. S a félelmetes az, hogy sokszor ezek az emberek magukat jó vallásos embereknek gondolják. Jézus korában ilyenek voltak az írástudók és a főpapok, akik szerint a gyermekeknek és a betegeknek nem volt helyük az istentiszteleti életben. Az ókori ember számá-

ra a gyermek és a koldus egy szinten van: semmit sem tudnak. Hogyan tudnák ők az Istent dicsérni? — gondolták helytelenül.

Ma azokra esik az árnyék, akik nem tudnak mások örömeiben osztozni, akik csak skatulyákban tudnak gondolkodni. Isten a rend Istene. Isten rendje az, hogy mindenki részesüljön szeretetében, szabadító hatalmában, hogy Jézus mindenki szívét felemelje, hogy Jézusban mindenkinek helyére kerüljön az élete. És az a félelmetes, hogy Jézus ott hagyhatja az egyházat. Nevezetesen akkor, ha a keresztyének állva maradnak ott, ahol voltak, vagyis a bűneikben, és közben azt gondolják, hogy ők már a templomban, az Isten házában és egyházában vannak.

Pál apostol kérdése hozzánk is szól: „Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek levő Szentlélek temploma, amit Istentől kaptatok, és ezért nem a magatokéi vagytok? Mert áron vétettek meg: dicsősétek tehát az Isten testetekben.” (1Kor 6.19-20).

A mai vasárnap felszólít: **Cantate!** azaz: énekeljétek! Dicsősétek az Istent! Szavokkal, szívetekkel, egész életekkel. Az Istent dicsőítő egyházi ének értéke és fedezete: Isten szabadító kegyelmének az átélése. Enélkül a megtapasztalás nélkül a művészi magasságokba emelkedett egyházi ének és zene is csak fülsértő diszharmonia, amit Jézus ma is keményen megítél.

Bach — akinek egyik kórusművét halljuk még az istentiszteletünkön — minden műve komponálásához kérte Jézus segítségét: **Jesu iuva!** Jézus segíts! — és művei fölé odairta: **Soli Deo gloria!** Egyedül Istené a dicsőség! Így emelkedhetett az ő zenei szolgálata is a jeruzsálemi gyermekek szintjére.

Ebbe a hozsánába kapcsolódhatunk bele mindannyian. A hozsánna egyszerre kérés és dicsőítés: Isten segíts! Isten megsegít!

Sárkány Tibor
esperes

LAPZÁRTA UTÁN ÉRKEZETT (CSATLAKOZVA A 320. OLDALON KÖZÖLT ANYAGHOZ)

Egy vatikáni levél, amely problémássá teheti az evangélikus—római katolikus kapcsolatokat — jelentette ki a Lutheránus Világszövetség főtitkára

LWI, Madrasz — India

1992. szeptember 17.

A Vatikán legutóbbi nyilatkozatai problematikussá tették a világ evangélikus egyházai és a római katolikus egyház közötti kapcsolatokat — mondta a Lutheránus Világszövetség főtitkára a világméretű testületnek adott beszámolójában itt szeptember 14-én.

Stalsett főtitkár legélesebb kritikáját egy legutóbb keltezett levélnek szentelte, aminek ez a címe: Néhány szempont az egyháznak mint communio-nak megértéséhez. Ezt a levelet Ratzinger hivatala minden katolikus püspöknek megküldte. Stalsett úgy nyilatkozott, hogy ez a levél valóságos skandalum, botránkoztatás a szó igazi értelmében. Maga a levél szövege

május 28-án keltezett és a Vatikán június 15-én bocsátotta közre. Ebben a levélben a nem-katolikus egyházak és keresztyén közösségek úgy szerepelnek, mint az egyház testének sebei.

Stalsett a levelet fájdalmasan páratlannak nevezte, mivel abban a pápaság jelenlegi formájában úgy szerepel, mint a világegyház közöségének szükségszerű központja. Az egyetemes egyházat azonosítani a mai római katolikus egyházzal azt jelenti, hogy jelentősen visszaléptünk a II. Vatikáni Zsinattól, a világ római katolikus püspökeinek zsinati véleményétől, amelyet az 1960-as évek elején vallottak.

Megjegyezvén, hogy a vatikáni levél megjelenése egybeesett a Római Katolikus Egyház és az evangélikus egyházak közössége 25 éves párbeszédének ünneplésével, Stalsett kifejtette, hogy ez a levél egy-

felől nem veszi komolyan, másfelől teljesen érzéketlen a haladást illetően, ami az egység irányában történt a tárgyalások megkezdése óta.

Stalsett beszámolt arról a levélről, amit ő küldött Cassidy bíborosnak, amelyben megkérdőjelezte a Vatikán szándékát a római katolikus—evangélikus dialógus ügyét illetően. „Ha a kétoldalú ökumenikus dokumentumokat végül is a Hittani Kongregációnak kell jóváhagyólag elfogadnia és ha a május 28-i levél mutatja a Kongregáció álláspontját, nem tehetünk mást, minthogy megkérdézzük, vajon valóban lehetséges-e további közeledés és vajon a római katolikus — lutheránus párbeszéd 25 éve komolyan vétetett-e az egész római egyház által” — írja Stalsett levélben.